

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
National Discovery Museum Institute

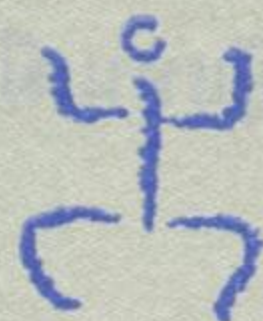
๑๑ 1749

A5

๕37

๒๕4๘

ผู้แทนเมืองไทย

สพร.

๖๐๐๐๐ 1037

๑๐๐๐๐ 1587

ผู้แทนเมืองไทย

จัดทำโดย

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

ชั้น 21 อาคาร ทิปโก๊ เลขที่ 118/1 ถ.พระรามที่ 6

แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ : 02-357-3999 โทรสาร : 02-357-4000

www.ndmi.or.th

ศิลปกรรม สุพัตรา ปัญจพรรค ภมรมาศ ดันทุลทุกุล

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พิมพ์ดี กันยายน 2548 จำนวน 5,000 เล่ม

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 974-9771-44-3

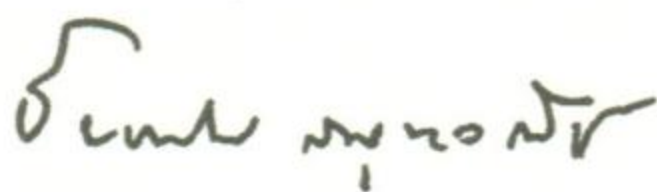

คำนำ

ประวัติศาสตร์อันยาวนานร่วมเจ็ดทศวรรษของระบบรัฐสภาไทย มีทั้งร่องรอยแห่งการล้มลุกคลุกคลานและความก้าวหน้าของ “ผู้แทน” ปวงชนชาวไทย คุณภาพและบทบาทของผู้แทนราษฎรนอกจากจะสะท้อนระดับความรู้ทางการเมืองและความคาดหวังของสังคมในแต่ละยุคสมัยแล้ว ยังเป็นสิ่งบ่งชี้ว่า ประเทศไทยจะก้าวไปในทิศทางใดด้วย เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎร คือ ตัวแทนอำนาจของประชาชนที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการบริหารปกครองประเทศ

การเมืองเป็นเรื่องใกล้ตัวที่แยกไม่ออกจากการดำเนินชีวิตของเราทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่อำนาจการเมืองมีผลโดยตรงต่อสาธารณกิจและสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เราสามารถมีส่วนร่วมแสดงสิทธิความเป็นเจ้าของประเทศได้ทั้งโดยผ่านทางผู้แทน หรืออาศัยช่องทางการเมืองภาคประชาชนดังที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้เปิดโอกาสไว้ ดังนั้น การทำความเข้าใจกับระบบรัฐสภาและบทบาทของผู้แทนราษฎรในแต่ละยุคที่ผ่านมา จึงถือเป็นการตั้งหลักคิด เพื่อเรียนรู้และพิทักษ์สิทธิของเราเองด้วย

ด้วยเหตุนี้สถาบันพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้แห่งชาติจึงได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของนิทรรศการเคลื่อนที่ชุด “ผู้แทนเมืองไทย” ซึ่งจัดแสดงเป็นครั้งแรกที่อาคารรัฐสภา ในระหว่าง 5-11 ตุลาคม พ.ศ. 2548 และจะเคลื่อนย้ายไปยังจุดต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยหวังว่า เมื่อครบวาระการจัดแสดงนิทรรศการแล้ว ข้อมูลองค์ความรู้ที่ปรากฏเป็นรูปเล่มจะคงอยู่เป็นคู่มือการเมืองให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช

ประธานกรรมการสถาบันพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้แห่งชาติ

(4)

เส้นทางประชาชน

มีมือ จะใช้มือ
ส่องทางสว่างนำ
มีเสียง จะออกเสียง
มีใจ จะเท่าใจ
มีสิทธิ จะใช้สิทธิ
สร้างชาติสร้างชีวี
มีหวัง จะมุ่งหวัง
รื้อชุดที่ทรุดทราหม

ประคองถือแท่งเทียนธรรม
จุดความหวังสังคมไทย
อย่างแท้เที่ยงและเกรียงไกร
ผดุงนามเทิดความดี
ด้วยความคิดและศักดิ์ศรี
อนาคตต้องงดงาม
รวมพลังฝ่าติดตาม
ร่วมพิทักษ์รักประชาธิปไตย

พิชิต ภูมิคุ้มกัน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(3)
ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช	
เส้นทางประชาชน	(4)
จิระนันท์ พิตรปรีชา	
บทนำ	(6)
.....	
บทที่ 1 ปฐมบทผู้แทนเมืองไทย	1
บทที่ 2 นัยาสภาไทย	33
บทที่ 3 กลไกรัฐสภา	51
บทที่ 4 การเมืองเรื่องใกล้ตัว	73

บทนำ

เมื่อเอ่ยคำว่า “ผู้แทน” คนไทยส่วนใหญ่ย่อมเข้าใจว่าหมายถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา คำๆ นี้มักให้ภาพติดลบและพ่วงมาด้วยข้อกังขาต่างๆ นานา ดังเช่น พฤติกรรมของนักการเมืองบางคนที่ปรากฏเป็นข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ที่ล้อเลียนหรือกระทบกระเทียบนักการเมือง ผลสำรวจโพลล์สำนักต่างๆ ที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของประชาชนทั่วไปต่อสถาบัน “ผู้แทน” ทั้งระบบ จนมีผู้กล่าวว่า การเลือกตั้งและระบบรัฐสภา คือความจำเป็นอันชั่วร้ายซึ่งตกทอดมาจากยุคศตวรรษที่ 18 ด้วยเหตุนี้ในระยะหลังจึงมีการเสนอแนวคิดเรื่องการเมืองรูปแบบใหม่ที่ประชาชนสามารถเข้ามามีบทบาทโดยตรง หรือที่เรียกกันง่ายๆ ว่า “การเมืองภาคประชาชน”¹

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาจากอีกมุมมองที่นักวิชาการเรียกว่า “ประวัติศาสตร์ระยะเวลายาว”² เราก็อาจตระหนักได้ว่า การที่ประชาชนมีสิทธิเลือกผู้แทนมาบริหารบ้านเมืองนั้นเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ปฏิวัติทั้งระบบความคิดทางการเมืองในสังคมไทย และบทบาทของผู้แทนเมืองไทยตลอดช่วงเจ็ดทศวรรษก็สามารถแสดงลำดับขั้นตอนการพัฒนาของวิถีการเมืองไทยอย่างชัดเจน

(6)

¹ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกัน แต่หลักใหญ่ของการเมืองภาคประชาชนคือแนวคิดที่เน้นการจำกัดอำนาจรัฐไปพร้อมๆ กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน ดู พัฒนาการ แนวคิด อุปสรรค และแง่คิดเกี่ยวกับทางออกของการเมืองภาคประชาชนจาก เสกสรรค์ ประเสริฐกุล *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2548)

² เป็นหนึ่งในสำนักคิดทางประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศส ที่ถือว่า การทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ในอดีตจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อประวัติศาสตร์นั้นมีลักษณะ *longue durée* ซึ่งชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักประวัติศาสตร์ไทยแปลไว้ว่าประวัติศาสตร์ “ระยะเวลายาว” เพราะการใช้ระยะเวลายาวๆ เป็นกรอบ จะช่วยให้มองเห็นกระแสทางเดินของประวัติศาสตร์ได้ชัดเจน แทนที่จะจำกัดการศึกษาเฉพาะเหตุการณ์ (*histoire événementielle*) หรือช่วงเวลาซึ่งมีลักษณะคับแคบ มองได้ไม่ไกล ดู ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “6 ตุลา กับ สถานะทางประวัติศาสตร์การเมือง” ใน อนุสรณ์ ยุวะสุด และคณะ. *ตุลากาล*. (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการประสานงาน 20 ปี 6 ตุลา, 2539), หน้า 296.

ทำไมต้องมี “ผู้แทน” ?

“ผู้แทน” คือตัวตนรูปธรรมของการใช้อำนาจ “โดยประชาชน เพื่อประชาชน” กล่าวคือ ประชาชนในรัฐหนึ่งๆ ไม่จำกัดเพศ ฐานะ การศึกษา ความเชื่อ ได้พร้อมใจกันมอบ “อำนาจบางอย่าง” ให้กับคนจำนวนหนึ่งใน “ระยะเวลาที่จำกัด” เพื่อใช้แทนตัวเขาเอง

ถ้าเราใช้นิยามนี้เป็นเป็นมาตรฐาน สังคมกรีกที่ว่าเป็นต้นกำเนิดของประชาธิปไตยสมัยใหม่ก็คงไม่เข้าข่าย เนื่องจากไม่มีการเลือก “ผู้แทน” มีแค่การปรึกษาและลงมติร่วมกันโดยจำกัดวงเฉพาะพลเมืองชายที่เสียภาษี แต่เราก็ไม่อาจปฏิเสธว่า นั่นเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการประชาธิปไตย และเป็นการวางหลักการเบื้องต้นให้กับการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพหรือเอกราชอธิปไตยในโลกตะวันตก ดังเช่นการต่อสู้เพื่อเอกราชของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเริ่มต้นด้วยข้อเรียกร้อง “ไม่เสียภาษี ถ้าไม่มีผู้แทน” แต่ข้อเรียกร้องที่ฟังดูง่าย ๆ นี่คือการเปิดฉากโจมตีเรื่องความชอบธรรมของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งในที่สุดก็นำไปสู่การประกาศเอกราชของสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2319 ในขณะที่อีกฟากฝั่งของมหาสมุทรแอตแลนติก ชาวฝรั่งเศสก็ลุกขึ้นมาปฏิเสธนิยามแห่งอำนาจที่ว่า “รัฐคือข้าพเจ้า” ของราชวงศ์บูร์บงส์ ด้วยการสถาปนาแนวคิดใหม่ที่ว่าด้วยเสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ อันเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับการอยู่ร่วมกันของมวลมนุษยชาติในปัจจุบัน

สำหรับในเอเชียการโค่นล้มราชวงศ์ชิง โดยการนำของดร.ซุนยัตเซ็น ในปี พ.ศ. 2454 ไม่เพียงแต่เป็นการสิ้นสุดการปกครองระบอบราชวงศ์สู่ระบอบสาธารณรัฐแล้ว ยังเป็นการปลุกจิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อเอกราชจากอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ครอบคลุมนอยู่ทั่วเอเชียอีกด้วย และเป็นการเปิดมิติใหม่ทางการเมืองที่ไม่มีวันหวนคืนสู่ระบอบเดิมอีกต่อไป

บทที่ 1

ปฐมบทผู้แทนเมืองไทย

จุดเริ่มต้น “สภา” แต่ไม่มีผู้แทน

คนไทยทั่วไปมักเข้าใจว่า ก่อนวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ประเทศสยามอยู่ภายใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาโดยตลอด กล่าวคือ อำนาจทั้งหมดรวมศูนย์อยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น อันที่จริง ระบอบที่ว่ามีได้สืบทอดมาแต่โบราณกาลอย่างที่คิด ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศสยามเมื่อร้อยกว่าปีก่อนนี้เอง โดยก่อนหน้านั้นรัฐไทยโบราณอยู่ภายใต้ระบอบ “ราชาธิราช” ซึ่งเน้นอำนาจบารมีเฉพาะบุคคลและไม่มีการรวมศูนย์อำนาจอย่างเป็นระบบแต่อย่างใด¹

มูลเหตุของการกำเนิดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์คือการเผชิญหน้ากับจักรวรรดินิยมตะวันตกที่พยายามคุกคามอธิปไตยของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่าภายใต้รัฐแบบโบราณที่ศูนย์อำนาจในท้องถิ่นต่างๆ กระจัดกระจาย หรือรวมกันอย่างหลวมๆ ในระบอบประเทศราช อาจเปิดช่องให้ถูกแทรกแซงได้โดยง่าย จึงได้ทรงจัดระบบการปกครองใหม่เพื่อถ่ายโอนอำนาจจากเจ้านายหัวเมืองต่างๆ และขุนนางทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมาขึ้นต่อพระองค์โดยตรง โดยเริ่มที่อำนาจนิติบัญญัติซึ่งเป็นเรื่องที่ขุนนางผู้ใหญ่ในขณะนั้นไม่ค่อยให้ความสนใจ ทรงใช้อำนาจปกครองประเทศผ่านสภาที่พระองค์ทรงตั้งขึ้น คือ สภาที่ปรึกษา (Council of State) และสภาองคมนตรี (Privy Council) สภาที่ปรึกษามีสมาชิก 12 คน ตั้งขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2417 และสภาองคมนตรีจำนวน 49 คน ตั้งขึ้นหลังจากสภาที่ปรึกษาสองเดือน

¹ ดูข้อสรุปการเกิดขึ้นและสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไทย,” ใน *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์*. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2538), หน้า 125-135. และ เบ็นจามิน เอ. บัทสัน. *อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม*. พรรณงาม เก้าธรรมสาร, สดใส ชันติวรพงศ์, ศศิธร รัชนี้ ณ อยุธยา แปล (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2543).

สภาที่ปรึกษาประกอบด้วยขุนนางผู้ใหญ่ที่มีบรรดาศักดิ์ชั้น
พระยา ไม่มีพระบรมวงศานุวงศ์รวมอยู่ด้วย มีองค์พระมหากษัตริย์เป็น
ประธาน สภานี้มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาข้อราชการแผ่นดินแก่พระมหา
กษัตริย์ หากคำปรึกษานั้น ๆ ได้รับความเห็นชอบในที่ประชุม ก็จะออก
เป็นบัญญัติและพระราชกำหนดกฎหมายต่าง ๆ ในอีกด้านหนึ่ง สภา
ที่ปรึกษายังทำหน้าที่เป็นกลไกยับยั้งพระราชอำนาจของกษัตริย์ใน
กรณีที่ใช้พระราชอำนาจนั้นไม่เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม ส่วนสภา
องคมนตรีประกอบด้วยสมาชิกชั้นพระบรมวงศานุวงศ์ 13 พระองค์
นอกนั้นเป็นขุนนางข้าราชการมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการในพระองค์
และช่วยปฏิบัติราชการแผ่นดินตามแต่พระราชดำรัสสั่งลงมา หรือพูด
ง่าย ๆ ก็คือ สภาองคมนตรี มีความผูกพันใกล้ชิดกับสถาบันพระมหา
กษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง²

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างสภาทั้ง
สองเป็นสถาบันทางการเมือง ทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ (Legislative)
เพื่อคานอำนาจขุนนางรุ่นเก่า และใช้เป็นเครื่องมือถ่ายเทอำนาจการ
ปกครอง (Government) มาที่พระองค์ จนในที่สุดสถาบันกษัตริย์ก็
กลายเป็นคอเวอร์เมนต์อย่างเต็มรูป เมื่อบทบาทหน้าที่ของสภาที่
ปรึกษาค่อย ๆ ลดลงและถูกยกเลิกไปใน พ.ศ. 2437 ส่วนปรีวีเคาน์ซิล
หรือสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินในพระองค์ได้ดำเนินการมาเรื่อย ๆ
มีการตรวจชำระความฎีกาอยู่เสมอและมีสมาชิกมากขึ้นเรื่อย ๆ³

² เตช บุนนาค. *การปกครองระบบเทศาภิบาลของประเทศไทย พ.ศ. 2435-2458* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2532) หน้า 75-76 อ้างถึงใน อลงกรณ์ อรรคแสง. “พัฒนาการจัดการโครงสร้างองค์กรปกครองท้องถิ่นของประเทศไทย : พัฒนาการของการคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของแต่ละท้องถิ่น,” *รัฐศาสตร์สาร* 26 (2548): 95.

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ขัตติยา กรรณสูต, รวบรวม *เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ. 2417-2477)*. (กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532) หน้า 12-14.

ระบอบการปกครองดังกล่าวแม้จะประสบผลสำเร็จในการรับมือกับลัทธิล่าอาณานิคมและช่วยรักษาอธิปไตยของชาติไว้ได้ แต่การรวมศูนย์อำนาจมาไว้ที่ส่วนกลางก็คือ การรวมศูนย์ทุกปัญหามาไว้ที่ส่วนกลางเช่นกัน นอกจากนี้ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่เฟื่องก่อรูปขึ้นก็ถูกท้าทายโดยกระแสความคิดใหม่ นั่นคือการเรียกร้องให้เปลี่ยนรูปแบบการปกครองเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ผู้ที่เรียกร้องเป็นรายแรกๆ นั้นมิใช่ใครอื่น เชื่อพระวงศ์ขุนนางในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ฯ อัครราชทูตสยามประจำทวีปยุโรปได้ถวายคำแนะนำว่า ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ คือหนทางเดียวที่จะช่วยให้สยามรอดพ้นจากภัยจักรวรรดินิยมตะวันตก แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า การปรับปรุงระบบราชการเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วนกว่า โดยพระองค์มีดำริว่า “ในการปกครองกรุงสยามนี้ ถ้าจะจัดการอาศัยพระเจ้าแผ่นดินเป็นหลัก ให้เป็นไปตามความนิยมอย่างเก่าจะเป็นการง่ายกว่าจัดการอย่างอื่นเพราะเป็นของพื้นเพมาแล้ว” ข้อเสนอดังกล่าวจึงเป็นอันตกไป⁴

ปรากฏการณ์ที่เจ้านายและขุนนางสามารถ “ถวายเป็นความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน” เช่นนี้ ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย แม้รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่อุบัตินั้นมิใช่แนวคิดที่เห็นร่วมกันทั้งสังคม หรือแม้แต่ในหมู่ชนชั้นนำด้วยกันเอง แต่การตั้งสภาที่ปรึกษา (Council of State) และสภาองคมนตรี (Privy Council) ตามแนวพระราชดำริก็เป็นรูปแบบการปกครองที่พัฒนาขึ้นจากเดิมขาดแต่เพียงว่าในสภานั้นยังไม่มี “ผู้แทน” ที่เป็นตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ของชนทุกชั้นในสังคมมาร่วมด้วย

---

⁴ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ “60 ปีประชาธิปไตยไทย: ประวัติแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน ใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ บรรณาธิการ. 60 ปีประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ 60 ปีประชาธิปไตย, 2536), หน้า 14.

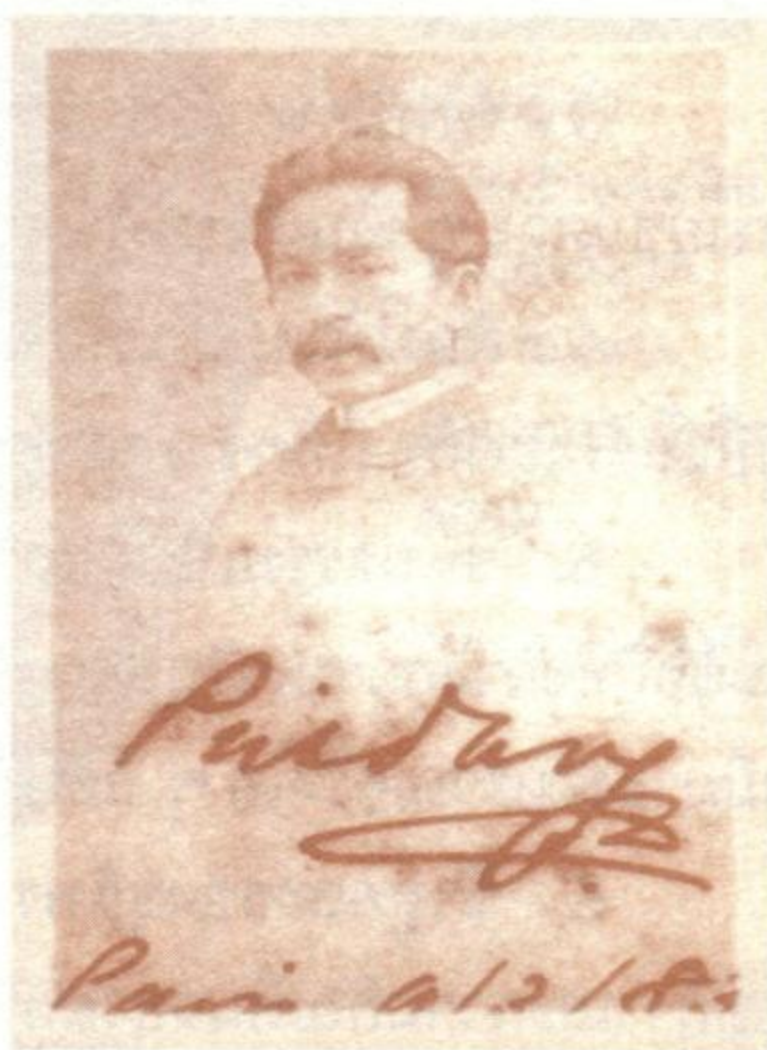
คำกราบบังคมทูล

ถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103 ⁵

1. ต้องเปลี่ยนแปลงประเพณีปัจจุบันนี้ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องทรงพระราชวินิจฉัยราชการบ้านเมืองทุกสิ่งไปในพระองค์ ซึ่งมีประเพณีที่อังกฤษเรียกว่า แอบโซลูตโมนากีเป็นประเพณีซึ่งเรียกว่า คอนสติติวชันแนล โโมนากี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นมหาประธานของบ้านเมือง ที่จะทรงพระราชวินิจฉัย มีพระบรมราชโองการเป็นลัทธิขาดแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทใหญ่ตั้งเช่นสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทุก ๆ พระองค์ในยุโรป ที่มีต้องทรงราชการด้วยพระองค์เองทั่วไปทุกอย่าง

2. การป้องกันรักษา แลทำนุบำรุงบ้านเมืองทุกอย่างนั้น ต้องอยู่ในความคิดความตัดสินใจของข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นไว้ในที่เป็นพวกคาบิเนต แลที่จะจัดการไปได้

โดยพระบรมราชานุญาตก่อนทุกอย่าง ข้าราชการเหล่านี้ เป็นหัวหน้าของกรม หรือ ตีปาดเมนต์ทุก ๆ กรม แลมีอำนาจตัดสินใจบังคับการรับผิดชอบของกรมนั้น ๆ ด้วยตนเอง ในการที่ได้ทำไปทุกอย่างกรมนี้นี้ต้องสามารถที่จะทำการในกรมได้เอง ดุจเครื่องจักรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีต้องทรงเป็นพระราชกังวลอีกต่อไป ต้องมีพระราชประเพณีแน่นอน ที่จะสืบสันตติวงศ์ที่มีต้องให้พระสงฆ์และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย

ภาพจาก ตำนานสยามปีไทยสำหรับนักสะสม

พระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้า
ปฤษฎางค์ เมื่อครั้งเป็นราชทูต
สยามประจำกรุงปารีส
ในปี พ.ศ. 2426

⁵ กรมศิลปากร กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5, บ.2/16. อ้างจาก ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ชัตติยา กรวรรณสุต, รวบรวม เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ. 2417-2477) (กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532) หน้า 50

เลือกเมื่อเวลาถึงแก่กาล แต่ให้รู้เป็นแน่นอนทั่วกันเพื่อในเวลาถึงคราวเปลี่ยนแผ่นดิน การบ้านเมืองก็จะไม่เป็นระลำระสาย และเป็นทางป้องกันเสนาบดีผู้หนึ่งผู้ใดที่จะคิด เอาอำนาจเข้าใส่ตัวเองได้ด้วย

3. ต้องปิดทางสินบนให้หมดทุกทางที่จะมีขึ้นได้ แลต้องให้ผู้ทำราชการมีผลประโยชน์ตรง ๆ เงินเดือนให้พอใช้ตามฐานานุรูปจริง

4. ต้องให้มนุษย์มีความสุขเสมอกัน แลถือกฎหมายอันเดียว แลในเรื่องเก็บ ภาษีแลสักเลกต้องให้ความยุติธรรมที่จะไม่เป็นที่ลำเอียงฤาติเตียนได้ทั้งไทยแลฝรั่ง

5. ขนบธรรมเนียมแลกฎหมายแผ่นดิน ซึ่งเป็นการที่ยุโรเปียนติเตียนแลจะเป็นข้อกีดขวางความเจริญของบ้านเมืองแล้ว ฤาที่ไม่เป็นประโยชน์ แท้ถึงธรรมเนียมนี้ จะมีมาแต่โบราณครั้งใด ๆ ก็ดี ต้องเปลี่ยนแปลงไปให้สมควรแก่การ

6. ข้าทูลละอองธุลีพระบาทแลราษฎรทั่วพระราชอาณาเขต ต้องมีโสดใน ถ้อยคำ และความคิดเห็นของตนที่เป็นประโยชน์ แลมีอำนาจที่จะแสดงออกมาให้ปรากฏ ในท่ามกลางที่ประชุมก็ดีฤาในหนังสือพิมพ์ก็ดี แต่การใส่ถ้อยความที่ไม่จริงนั้นจึงจะมี โทษานุโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย

7. ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งมีตำแหน่ง หรือหาตำแหน่งมิได้ก็ดี ต้องเลือกเอา คนที่มีความรู้ตั้งแต่หนังสือ เลข และภาษาขึ้นไป 1 ต้องมีชื่อเสียง แลความประพฤติดี ที่เป็นหลักฐาน 1 แลมีอายุพ้น 20 ปี ขึ้นไป 1 จึงจะเข้ารับราชการได้ แลคนที่ได้ทำชั่ว จนถึงถอดจากยศถาศักดิ์ด้วยความชั่วแลผิดต่อกฎหมายแผ่นดินแล้วนั้น จะรับราชการ ต่อไปในกรมหนึ่งกรมใดอีกไม่ได้ เพื่อจะให้เป็นความยุติธรรม แลได้คนที่สมควรรับราชการ ได้ตามขนบธรรมเนียมยุโรปได้จริงทุกอย่าง

1) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์ 2) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา 3) สมเด็จฯ กรมพระสวัสดิวัดมณวิศิษฎ์ 4) พระองค์ เจ้าปฤษฎางค์ 5) นายนกแก้ว คชเสนี 6) หลวงเดช นายเวร (สุน ศาสตร์ราชัย) 7) บุศย์ เพ็ญกุล 8) ขุนปฏิภาณพิจิตร (หรุ่น) 9) หลวงวิเศษสาธิต 10) นาย เปลี่ยน 11) สัปเลฟเตอร์แนนต์สอาด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระเจ้าแผ่นดิน
พระองค์แรก
ของระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์
สยาม

ภาพจาก 100 ร้อยอดีต

พระราชดำรัสตอบความเห็น ของผู้จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง

การที่จะปกครองบ้านเมืองเช่นประเทศสยามนี้ ตามอำนาจ
อย่างเช่น เจ้าแผ่นดินประเทศอื่น ๆ คือประเทศยุโรปก็จะไม่สามารถ
ปกครองบ้านเมืองได้ และจะไม่เป็นที่พอใจของราษฎรทั่วหน้าด้วย
เหมือนอย่างถ้าจะมีปาติเมนต์ จะไม่มีผู้ใดซึ่งสามารถเป็นเมมเบอได้สัก
กี่คน และโดยว่าจะมีเมมเบอเหล่านั้นเจรจาการได้ ก็ไม่เข้าใจในราชการ
ทั้งปวงทั่วถึง เพราะไม่มีความรู้และการฝึกหัดอันใดแต่เดิมมาเลย ก็คง
จะทำให้การทั้งปวงไม่มีอันใดสำเร็จไปได้ และจะเข้าเป็นที่หวาดหวั่นของ
ราษฎรผู้ซึ่งไม่เข้าใจเรื่องราวอันใด เพราะไม่ได้นึกไม่ได้ต้องการเกิดขึ้น
ในใจเลย ราษฎรคงจะเชื่อเจ้าแผ่นดินมากกว่าผู้ซึ่งจะมาเป็นเมมเบอ
ออกปาติเมนต์ เพราะปรกติทุกวันนี้ ราษฎรย่อมเชื่อถือเจ้าแผ่นดินว่า
เป็นผู้อยู่ในยุติธรรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เทียนวรรณ หรือ
ต.ว.ส. วัฒนาโก
ผู้ซึ่งถูกลาบ สายประดิษฐ์
ยกย่องให้เป็น
“บุรุษรัตนของสามัญชน”

บทบาทสามัญชนคนรุ่นใหม่

กระแสเรียกร้องให้เปลี่ยนรูปแบบการปกครองมิได้เกิดจากเจ้านายขุนนางเท่านั้น ยังมี “ปัญญาชนนอกกระบบ” โดยเฉพาะนักหนังสือพิมพ์บุคคลที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดคือ เทียนวรรณ นักคิดนักเขียน ผู้ยืนหยัดเรียกร้องการปกครองระบอบรัฐสภามาโดยตลอด ในบทความ “ว่าด้วยความผันละเมอ แต่มีไซ้นอนหลับ” ซึ่งเขียนตั้งแต่พ.ศ. 2447 เทียนวรรณระบุไว้ชัดเจนว่า

“จะตั้งปาลิเมนต์ อนุญาตให้มีหัวหน้าราษฎรมาพูดธุระชี้แจงของตนแก่รัฐบาลได้ในข้อที่มีคุณมีโทษทางความเจริญและไม่เจริญนั้นๆ ได้ตามเวลาที่อนุญาตไว้

ในความผันที่เราผันมานี้ในชั้นต้นจะโหวตเลือกผู้มีสติปัญญาเป็นชั้นแรก คราวแรกที่เราเริ่มจักให้ประจำการตามกระทรวงต่างๆ ไปก่อน กว่า จะดำเนินให้ปกติเรียบร้อยได้”

เทียนวรรณ มิใช่ปัญญาชนสยามเพียงรายเดียวที่เฝฝั่นถึงการเปลี่ยนแปลงของรัฐสยาม แต่ท่านเป็นนักคิดที่โดดเด่น มีอิทธิพลสูงในวงการปัญญาชนร่วมสมัยรวมถึงในยุคต่อมา และความโดดเด่นนี้ก็ยังส่งผลให้ท่านถูกกลั่นแกล้งจนโดนจับติดคุกเป็นเวลานานกว่า 17 ปี

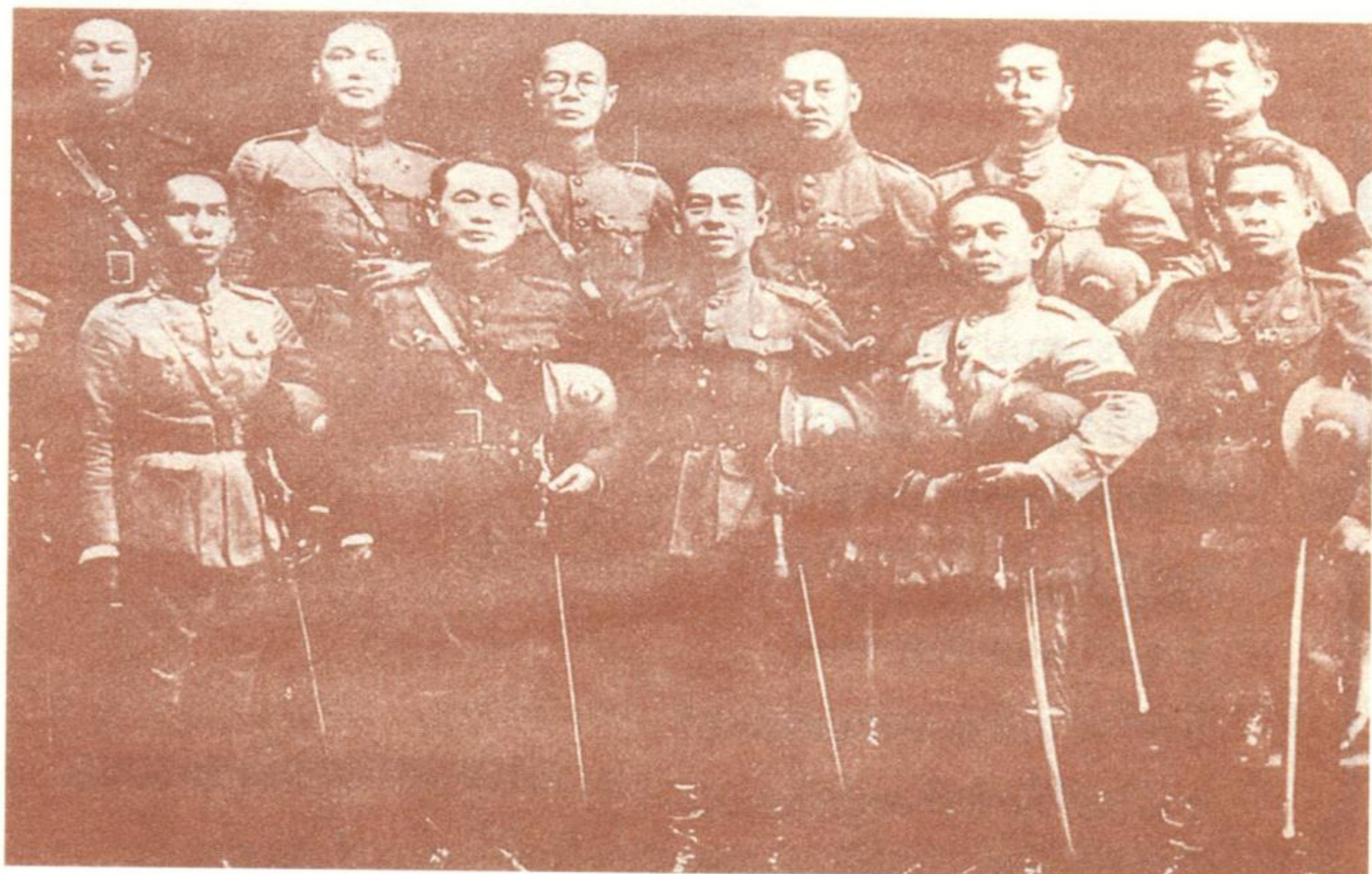

ไพร่เป็นพื้นยื่นร้องทำนองชอบ
ตามระบอบปาลิเมนต์ประเพณีข้า
มั่นนิ่งข้าล้าหลังยังมีทำ
จะตกต่ำน้อยหน้าเวลาสาย
ขอให้เห็นเป็นเราผู้เฒ่าทัก
บำรุงรักษาชาติสอาดศรี
ทั้งเจ้านายฝ่ายพหุลและมนตรี
จงเป็นศิวิไลซ์จริงอย่านิ่งนาน
ให้รีบหาปาลิเมนต์ขึ้นเป็นหลัก
จะได้ชักน้อมใจไพร่สमान
เร่งเป็นฟรีปริดาอย่าช้ากาล
รักษากันเมืองเราช่วยเจ้านาย

เทียนวรรณ (2448)

ภาพจาก กบฏ ร.ศ. 130 : กบฏเพื่อประชาธิปไตยทหารใหม่

คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง ร.ศ. 130 โดยมี ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) เป็นหัวหน้า แต่การเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นล้มเหลวจึงเป็นที่มาของชื่อเรียก “กบฏ ร.ศ. 130” หรือ “กบฏหมอบเหล็ง”

และเมื่อถึงครา “ปลดแอกดิน” พ.ศ. 2453 ก็มีความพยายามที่จะยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยเหตุผลทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นรวมศูนย์อำนาจไว้ที่กษัตริย์เพียงผู้เดียว ทำให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ โดยมีคณะผู้ก่อการคือกลุ่มนายทหารหนุ่มที่เพิ่งจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก ภายใต้การนำของขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) แต่แผนการล้มเหลว คณะผู้ก่อการถูกจับกุมและต้องโทษจำคุกในเวลาต่อมา

บันทึกว่าด้วยความเลื่อมซาม และความเจริญของประเทศ⁶

บรรดาประเทศใหญ่่น้อยทั่วไปไม่ว่าประเทศหนึ่งประเทศใดซึ่งจะมีความรุ่งเรืองหรือเลื่อมซามลงนั้น ย่อมเป็นไปโดยความปกครองของประเทศซึ่งเป็นเหตุที่จะกระทำไห้ประเทศนั้นเกิดความเจริญหรือซุดซอมด้วยประการต่างๆ

ถ้าประเทศหนึ่งประเทศใดรู้จักจัดการปกครองดีโดยใช้กฎหมายแลแบบธรรมเนียมที่ยุติธรรมซึ่งไม่กดขี่แลเบียดเบียนไห้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนประเทศนั้นก็จะมี ความเจริญรุ่งเรืองแลศรีวิสัยยิ่งขึ้นทุกที เพราะราษฎรได้รับความอิสรภาพเสมอหน้ากันไม่มีใครที่จะมาเป็นเจ้าสำหรับกดคอด่งเช่นประเทศซึ่งเป็นอยู่ในยุโรปแลอเมริกา เป็นต้น ประเทศเหล่านี้แต่เดิมเคยมีกระษัตริย์ปกครองอยู่เหนือกฎหมายใช้อำนาจแอ็บโซลูตเต็มทีสำหรับกดขี่ราษฎรได้ตามความพอใจ ครั้นต่อมาเมื่อราษฎรเกิดความรู้แลความฉลาดมากขึ้นแล้ว จึงได้ช่วยกันลบล้างประเพณีอันชั่วร้ายของกระษัตริย์เสียหมด คัดจัดตั้งประเพณีการปกครองบ้านเมืองขึ้นใหม่ บางประเทศก็บังคับไห้กระษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย บางประเทศก็ยกเลิกไมไห้กระษัตริย์ปกครอง คือจัดตั้งการปกครองเป็นรีปบลิก เพราะฉะนั้นในเวลานี้จึงมีการปกครองสำหรับประเทศหลายวิธีด้วยกัน ดังจะกล่าวต่อไปนี้ไห้ละเอียด

ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์)

⁶ อัจฉราพร กุมทพิสัย. *กบฏ ร.ศ. 130 : กบฏเพื่อประชาธิปไตย แนวคิดทหารใหม่* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ, 2540) หน้า 267

ศาลานครใน “ดุสิตธานี” ที่ซึ่งให้ทวยนาครมาพบกันเพื่อเลือกเชษฐบุรุษ หนึ่งในรูปแบบการ “ทดลอง” ประธิปไตย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การก่อการของกลุ่ม “กบฏหมอเหลียง” แทนที่จะนำมาซึ่งการปฏิรูปการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น กลับส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมี “อคติ” มากยิ่งขึ้นต่อการเปลี่ยนแปลงพระองค์ทรงมีพระราชดำริสย็นยันว่าราษฎรไทยยังไม่พร้อมสำหรับระบอบประชาธิปไตย “ระบอบกษัตริย์ทรงอำนาจสูงสุดนั้นดีแล้ว เพราะมีราชาเป็นสง่าแห่งแคว้นประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมสำหรับประเทศสยาม เพราะราษฎรไม่มีความรู้ สังคมสยามไม่คุ้นเคยกับการมีพรรคการเมืองหรือการเลือกตั้ง พระองค์ทรงเห็นว่าพวกที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงให้เป็นประชาธิปไตยนั้น เป็นจอมโจรเป็นพวกโกหกกว่ารักชาติ ยิ่งกว่านั้นประชาธิปไตยจะเป็นช่องทางให้พวกเห่อของใหม่เข้ามาวุ่นวาย ดังนั้น ในรัชสมัยของพระองค์ กระบวนการสร้างประชาธิปไตยจึงไม่เกิดขึ้น การสร้างเมืองจำลองดุสิตธานีก็มีผู้วิเคราะห์ว่าเป็นเพียงโครงการทดลอง มิได้ส่งผลใดๆ ในวงกว้าง รัชสมัยนี้จึงถือเป็น “สมัยที่มีความชะงักงันในการพัฒนาทางการเมือง”⁷

⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. *การเมือง - การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย 2411-2475* (กรุงเทพฯ; บรรณกิจ, 2523), หน้า 52.

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในพิธีบรมราชาภิเษก
ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2469

ก่อนอวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ต่อมา เมื่อมีการปลดแผ่นดินอีกครั้งในปี พ.ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชย์โดยที่พระองค์เองก็ยอมรับว่าทรงเป็น “ม้ามืด” ในสถานการณ์ที่ไม่สู้ดีนัก โดยเฉพาะเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ภายในประเทศ กล่าวคือ รัฐบาลขาดดุลงบประมาณอย่างรุนแรง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2456-2468) ซึ่งตัวเลขรายจ่ายของประเทศเพิ่มสูงขึ้นปีละ 52.6% ขณะที่รายได้เพิ่มขึ้นเพียง 23.6%^๘ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มแก้ปัญหาโดยตัดรายจ่ายของพระองค์เองให้ลดลงจาก 10,816,227 บาท ในปีงบประมาณ 2468 เป็น 6,808,300 บาท ในปี 2469^๙ แต่ก็

^๘ ดูปัญหาเศรษฐกิจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พรเพ็ญ อันตระกูล “การใช้จ่ายเงินแผ่นดิน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-68)” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517)

^๙ ดูปัญหาเศรษฐกิจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน มยุรี นกยูงทอง “ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477)” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

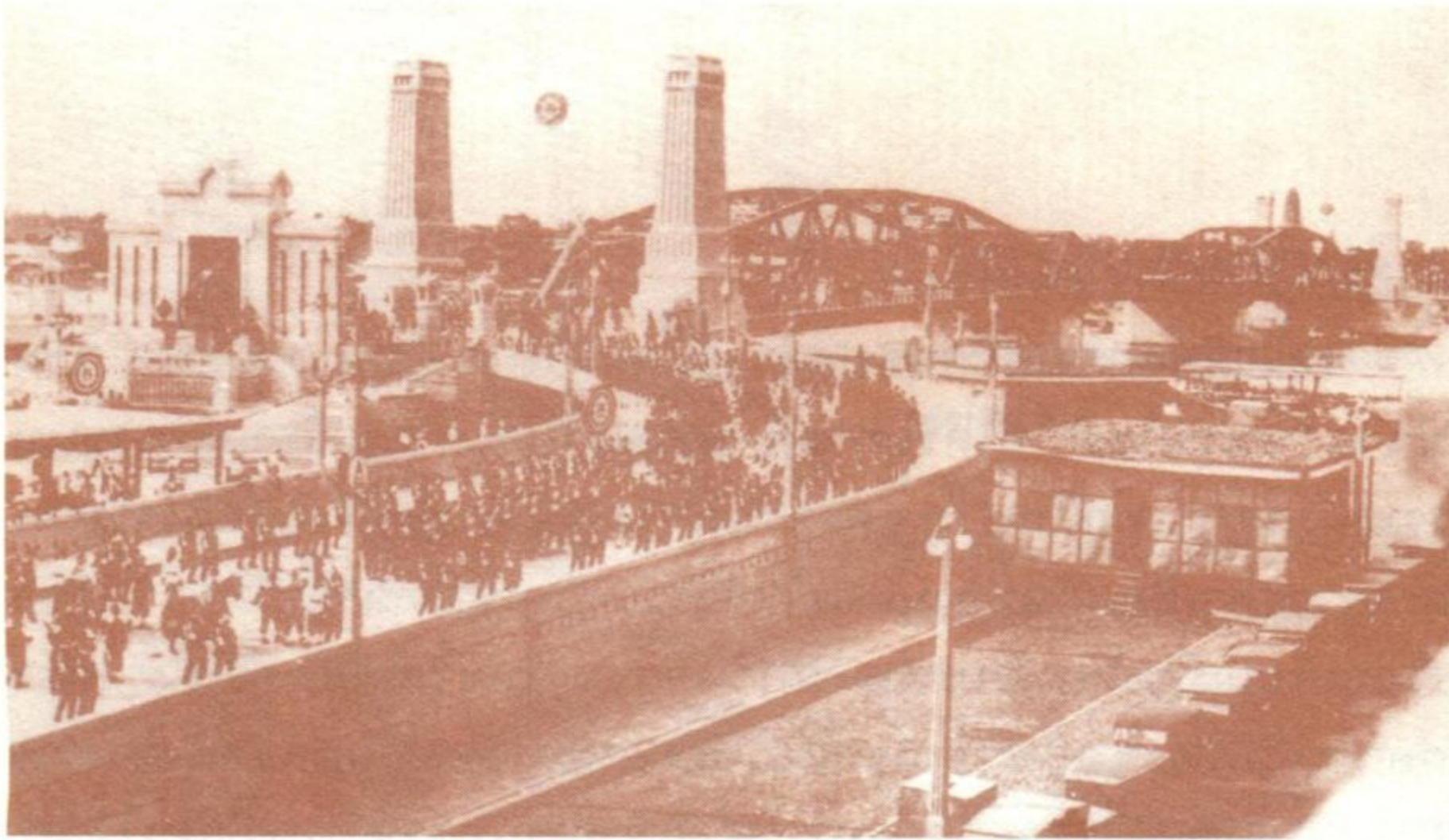
โชคร้ายเมื่อเศรษฐกิจไทยถูกซ้ำเติมจากวิกฤติการเงินโลกอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ “เกรท ดีเพรสชัน” ในปี พ.ศ. 2472 จนเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำไปทั่วโลก ทรงดำเนินนโยบาย “ดุลยภาพ” ซึ่งเรียกกันในภาษาปัจจุบันก็คือ การปลดลดจำนวนข้าราชการเพื่อลดงบประมาณรายจ่ายของรัฐนั่นเอง วิธีการดังกล่าวยิ่งส่งผลกระทบต่อสถานภาพของสถาบันกษัตริย์ เพราะข้าราชการที่ถูกปลดส่วนใหญ่เป็นสามัญชน เจ้านายเชื้อพระวงศ์มิได้ถูกปลดแต่อย่างใด

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยอมรับว่า “ฐานะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นสิ่งที่ตกอยู่ในสภาพลำบาก ความเคลื่อนไหวในประเทศแสดงให้เห็นชัดว่าเวลาของระบอบเอกราชไทยนั้นเหลือน้อยเต็มที” แต่ก็ทรงพยายามกอบกู้สถานการณ์ด้วยการปรับปรุงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้ดีขึ้น เริ่มจากดัดแปลง ปรีวีเคาน์ซิลหรือสภาที่ปรึกษาในพระองค์ ให้เป็นสภากองมนตรี มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 227 คน และทรงเลือกกรรมการในสภากองมนตรีมาเป็นสภากรรมการองมนตรี ซึ่งก็คล้ายกับเคาน์ซิลออฟสเตท หรือสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งถูกยกเลิกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2437) ไม่เพียงเท่านั้นพระองค์ได้ทรงแต่งตั้งอภิมนตรีสภา ซึ่งประกอบด้วยเจ้านายชั้นสูง 5 พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอกรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระเจ้าพี่ยาเธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์¹⁰

ทว่า สถานการณ์กลับเลวร้ายลงอีก ด้วยเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าเจ้านายยังคงอำนาจไว้เหมือนเดิม และแน่นอนเสียงวิจารณ์ที่ดังที่สุดย่อมมาจากหนังสือพิมพ์

¹⁰ สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, “60 ปีประชาธิปไตย : ประวัติแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน” ใน สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ (บรรณาธิการ) *60 ปีประชาธิปไตยไทย* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ 60 ปีประชาธิปไตย, 2536)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระราชพิธีเปิดปฐมราชานุสรณ์งานฉลองพระนคร 150 ปี เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2475 ท่ามกลางข่าวลือเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

แต่ระบอบรัฐสภาก็ยังเป็นทางออกที่สมควรพิจารณา ในปีพ.ศ. 2474 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมอบหมายให้พระยาศรีวิศาลวาจา (เทียนเลี้ยง กรรณสูต) ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับนายเรมอนด์ บี.สตีเวนส์ ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ ยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้พระองค์ทรงพิจารณา ผลปรากฏว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังคงรักษาอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์และคณะอภิรัฐมนตรีไว้เช่นเดิม เพียงแต่ให้มีรัฐสภาไว้ปรึกษาและมีคณะรัฐมนตรีช่วยบริหารประเทศ แม้ผู้ร่างรัฐธรรมนูญจะเห็นพ้องให้สมาชิกรัฐสภาที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งมีอำนาจเทียบเท่ากับสมาชิกรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน อนึ่ง ผู้ร่างรัฐธรรมนูญทั้งสองท่านก็ยังไม่เห็นด้วยกับการ “พระราชทานรัฐธรรมนูญ” ด้วยเหตุผลที่ว่าปัญหาเร่งด่วน คือ การแก้ปัญหาเศรษฐกิจมิใช่เรื่องวิธีการบริหารประเทศ รวมทั้งราษฎรเองก็ไม่พร้อมสำหรับระบอบรัฐสภา ข้อวินิจฉัยนี้ส่งผลให้ประเทศสยามหมดโอกาสที่จะมีระบอบรัฐสภาโดยพระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทาน¹¹

และนี่เองที่เป็นฟางเส้นสุดท้ายก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงแบบ “พลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน”

¹¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. *การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย 2411-2475* (กรุงเทพฯ; บรรณกิจ, 2523), หน้า 132-146.

24 มิถุนายนมหาศรีสวัสดิ์

คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 เริ่มต้นจาก “ชนรุ่นใหม่” ที่ได้รับการศึกษาและรู้เห็นการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของบุคคลในสังคม พวกเขาเหล่านี้เกิดความรู้สึกเปรียบเทียบเมื่อหันกลับมาองสภาพความเป็นจริงในสังคมไทย คณะผู้ก่อการเริ่มประชุมกันครั้งแรกในปี พ.ศ. 2460 ที่หอพักแห่งหนึ่งในย่าน “RUE DU SOMMERARD” นครปารีส ผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งนั้นได้แก่

- 1) นายปรีดี พนมยงค์ ดุษฎีบัณฑิตด้านกฎหมาย ประเทศฝรั่งเศส
- 2) รท.ประยูร ภมรมนตรี นายทหารกองหนุน เคยเป็นผู้บังคับหมวดทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ในรัชกาลที่ 6
- 3) ร.ท.แปลก ชีตตะสังคะ นักเรียนโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศส
- 4) ร.ต.ทัศนัย นิยมศึก นักเรียนโรงเรียนนายทหารม้าฝรั่งเศส
- 5) นายตัว ลพานุกรม นักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ในสวิตเซอร์แลนด์
- 6) หลวงศิริราชไมตรี (จรูญ สิงหเสนี) ผู้ช่วยสถานทูตสยามประจำกรุงปารีส
- 7) นายแนบ พหลโยธิน เนติบัณฑิตจากอังกฤษ

วัตถุประสงค์ของคณะราษฎร คือ ต้องการปรับเปลี่ยนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ เพื่อกຽทางให้ประเทศสยามบรรลุหลัก 6 ประการคือ

1. รักษาความเป็นเอกราชทั้งมวลอันได้แก่เอกราชทางการเมือง ทางศาล ทางเศรษฐกิจ ของชาติไว้ให้มั่นคง
2. รักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดลงให้มาก
3. บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

(ซ้าย)

บ้านเลขที่ 9 Rue du Sommerard
สถานที่ประชุมเพื่อเปลี่ยนแปลง
การปกครอง

(ล่าง)

ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
ถ่ายภาพร่วมกันในกรุงปารีส

4. ให้ราษฎรมีสติธิเสมอภาคกัน
5. ให้ราษฎรมีเสรีภาพไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการข้างต้น
6. ให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร¹²

และเมื่อบุคคลเหล่านี้เดินทางกลับประเทศก็พบว่า มิใช่เพียง “นักเรียนนอก” เท่านั้นที่เรียกร้องการเปลี่ยนแปลง ตามหน้าหนังสือพิมพ์ ก็ปรากฏข้อเขียนแสดงความคิดเห็นอยู่ดาษดื่น จึงไม่ใช่เรื่องยากที่คณะผู้ก่อการจะสามารถขยายแนวร่วมไปสู่แวดวงอื่นๆ โดยเฉพาะวงการปัญญาชนในนครหลวงของประเทศ อีกด้านหนึ่ง คณะผู้ก่อการก็ได้ติดต่อนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกองทัพจนได้ 4 ทหารเสือมาเป็นผู้นำขบวนการทหารเสือทั้งสิ้น ได้แก่ พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) พระยาฤทธิอัคเนย์ (สละ เอมศิริ) พระยาประศาสน์พิทยายุทธ (วัน ชูถิ่น) โดยพระยาพหลโยธินรับหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะราษฎร ส่วนบทบาทของนายปรีดี พนมยงค์ คือการทำตัวเป็น “มันสมองของคณะราษฎร” ซึ่งมีหน้าที่เตรียมคำประกาศคณะราษฎร ร่างรัฐธรรมนูญ ตลอดจนร่างโครงการแก้ปัญหาของชาติบ้านเมืองในด้านต่างๆ ถ้าหากเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จ

¹² ปรีดี พนมยงค์ “บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร” ใน *เบื้องแรกประชาธิปไตย : บันทึกความทรงจำของผู้อยู่ในเหตุการณ์สมัย พ.ศ. 2475-2500* (กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย 2516), หน้า 31.

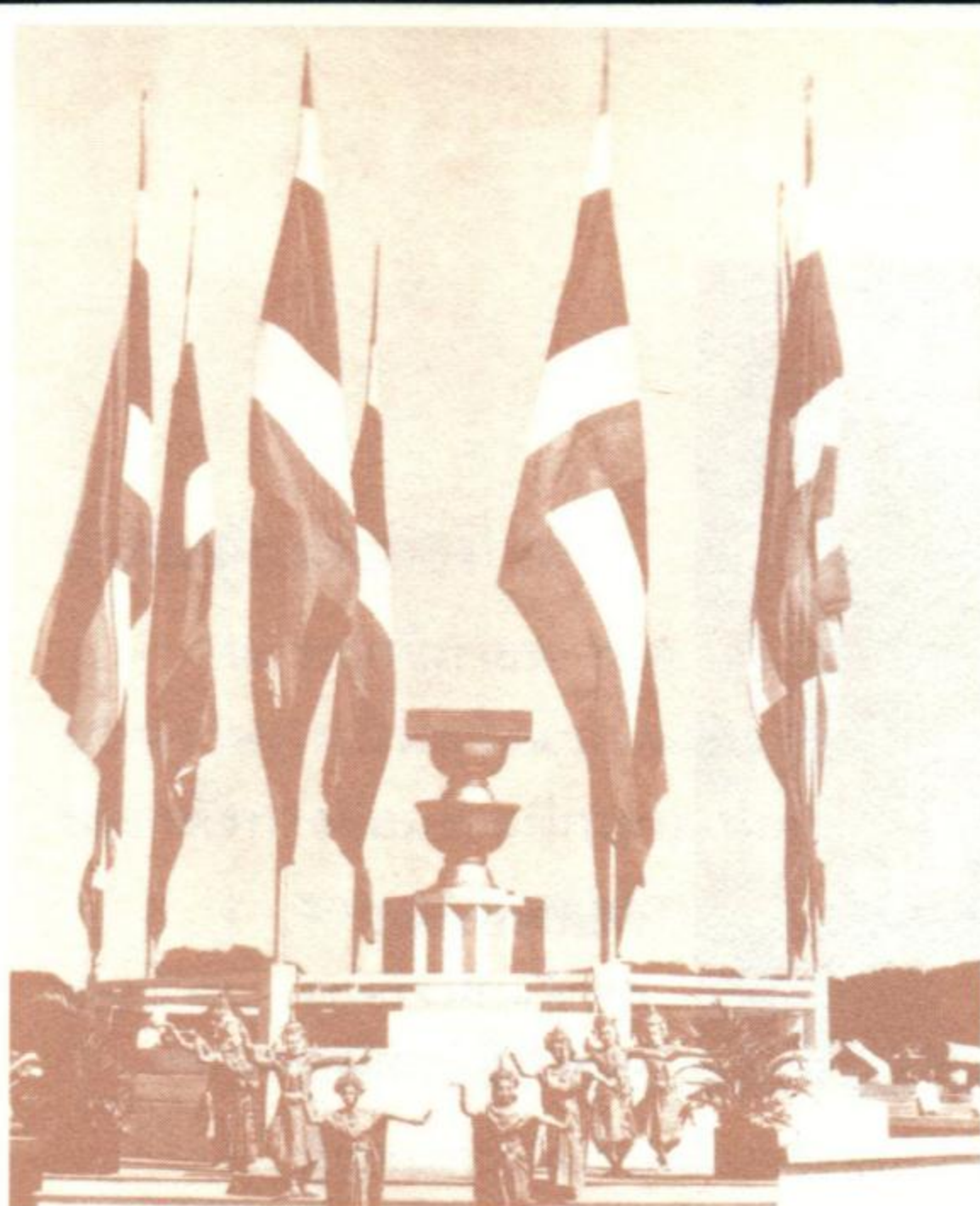

ฝ่ายคณะราษฎรขณะกำลังแจกแถลงการณ์ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475

คณะราษฎรได้ถือโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปรพระราชฐานไปพำนัก ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เคลื่อนกำลังทหารไปจับกุมเจ้านายชั้นสูงจำนวนหนึ่งเพื่อใช้เป็นเงื่อนไขต่อรองให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละพระราชอำนาจ ยอมรับสถานภาพพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นแก่ความสงบสุขในชาติบ้านเมือง จึงทรงยอมรับข้อเสนอของคณะราษฎร ทรงลงพระปรมาภิไธยในธรรมนูญการปกครองที่คณะราษฎรจัดเตรียมไว้ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยมีเงื่อนไขคือ ให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการ “ชั่วคราว” จนกว่าจะมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

เพลง 24 มิถุนายน

24 มิถุนายน มหาศรีสวัสดิ์
ปฐมฤกษ์ของรัฐธรรมนูญของไทย
เริ่มระบอบแบบอารยะประชาธิปไตย
เพื่อราษฎรไทยได้สิทธิเสรี
สำราญสำเริงบันเทิงเต็มที
เพราะชาติเรามีเอกราชสมบูรณ์

(สร้อย) ไทยจะคงเป็นไทยด้วยร่วมใจเกิดไทย ไชโย (ซ้ำ 2 ครั้ง)

ชาติประเทศเหมือนชีวา
ราษฎรประชาเหมือนร่างกาย
ถ้าแม้ว่าชีวิตรมลาย
ร่างกายก็เป็นปฏิญ
พวกเราต้องร่วมรักพิทักษ์ไทยไพบูลย์
อีกรัฐธรรมนูญคู่ประเทศของไทย
เสียกายเสียชนม์ยอมทนเสียได้
เสียชาติประเทศไทยอย่ายอมให้เสียเลย

(สร้อย) ไทยจะคงเป็นไทยด้วยร่วมใจเกิดไทย ไชโย (ซ้ำ 2 ครั้ง)

พิธีเปิดประชุม
สภาผู้แทนราษฎร
ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการ “พลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน” เพราะโครงสร้างการเมืองเดิมได้รวมศูนย์อำนาจทั้งหมดมาไว้ที่องค์พระมหากษัตริย์ แต่ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าอำนาจสูงสุดเป็นของราษฎรทั้งหลาย (มาตรา 1) โดยมี กษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร และศาล เป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎร (มาตรา 2)

ในขั้นต้น คณะราษฎรได้คัดเลือกบุคคลในคณะราษฎรเองและผู้อื่นรวม 70 คน มาทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ ส่วนด้านบริหารนั้นมีคณะกรรมการราษฎรซึ่งเปรียบเสมือนคณะรัฐมนตรี คณะราษฎรได้เรียนเชิญพระยามโนปกรณนิติธาดา อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และกรรมการองคมนตรีสภามาเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร หรือเทียบเท่าตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั่นเอง

แม้ว่าในการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ คณะราษฎรไม่ได้ให้สิทธิประชาชนเลือกผู้แทนโดยทันที แต่ก็ได้ระบุในธรรมนูญการปกครองว่า “เมื่อราษฎรทั่วพระราชอาณาเขตได้สอบไล่วิชาประถมศึกษาได้เป็นจำนวนเกินกว่าครึ่ง และอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น สมาชิกสภาประเภทที่ 2 เป็นอันไม่มีอีกต่อไป”

10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 คือ วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ได้รับพระราชทานความเห็นชอบจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปีต่อมา

กำเนิดผู้แทนเมืองไทย

15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 คือ วันสำคัญที่มีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกในประเทศไทย การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งทางอ้อมโดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. ราษฎรในหมู่บ้านเลือกผู้แทนเพื่อออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนหมู่บ้าน
2. ผู้แทนหมู่บ้านเลือกผู้แทนตำบล
3. ผู้แทนตำบลเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในเวลานั้นทั่วทั้งประเทศมีประชากรประมาณ 13,195,000 คน เป็นชาย 6,663,000 คน หญิง 6,535,000 คน การเลือกตั้งครั้งแรกนี้มีผู้ใช้สิทธิออกเสียง 4,278,231 คน แต่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 1,773,532 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 41.45 จังหวัดที่มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ เพชรบุรี คิดเป็นร้อยละ 78.82 ส่วนจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิน้อยที่สุด คือ แม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ 17.71

ในครั้งนั้นผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้ง หรือที่เรียกตามกฎหมายว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1” มีจำนวน 78 คน ผู้แทนเหล่านี้ได้เข้าสภามาทำหน้าที่ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสมาชิกคณะราษฎรอีก 78 คน สมาชิกประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ขุนนาง ในระบอบเก่า พ่อค้าคหบดี และนักหนังสือพิมพ์

สภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ได้ทำหน้าที่นิติบัญญัติตามกระบวนการรัฐสภา และมีบทบาทสำคัญอื่นๆเช่น เป็นสภาชุดแรกและชุดเดียวในประวัติศาสตร์ที่ทำหน้าที่เลือกพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เนื่องจากในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 (ตามปฏิทินเก่า) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ สภาชุดนี้ยังมีบทบาทในการออกพระราชบัญญัติที่สำคัญคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีผลต่อการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่สนธิสัญญาเบาริงระบุไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2398

รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1
เลือกตั้งเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476

พระนคร

นายพลโท
พระยาเทพหัสดิน
(ผาด เทพหัสดิน)

นายไต้
ปานิกบุตร

ขุนสมาหารหิตะคดี
(ไ้ ไ้รคุปต์)

กระบี่

พระบริรักษ์ราชอักษร
(มาตย์ ณ ถลาง)

กาญจนบุรี

นายตาบู่เกียง
ทองลงยา

กำแพงเพชร

นายฮั่ว ตามไท

ขอนแก่น

รองอำมาตย์เอก
หลวงพิพัฒน์พลกาย
(กระจำง วิโรจน์เพชร)

จันทบุรี

หลวงนรินทร์ประสาธเวช
(เจน สุนทโรทัย)

ฉะเชิงเทรา

นายหอมจันทร์
วัฒนวิจารณ์

ชลบุรี

นายนิติ โสรัต

ชัยนาท

นายสอน วงษ์ไธ

ชัยภูมิ

หลวงนาถนิติธาดา
(เคลือบ บุศยนาก)

ชุมพร

หลวงสโมสรวาชิก
(คอยู่จีน ณ ระนอง)

เชียงราย

พระคุณยธารณปรีชาวิท
(ยม สุขานุศาสตร์)

เชียงใหม่

หลวงศรีประกาศ
(ฉันท วิชยาภัย)

เชียงใหม่

พระพิพิธนากร
(บุญเพ็ง ยุกตะนันท์)

ตรัง

นายจั่ง จริงจิตร

ตราด

นายกิมทะ นิรันตพานิช

ตาก

พระประณาทกรณ
(ถม อินทรสุต)

ธนบุรี

นายทองอยู่
พุดมพัฒน์

นครนายก

นายพันเอก
พระยาวิเศษสิงหนาท
(ห่วย รัตนกลีกร)

นครปฐม

นายตาบเทียม
ศรีพิสิษฐ์

นครพนม

นายนาวาโท
พระศรการวิจิตร
(ช้อย ชลทรัพย์)

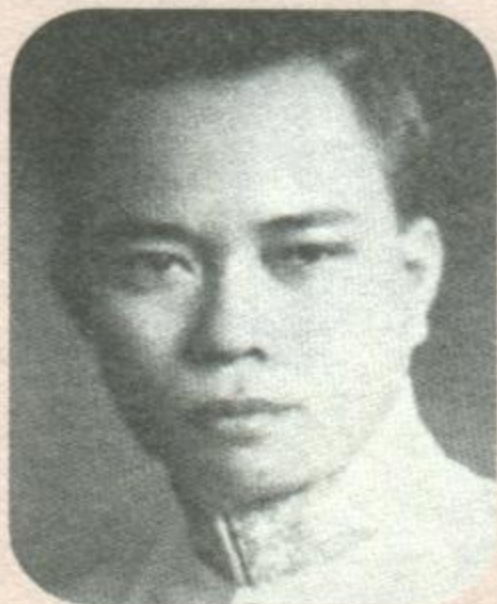
นครราชสีมา

นายพันเอก
พระยาเสนากิมุข
(แสง เตมียาจล)

นครราชสีมา

นายสนิท เจริญรัฐ

นครศรีธรรมราช

รองอำมาตย์โท
มงคล รัตนวิจิตร

นครสวรรค์

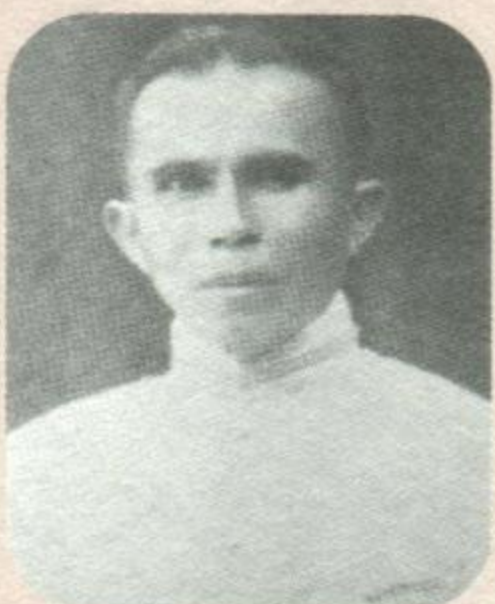
นายสวัสดิ์ ยุวะเวส

นนทบุรี

หลวงศรีเชตวันคร
(ปลื้ม สวนะปรีดี)

นราธิวาส

ชุนชำนาญภาษา
(ฤทธิ์ รัตนศรีสุข)

น่าน

นายจำรัส
มหาวงศนันท์

บุรีรัมย์

นายพันตรี
หลวงศักดิ์วรรณการ
(นาก ปิตะเสน)

ปทุมธานี

นายทองกระจาย
รัชตะวรรณ

ประจวบคีรีขันธ์

นายมิ่ง เลาห์เรณู

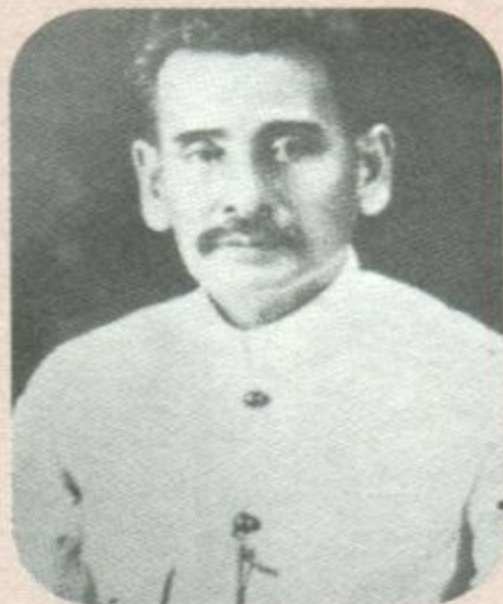

ปราจีนบุรี

นายร้อยโท ทองคำ
คล้ายโอภาส

ปัตตานี

นายแทน
วิเศษสมบัติ

พระนครศรีอยุธยา

นายละเมียด
หงสประภาส

พังงา

หลวงวัฒนคดี
(วัน พฤษะศรี)

พัทลุง

นายร้อยตรี
ถิต รัตนพันธ์

พิจิตร

ขุนการพิจิตร
(เทียม พฤษะวัน)

พิษณุโลก

รองอำมาตย์โท
ขุนประเจตคุณพันธ์
(เหล็ง ศุขโรจน์)

เพชรบุรี

นายแซ ญนิพันธ์

เพชรบูรณ์

ขุนอินทรภักดี
(ทองอิน ทองมาก)

แพรว

นายวงศ์
แสนศิริพันธุ์

ภูเก็ต

พระพิไสยสุนทรการ
(แปลง ณ ถลาง)

มหาสารคาม

พระยาสารคาม
คณาภิบาล
(อนงค์ พยัคฆันตร์)

มหาสารคาม

นายทองม้วน
อิตถากร

แม่ฮ่องสอน

รองเสวกตรีบุญศิริ
เทพาคำ

ยะลา

นายสง่า สายศิลป์

ร้อยเอ็ด

นายพันธุ์
พระไพศาลเวชกรรม
(สวาสดี โสมเกษตริน)

จ่านายสิบ
ชุนเสนาสดี
(ถั่ว ทองทวี)

ระนอง

ชุนขจรเชานิเวศน์
(ฉิวเกียน จรจันทร์)

ระยอง

หลวงประธานนฤชิต
(เดิม อนุกระหิณนท์)

ราชบุรี

นายโกศล สินธุเสก
(กิมเล้ง)

ลพบุรี

นายสว่าง ศรีวิโรจน์

ลำปาง

นายสรอย ณ ลำปาง

ชูชันธิ์ (ศรีสะเกษ)

ลำพูน

นายบุญมี ตุงคณาคร

เลย

นายบุญมา เจริญศรี

สกลนคร

หลวงวรนิติปรีชา
(วรดี พรหมสาธา
ณ สกลนคร)

สงขลา

รองอำมาตย์ตรี
เจือ ศรียาภัย

ขุนพิเคราะห์คดี
(อินทร์ อินตะนัย)

สตูล

พระยาสมันตรัฐบุรินทร์
(คู่ย ปินอับดุลลา)

สมุทรปราการ

นายเชียน
กาญจนพันธ์

สมุทรสงคราม

รองอำมาตย์ตรี
สุวรรณ
มหัศมะกาญจนะ

สมุทรสาคร

ขุนสุคนธวิทศึกษากร
(ลำปางค์ สุคนธวิท)

สระบุรี

นายร้อยตำรวจตรี
บุญแถม ปิตยานนท์

สวรรคโลก (สุโขทัย)

นายไสว ชินทรประชา

สิงห์บุรี

นายแช วัฒนลักษณะ

สุพรรณบุรี

นายมนูญ บริสุทธี

สุราษฎร์ธานี

ขุนวรศาสน์ตรุณกิจ
(ไฝย บุญเลี้ยง)

สุรินทร์

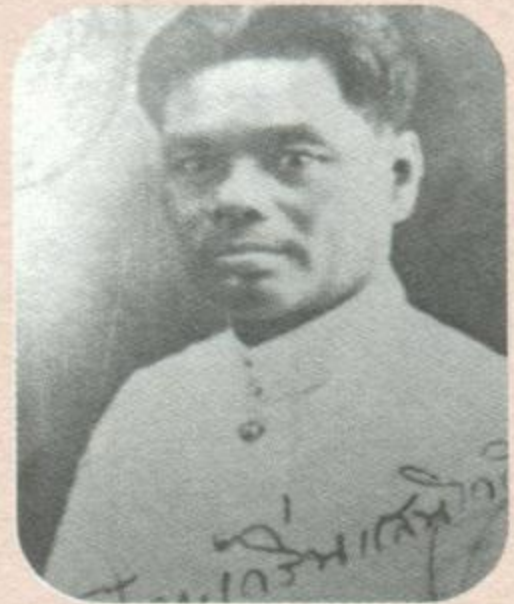
สุนรักษิรัชฎากร
(จาบ ไมยรัตน์)

หนองคาย

สุนวรสิขสุตฺรคุณเวทย์
(นารถ อินทุสมบัติ)

อ่างทอง

นายเกริ่น แสงโกศิก

อุดรธานี

สุนรักษษานากร
(กลิ่ง เพาพทัต)

อุดรดิตถ์

นายฟีก ณ สงขลา

อุทัยธานี

นายเทียบ นันทแพทย์

อุบลราชธานี

นายทองอินทร์
ภูริพัฒน์

นายเลียง ไชยกาด

นายเนย สุจิมา

ปาฐกถาสภาผู้แทนไทยสมัยแรก

เจตจำนงแห่งการสร้างรัฐประชาชาติ

สำนักงานโฆษณาการของรัฐบาลได้จัดให้ผู้แทนสมัยแรกแสดงปาฐกถาออกอากาศทางวิทยุทั่วประเทศ ถึงแม้แถบบันทึกเสียงชุดนี้จะหาไม่ได้แล้วในปัจจุบัน แต่เนื้อหาคำอภิปรายก็ได้รับการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มภายใต้ชื่อ **ปาฐกถาสภาผู้แทนสมัยแรก เรื่องสภาพของจังหวัดต่างๆ** หนังสือเล่มนี้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2478 ถือเป็นหนังสือหายากเล่มหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นโชคดีของสังคมไทย เพราะในปี พ.ศ. 2539 โครงการมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย ได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นมาใหม่

บันทึกปาฐกถาจาก 36 ผู้แทน นอกจากจะให้ข้อมูลเชิงกายภาพของจังหวัดต่างๆ อันได้แก่ ภูมิประเทศ ป่าเขาลำเนาไพร ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพถนนหนทางและเศรษฐกิจ แล้วยังมีเนื้อหาที่สะท้อนวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม คติความเชื่อและสำนึกที่มีต่อท้องถิ่นของตัวผู้แทนเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐสมัยใหม่ออกมาอย่างกระตือรือร้นและมีความหวัง

แน่นอนว่า การแสดงปาฐกถาไม่ใช่การนำเสนอข้อเท็จจริงที่ควรเชื่อตามไปทั้งหมด แต่ประเด็นสำคัญในที่นี้ก็คือ การแสดงออกซึ่งสิทธิและเสียงจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน จากประชาชนสู่อำนาจรัฐโดยผ่านทางผู้แทนราษฎร ดังที่ปรากฏในปาฐกถาชุดนี้ นับเป็นมิติใหม่ของการเมืองไทยอย่างแท้จริง

โปสเตอร์การเมือง

ภายหลังจากสภาผู้แทนราษฎรชุดแรกหมดวาระลง การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 2 ก็มีขึ้นในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 การเลือกตั้งครั้งนี้ประชาชนเลือกผู้แทนโดยตรง (ต่างจากการเลือกตั้งครั้งแรกที่ประชาชนเลือกผู้แทนหมู่บ้าน ผู้แทนหมู่บ้านเลือกผู้แทนตำบล และผู้แทนตำบลเลือกผู้แทนราษฎร) การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีแบ่งเขตเลือกตั้งให้แต่ละเขตมีผู้แทนได้หนึ่งคน จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 6,123,239 คน มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง 2,462,535 คน คิดเป็นร้อยละ 40.22 โดยจังหวัดนครนายกมีผู้ใช้สิทธิมากที่สุด คือร้อยละ 80.50 ขณะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผู้ใช้สิทธิน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 22.24

ปรากฏการณ์ใหม่สำหรับการเลือกตั้งครั้งนี้ คือ การจัดทำโปสเตอร์และใบปลิวหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครมากมายหลายตา โปสเตอร์เหล่านี้นอกจากจะมีรูปแบบสวยงามสะดุดตาแล้ว ยังซ่อนนัยทางการเมืองร่วมสมัยไว้ด้วย ดังเช่นการบ่งบอกกำพืดและภูมิลำเนาของบรรดาผู้สมัครที่จะมาเป็นปากเสียงของประชาชนในพื้นที่ หรือคำมั่นสัญญาว่าจะให้โน่นให้นี่เป็นการตอบแทนสู่ท้องถิ่น โปสเตอร์เหล่านี้ คือ หลักฐานสำคัญที่แสดงว่า สังคมไทยมีความคาดหวังในตัวผู้แทนมากกว่าการทำหน้าที่นิติบัญญัติเพียงเท่านั้น นี่เป็นการต่อยอดจากวัฒนธรรมดั้งเดิมที่นักวิชาการเรียกว่า ระบบอุปถัมภ์ เป็นอันว่า “ผู้แทนไทย” จะต้องทำหน้าที่อุปถัมภ์เกื้อกูลประชาชนทั้งโดยรวมและรายบุคคลไปพร้อมๆ กัน

บทที่ 2

บันทึกหน้าयासगाไทย

เมื่อเร็วๆ นี้ มีการเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาบำเหน็จบำนาญ
 นักการเมือง โดยมีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้นักการเมืองที่เคยเป็น
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) สมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) และรัฐมนตรี
 (รมต.) เกิน 2 ปีขึ้นไปได้รับบำเหน็จบำนาญ ข้อเสนอดังกล่าวถูกถล่ม
 ด้วยกระแสประณามคัดค้านอย่างรุนแรงในสังคมปรากฏการณ์นี้สะท้อน
 ให้เห็นว่าประชาชนทั่วไปมีทัศนะเช่นใดต่อ “ผู้แทนเมืองไทย” แต่ถ้า
 มองจากมุมกลับ ความผิดหวังของประชาชนย่อมแสดงว่าประชาชน
 ตั้งความหวังไว้สูงเพียงใดกับ “ผู้แทน” ของพวกเขา

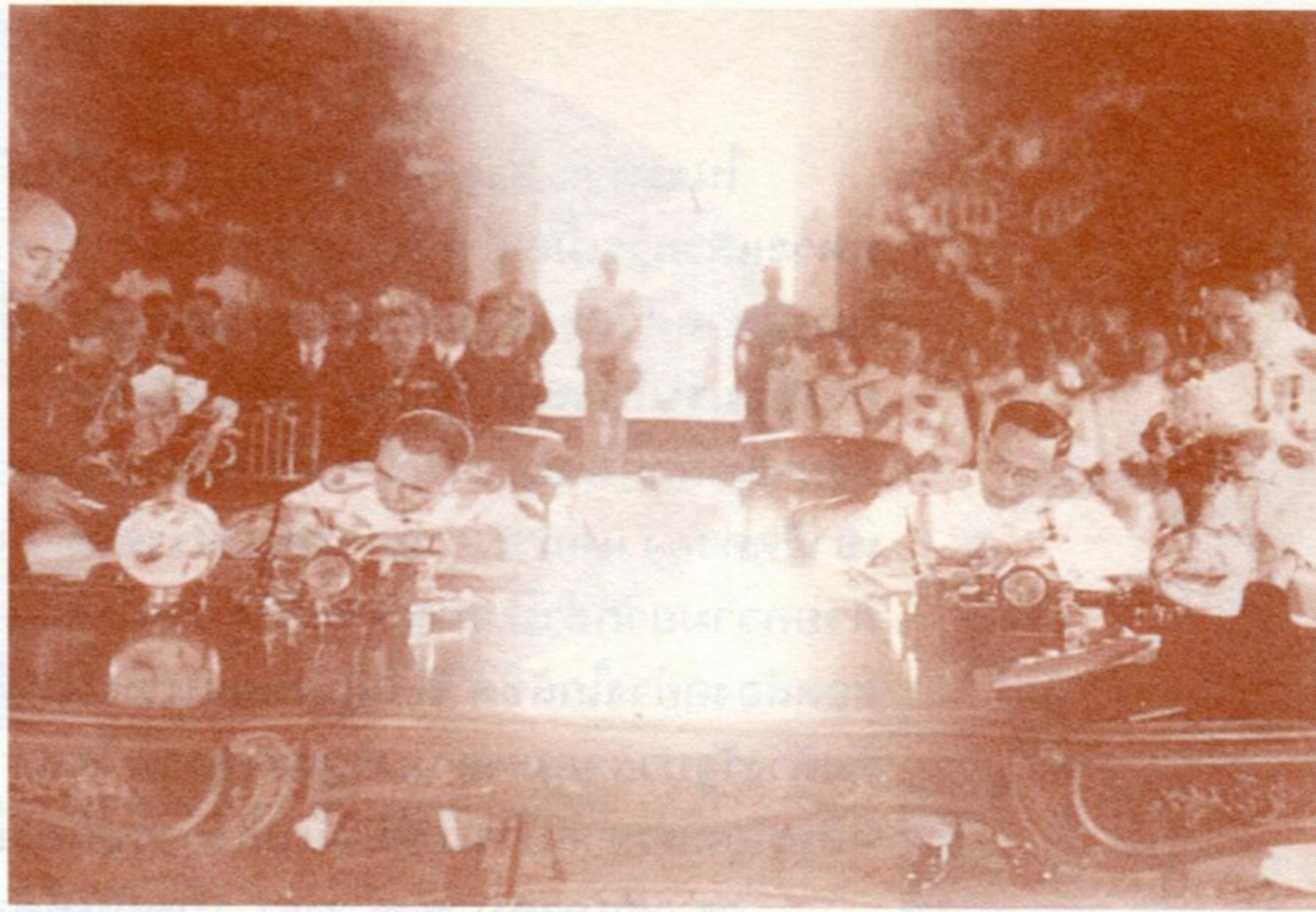
“บันทึกนាយาสภาไทย” ได้รวบรวมกรณีศึกษาที่กลไกรัฐสภา
 สามารถเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ แก้ไขสถานการณ์ คลี่คลาย
 วิฤตการณ์ต่างๆ หรือแม้แต่กระบวนการทั่วไปของรัฐสภา ที่หลายคน
 มองด้วยความสิ้นหวัง หากในความเป็นจริงกลับมิได้ไร้ผู้นำดังที่นึก
 คิดหรือกล่าวขานว่ากัน

กองทัพญี่ปุ่นเคลื่อนทัพผ่าน
ประเทศไทยเพื่อเข้าตีมลายู
ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.
2484

ภาพจาก สารคดี

การทำข้อตกลงในสนธิสัญญาร่วมวงศ์ไพบูลย์ในสงคราม
มหาเอเชียบูรพา กับ ญี่ปุ่น ในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484

กลไกสภาฝ่ายวิกฤต : วิกฤตสงครามโลกครั้งที่ 2

ประเทศไทยเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างเป็นทางการด้วยการ
ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485
โดยก่อนหน้านั้น ประเทศไทยได้แสดงความเป็น “มิตรร่วมรบ” กับ
ญี่ปุ่น ด้วยการอนุญาตให้ใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านในการยกกำลังไป
โจมตีฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งทางใต้ คือ มลายู และทางตะวันตกคือพม่า และ
รัฐบาลยังได้ทำสนธิสัญญากับญี่ปุ่น ตกลงร่วมวงศ์ไพบูลย์ในสงครามมหา
เอเชียบูรพาเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484

นั่นหมายความว่า ถ้าญี่ปุ่นแพ้สงคราม ไทยก็ต้องเป็นฝ่ายพ่าย
แพ้สงครามด้วย และประเทศไทยก็ต้องตกอยู่ในสภาพเดียวกับประเทศ
ผู้แพ้สงครามทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นการถูกปลดอาวุธ เสียค่าปฏิกรรม
สงคราม และสูญเสียอำนาจอธิปไตย

แต่ผลลัพธ์ที่เราทราบกันดี คือ ประเทศไทยเป็นฝ่ายแพ้สงคราม
แต่ประเทศไทยไม่ต้องถูกปลดอาวุธ ไม่ต้องเสียค่าปฏิกรรมสงคราม ไม่ต้อง
สูญเสียอำนาจอธิปไตย เพราะว่าเรามีขบวนการเสรีไทยที่ร่วมมือกับฝ่าย
สัมพันธมิตร จนสามารถอ้างได้ว่า การประกาศสงครามของรัฐบาลเมื่อ
วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 มิได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชน
ชาวไทย

ในระหว่างสงคราม ขบวนการเสรีไทยได้ชุ่มนักปฏิวัติการทั้งด้านการทหารและการเมือง ด้านการทหารมีการฝึกอาวุธและตั้งค่ายปฏิบัติการในภูมิภาคต่างๆ ส่วนด้านการเมือง มีการติดต่อแสวงหาแนวร่วมและการยอมรับในระดับรัฐบาล โดยในขั้นแรก มีความพยายามที่จะก่อตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นแบบเดียวกับที่มีในประเทศฝรั่งเศสหลังจากกองทัพนาซีเข้ายึดครอง แต่กระบวนการดังกล่าวติดขัด เนื่องจากการสื่อสารเป็นไปด้วยความยากลำบากในยามที่รัฐบาลไทยและกองทัพญี่ปุ่นคอยติดตามสอดส่องอย่างใกล้ชิด จึงมีผู้เสนอแนวทาง “พึ่งตัวเอง” ด้วยการวางแผนล้มล้างรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยอาศัยกระบวนการทางรัฐสภาที่สืบทอดมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

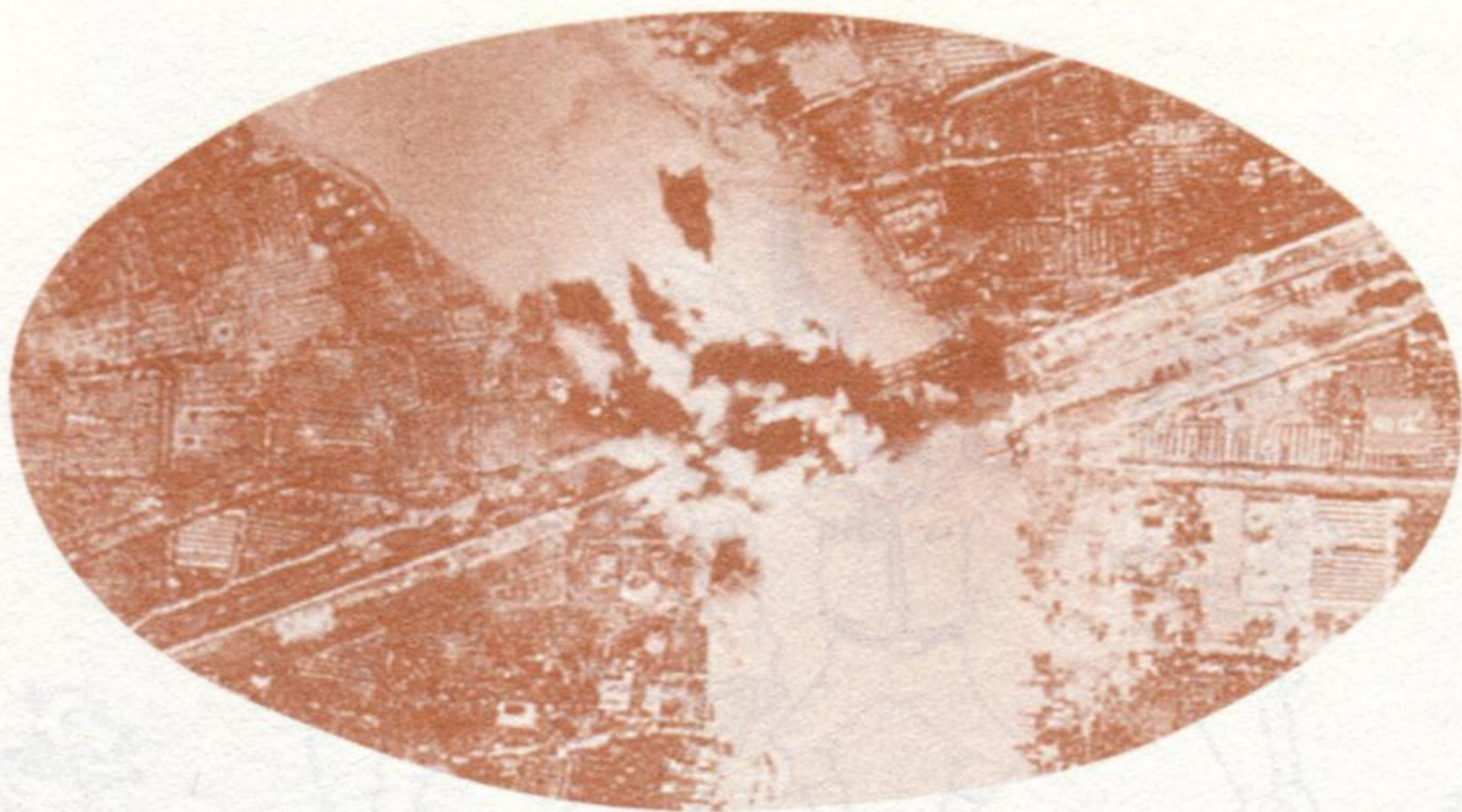
24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 เป็นวันที่ต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ เพราะเป็นวันที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยเหตุผลที่ว่า สภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ กับพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล

มองเผินๆ นี่อาจเป็นกระบวนการการเมืองธรรมดาสามัญ แต่ถ้ามองจากบริบทแวดล้อมแล้วเหตุการณ์นี้คือจุดหักเหของวิถีประวัติศาสตร์ เพราะเวลานั้นเป็นช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้นำพาประเทศไปอยู่ข้างฝ่ายอักษะ โดยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 แต่คนไทยจำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วย จึงได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นเพื่อร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยหวังว่า เมื่อสงครามยุติลง ประเทศไทยจะไม่ตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงครามเฉกเช่นฝ่ายอักษะ ที่มีเยอรมนีและญี่ปุ่นเป็นแกนนำ

แต่ทว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว จอมพล ป. ยังคงมีอิทธิพลสูงในรัฐสภา ดังนั้น ยุทธศาสตร์อันดับแรกของขบวนการเสรีไทยก็คือ จะต้องขยายแนวร่วมในหมู่ผู้แทนราษฎรให้มากที่สุด ชิต เวชประสิทธิ์ ส.ส. จังหวัดภูเก็ต เล่าถึงเหตุการณ์ตอนนี่ว่า

“กลุ่มผู้นำอีสานและแนวร่วมที่เกาะกลุ่มอยู่ก่อนได้ตกลงกันว่าต่างคนต่างดำเนินการหาสมัครพรรคพวกเป็นอิสระโดยมีหลักการสำคัญข้อแรก คือ ต้องสามารถมั่นใจว่าผู้แทนคนนั้นสามารถรักษาความลับได้เป็นอย่างดี ข้อสองคือมีทัศนคติแน่วแน่ไปทางต่อต้านญี่ปุ่น”

(ซ้าย) การทิ้งระเบิดใส่สะพานพระราม 6 ในระหว่างสงครามโลก
โดยฝ่ายสัมพันธมิตร

(ขวา) ชิต เวชประสิทธิ์ ส.ส. ภูเก็ตผู้มีบทบาทสำคัญในการล้ม
รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามโดยกระบวนการรัฐสภา

หลังจากนั้น ขบวนการเสรีไทยก็ฉวยโอกาสจากการที่ญี่ปุ่นเข้ามา
ใช้ประเทศไทยเป็นกองบัญชาการ ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชนไม่เว้น
แต่ละวัน ทั้งในด้านท่าทีก้าวร้าวเข้มแข็งของทหารญี่ปุ่น ค่าครองชีพที่สูง
พรวดขึ้นเพราะภาวะสงคราม และการโจมตีทางอากาศของฝ่ายสัมพันธ
มิตรก็ทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ในช่วงปี พ.ศ. 2486-2487 กรุงเทพฯ
ถูกโจมตีทางอากาศถึง 4,000 ครั้ง สูญเสียชีวิตผู้คนและทรัพย์สินเป็น
จำนวน มาก ส่งผลให้คะแนนนิยมในตัวรัฐบาลลดถอยลงทุกขณะ โดย
เฉพาะเมื่อรัฐบาลประกาศนโยบายย้ายเมืองหลวงไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์
ซึ่งเป็นดินแดนทุรกันดาร ใช้ป่าชุกชุม รายงานของสภาผู้แทนราษฎร
ระบุว่าในปี พ.ศ. 2487 มีราษฎรที่ถูกเกณฑ์แรงงานจำนวน 127,281 คน
ในจำนวนนี้มีผู้ได้รับบาดเจ็บ 14,316 คน และเสียชีวิตด้วยไข้ป่า 4,040
คน รวมทั้งเป็นโครงการที่สิ้นเปลืองงบประมาณมหาศาล จนในที่สุด
ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ก็ถูกหยิบยกมาใช้เป็นเครื่องมือล้มรัฐบาล

เมื่อรัฐบาลนำเรื่องเข้าสภาผู้แทนราษฎร โดยเสนอเป็นร่าง พ.ร.บ.
อนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครหลวงเพชรบูรณ์ เพื่อ
ขออนุมัติในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลได้จับ
ประเด็นนี้มาอภิปรายอย่างเผ็ดร้อน ผลของการลงคะแนนลับ ปรากฏ
ว่ารัฐบาลพ่ายแพ้ไปด้วยคะแนน 36 : 48

วีรบุรุษ ผู้พิชิตจอมพลด้วยมือเปล่า.

ภาพล้อการล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

สองวันต่อมา เมื่อรัฐบาลเสนอร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนด จัดสร้างพุทธบุริมณฑล ฝ่ายต่อต้านได้หยิบยกประเด็นเรื่องความสิ้นเปลืองงบประมาณมาโจมตี ผลการลงคะแนนลับปรากฏว่า รัฐบาลพ่ายมติอีกครั้งด้วยคะแนน 41 : 43

จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ภายใต้แรงกดดันของวิกฤติรัฐสภา หลังจากนั้น นายควง อภัยวงศ์ ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อรับหน้าเจรจากับญี่ปุ่น ส่วนนายทวี บุญยเกตุ ตัวแทนขบวนการเสรีไทย รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในขณะที่หลังจากมีบทบาทสำคัญยิ่งในการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นและผูกไมตรีกับฝ่ายสัมพันธมิตร

เมื่อสงครามโลกยุติในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 ประเทศไทยจึงรอดพ้นจากการเป็นผู้แพ้สงครามทั้งๆ ที่เริ่มต้นด้วยการร่วมหัวจมท้ายกับฝ่ายอักษะ ส่วนหนึ่งเพราะกระบวนการรัฐสภาที่ได้สถาปนามาตั้งแต่ พ.ศ. 2475

พิธีสวนสนามขบวนทหารเสรีไทย ณ ท้องถนนราชดำเนินเพื่อประกาศให้ชาวโลกรู้ว่าประเทศไทยผ่านสงครามโลกครั้งที่ 2 มาได้โดยไม่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม

ญัตติ กระทั่ง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ¹

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วยรูปแบบรัฐสภานั้น มีโครงสร้างและกลไกที่กำหนดให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถถ่วงดุลอำนาจตรวจสอบฝ่ายบริหาร ด้วยการตั้งกระทู้และเสนอญัตติ แม้บางครั้งกระบวนการดังกล่าวกลับกลายเป็นพฤติกรรมประเภท “พวกมากลากไป” กล่าวคือ ใช้เสียงข้างมากเข้าว่าจนละเอียดข้อเท็จจริงที่สำคัญไป หรือบ่อยครั้งที่เวทีรัฐสภาถูกใช้เป็นเวทีสร้างจุดเด่นเพิ่มคะแนนนิยมส่วนตัว แต่ประวัติศาสตร์อันยาวนานของระบอบรัฐสภาไทยได้พิสูจน์ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในทิศทางที่ดีขึ้นอาจมีจุดเริ่มต้นจากการเสนอญัตติและตั้งกระทู้ในรัฐสภา แม้จะไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงในฉับพลัน แต่ก็ส่งผลสะท้อนต่อสังคมมิใช่น้อย

กระทู้ถาม หมายถึง กระทู้ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งขึ้นเพื่อซักถามฝ่ายบริหารในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจการที่ฝ่ายบริหารต้องรับผิดชอบโดยไม่มีการลงมติ

กระทู้ถามด่วน คือ กระทู้ที่มีความสำคัญเร่งด่วนมากเกี่ยวกับผลประโยชน์หรือความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติและประชาชนโดยรวม ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนต้องการทราบข้อเท็จจริง ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลอย่างทันทีทันใดในสถานการณ์นั้นๆ

ญัตติ หมายถึง ประเด็น ปัญหา หรือข้อเสนอที่เข้าสู่การพิจารณาของสภา เมื่อได้พิจารณากันแล้วต้องมีการลงมติหรือวินิจฉัยให้เป็นข้อยุติเด็ดขาดเพื่อนำสู่การปฏิบัติต่อไป

กระทู้ และญัตติ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสำคัญๆ ได้แก่

¹ ข้อมูลส่วนนี้ นำมาจาก 2 แหล่งคือ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. *รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517)* (กรุงเทพฯ : กลุ่มรัฐกิจเสรี, 2517) และ วีระ เลิศสมพร *ชื่อ ฉายา และสมญานามทางการเมืองไทย พ.ศ. 2475-2545* (เชียงใหม่ : พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์, 2546)

(ซ้ายสุด) นายไต้ ปาณิกบุตร
ส.ส.พระนคร
(ซ้าย) นายเลียง ไชยกาล
ส.ส.อุบลราชธานี
(ล่าง) พระยาพลพลพลพยุหเสนา
(ที่ 2 จากขวา) นายกรัฐมนตรี
และหัวหน้าคณะราษฎรแสดง
ความรับผิดชอบด้วยการลาออก
จากตำแหน่ง

กระหู่ถ้วนนายเลียง ไชยกาล ส.ส. อุบลราชธานี ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 ว่าด้วย “เรื่องการซื้อขายที่ดินอันเป็นทรัพย์สินของพระคลังข้างที่” สืบเนื่องมาจากการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวส่อเค้าว่ามีความไม่ชอบมาพากล เนื่องจากการซื้อขายเปลี่ยนมือทรัพย์สินดังกล่าวในหมู่คนในรัฐบาล มีหน้าซำยังเป็นการซื้อขายด้วยราคาที่ต่ำมาก กระหู่นี้นำไปสู่การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจในญัตติ “เปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายว่าด้วยการจัดระเบียบทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” หรือที่รู้จักกันในนาม “ญัตติเปิดอภิปรายซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่” โดยมีนายไต้ ปาณิกบุตร ส.ส.พระนครเป็นผู้เสนอญัตติ เมื่อมีการแนข้อเท็จจริงและพิสูจน์ได้ตามข้อกล่าวหา พระยาพลพลพยุหเสนา ในฐานะผู้นำรัฐบาลและหัวหน้าคณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้แสดงความรับผิดชอบด้วยการลาออกจากตำแหน่ง (ทั้งๆที่ท่านไม่ได้เกี่ยวข้องด้วยโดยตรง) ในคืนวันนั้นเอง

นายถวิล อุดล
ส.ส. ร้อยเอ็ด
ผู้เสนอญัตติที่นำไปสู่การล้มรัฐบาล

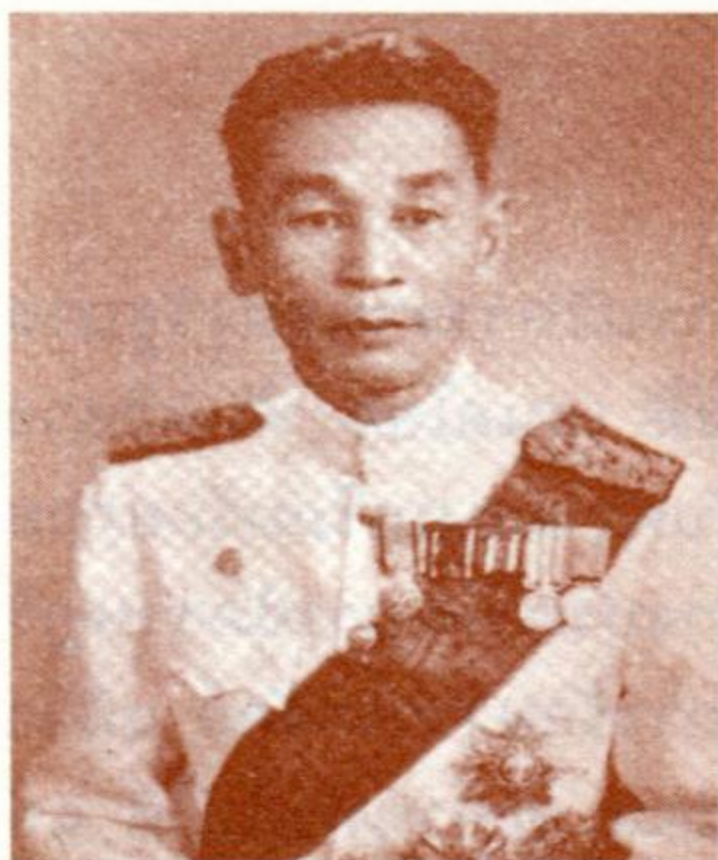
“ญัตติขอแก้ไขข้อบังคับของสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับวิธีการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ” เสนอโดยนายถวิล อุดล ส.ส. ร้อยเอ็ด เสนอให้รัฐบาลจัดทำงบประมาณในลักษณะที่ต้องเปิดเผยรายละเอียดให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นงบบลับทางการทหาร การจัดเก็บภาษีอากร การดำเนินนโยบายต่างประเทศ การคลัง เพื่อให้ ส.ส. ซึ่งเป็นผู้พิจารณาอนุมัติงบประมาณแผ่นดินได้รับทราบและตั้งหลักคิดก่อนพิจารณาอนุมัติตามยอดเงินที่รัฐบาลเสนอมา

พระยาไชยยศสมบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ชี้แจงว่าไม่สามารถทำตามที่สมาชิกร้องขอได้ เพราะไม่มีเวลาพอที่จะจัดทำรายละเอียดงบประมาณ และยังจะทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณโดยใช้เหตุ

ญัตตินี้ส.ส.ได้อภิปรายจนล่วงเวลาการประชุมปกติ มีการเสนอให้พิจารณาญัตตินี้จนกว่าจะบรรลुซึ่งที่ประชุมเห็นด้วยว่าไม่ควรเลื่อนไปพิจารณาในวันอื่น และเมื่อการอภิปรายเสร็จสิ้นลง พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ชี้แจงต่อที่ประชุมว่า รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติได้ตามที่สมาชิกเสนอเพราะจะเป็นการผูกมัดรัฐบาลเกินไป ถ้าหากรัฐสภารับญัตตินี้ไว้พิจารณารัฐบาลก็จะลาออกเพราะปฏิบัติตามความต้องการของสภามีได้ ในที่สุด เมื่อมีการลงมติปรากฏว่ามีผู้เห็นด้วยกับข้อเสนอ 45 ต่อ 31 ทำให้พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีต้องแสดงความรับผิดชอบด้วยการกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่รับ โดยให้เหตุผลว่าสภาพการณ์ยังอยู่ในสภาวะที่ปั่นป่วน รัฐบาลจึงตัดสินใจยุบสภาในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2481 และจัดให้มีการเลือกตั้งภายใน 90 วัน ถือเป็นการปิดฉากทางการเมืองอย่างสวยงามของพระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร เพราะหลังจากนั้นท่านได้หันหลังให้กับชีวิตทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง

นายควง อภัยวงศ์
หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์

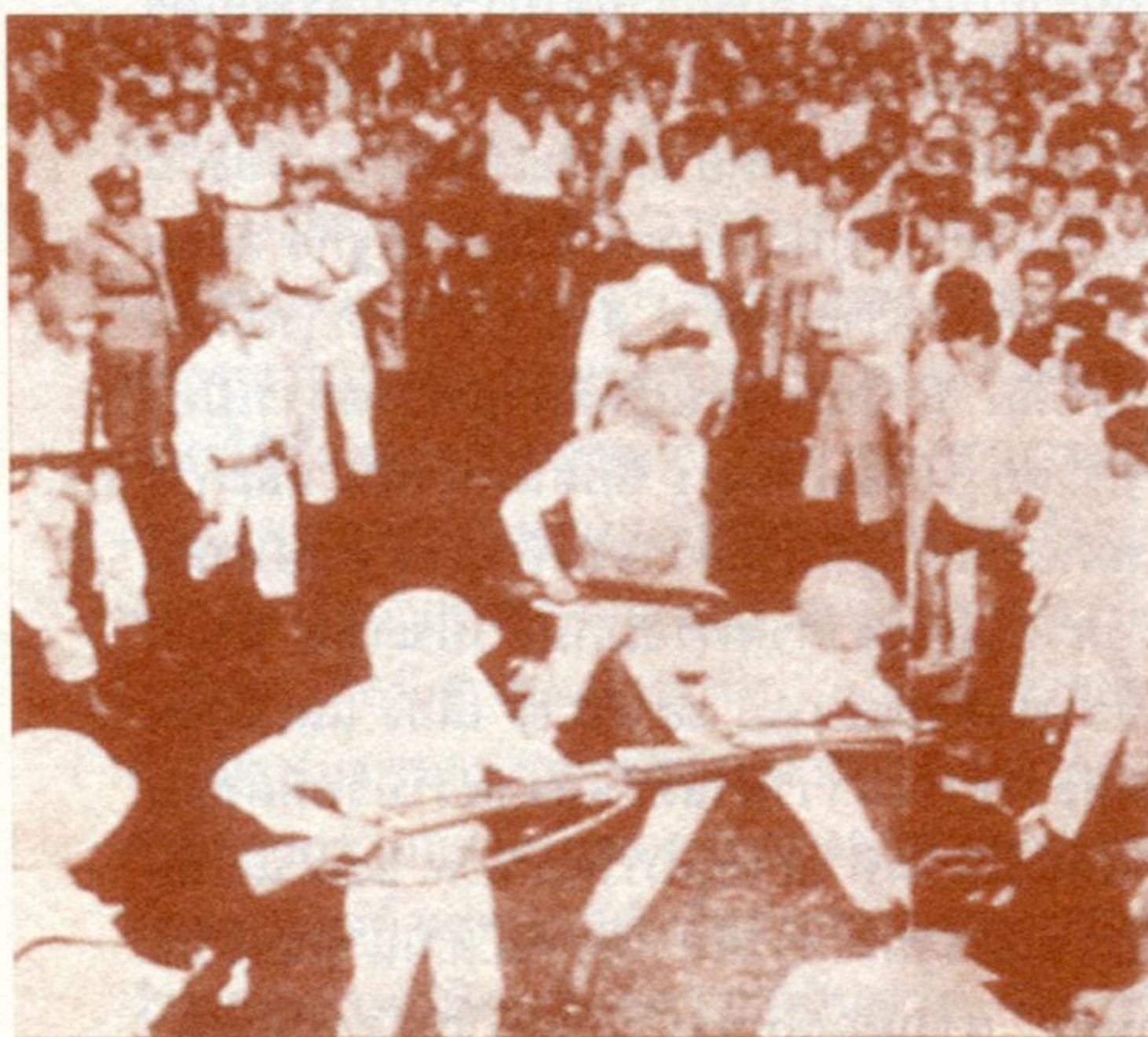
หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์
นายกรัฐมนตรี

“ญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี
ทั้งคณะ ในรัฐบาลพลเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์” โดยพันตรีควง
อภัยวงศ์ ส.ส. พระนคร พรรคประชาธิปัตย์ ยกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ
นโยบายด้านความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ด้านเศรษฐกิจ สังคม
ต่างประเทศ รวมทั้งกรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8 ด้วย ปราบปรามการณ์ใหม่
สำหรับการอภิปรายครั้งนี้คือ นี่เป็นการยื่นญัตติผ่านพรรคการเมือง
เพราะเพิ่งมีการจัดตั้งพรรคการเมืองเพียง 1 ปีก่อนหน้านั้น และการ
อภิปรายครั้งนี้เป็นการอภิปรายข้ามคืนระหว่างวันที่ 19-26 พฤษภาคม
พ.ศ. 2490 โดยถ่ายทอดวิทยุออกอากาศพร้อมกันทั่วประเทศ ถึงแม้
รัฐบาลจะได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนน 86 ต่อ 55 เสียง และมีผู้ด
ออกเสียง 16 ราย แต่หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ก็แสดงความรับผิดชอบ
ด้วยการลาออกจากตำแหน่งในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2490 นำเสียด
ายที่หลังจากนั้น 6 เดือน คณะรัฐประหารที่นำโดย พล.ต.ผิน ชุณหะวัณ
ได้ทำการตัดตอน “ย้อนยุค” การเมืองไทยสมัยใหม่ที่เริ่มก่อรูปพัฒนา
มาตั้งแต่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และแล้ว การก่อรัฐประหารยึด
อำนาจก็กลายเป็นเรื่องปกติสำหรับเมืองไทยในอีก 4 ทศวรรษถัดมา

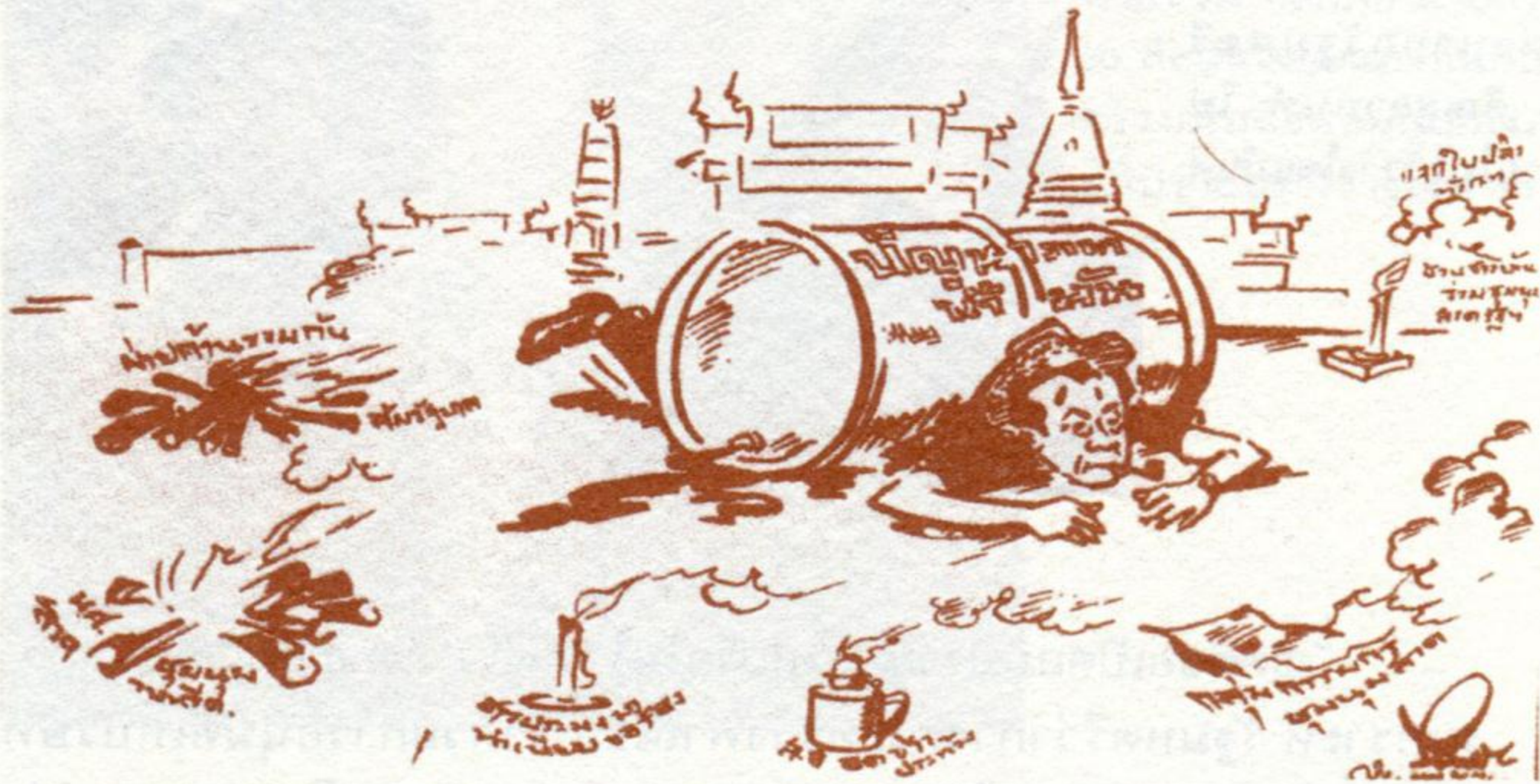
ญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยไม่มีการลงมติ เสนอโดย พันตรีควง อภัยวงศ์ และคณะ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยภายในประเทศการเงิน การคลัง การศึกษา การต่างประเทศ การฉ้อราษฎร์บังหลวง กรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และการรักษาवासัตย์ แม้ว่า การอภิปรายในวันที่ 29-30 สิงหาคม พ.ศ. 2500 จะผ่านพ้นไปได้ แต่ ส่งผลให้รัฐมนตรีบางคนต้องลาออกและกลายเป็นชนวนความขัดแย้ง ในหมู่ผู้นำทางการเมืองในเวลาต่อมา จุดนี้เองที่นำไปสู่กรณีรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการก่อ รัฐประหารซ้ำในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ซึ่งเป็นการยกเลิกรัฐสภา ยุบพรรคการเมือง ยกเลิกรัฐธรรมนูญ และจำกัดเสรีภาพทางการเมือง ของพลเมืองไทยทุกคน

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
อาศัยความไม่พอใจ
ในการประท้วงการเลือกตั้ง
สกปรกในปี พ.ศ. 2500
เป็นเงื่อนไขหนึ่งในการ
รัฐประหาร ปี พ.ศ. 2500

เมื่อไทยขึ้นเป็นระบอบใหม่
แล้วเราก็ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นหลาย
แห่งแล้ว เป็นโรงเรียนที่
การศึกษานั้นเป็นแบบใหม่
เป็นแบบที่สอนตาม
วิธีของฝรั่งที่เขาสอนกัน
เขาได้เข้ามาสอนกันแล้ว

45

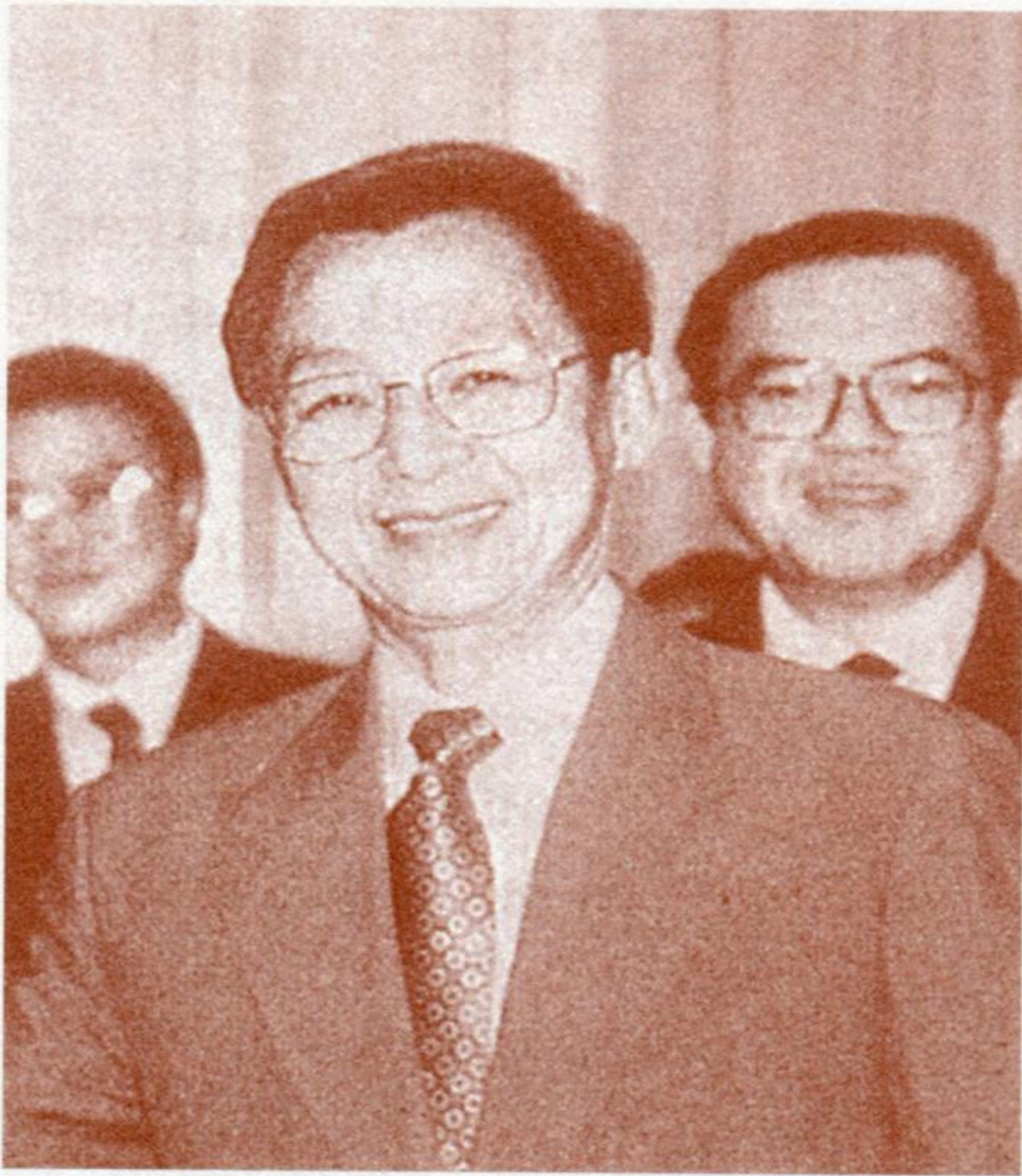

ตลอดระยะเวลา 8 ปี 4 เดือนที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่เคยถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจแม้แต่ครั้งเดียว

“ญาติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อไม่ไว้วางใจ ร.ต.อ. สุรรัตน์ โอสธานุเคราะห์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยการอนุมัติให้บริษัท เอกชน 2 ราย นำเข้าไม้ซุงจากประเทศพม่า” เสนอโดยนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และคณะ ด้วยข้อกล่าวหาว่า พฤติกรรมดังกล่าวกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการฝ่าฝืนมติคณะรัฐมนตรี ฝ่าฝืนกฎหมายระหว่างประเทศ และทำลายความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยกับพม่า การอภิปรายใช้เวลาสองวันคือวันที่ 8-9 ตุลาคม พ.ศ. 2529 เมื่อมีการลงมติปรากฏว่าที่ประชุมมีมติไว้วางใจ ร.ต.อ.สุรรัตน์ ด้วยคะแนน 120 ต่อ 109 เสียง แต่มี ส.ส. บางคนของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคที่มีเสียงสูงสุดในคณะรัฐมนตรีดังออกเสียง ร.ต.อ.สุรรัตน์ จึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่ง และจุดนี้เองที่ได้จุดชนวนความขัดแย้งในพรรคประชาธิปัตย์ของ “กลุ่ม 10 มกรา” หลังจากนั้นเมื่อมีการเสนอร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์เข้าสู่สภาในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2531 ปรากฏว่าได้มี ส.ส. ในกลุ่ม 10 มกรา จำนวน 32 คน ร่วมกับฝ่ายค้านลงมติไม่เห็นชอบกับกฎหมายดังกล่าว ทำให้ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ตัดสินใจประกาศยุบสภาในวันถัดมา และภายหลังการเลือกตั้ง 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 พล.อ.เปรม ก็ได้ตัดสินใจยุติบทบาททางการเมืองของตน โดยหลังจากนั้นได้รับพระราชทานโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นองคมนตรี และดำรงตำแหน่งประธานองคมนตรีในปัจจุบัน

นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ตัดสินใจยุบสภาทันทีเมื่อพรรคพลังธรรมมีมติงดออกเสียงภายหลังการอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลง

“ญาติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลชวน หลีกภัย กรณีออกเอกสารสิทธิ์สปก. 4-01 ให้กับผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกรอย่างแท้จริง” เสนอด้วยแนวร่วมพรรคฝ่ายค้าน เมื่อวันที่ 16-17 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 โดยที่ก่อนหน้านี้รัฐบาลนายชวนถูกโจมตีอย่างหนักทั้งจากสื่อมวลชน ฝ่ายค้าน ตลอดจนกลุ่มพลังนอกสภา จนนายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์ รมว.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนายสุเทพ เทือกสุบรรณ รมช.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ต้องยื่นใบลาออกจากตำแหน่ง แต่ก็ไม่ช่วยให้สถานะทางการเมืองของรัฐบาลดีขึ้น เมื่อการอภิปรายเสร็จสิ้นในคืนวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 พล.ต.จำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรมได้แถลงผลการประชุมของพรรคภายหลังการเปิดอภิปรายว่า พรรคมีมติให้ ส.ส. พรรคพลังธรรมงดออกเสียงและให้รัฐมนตรีทุกคนของพรรคลาออกจากตำแหน่ง สถานการณ์ดังกล่าวทำให้นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีตัดสินใจยุบสภาในวันรุ่งขึ้นทันทีก่อนที่จะมีการลงมติ

นายชวน หลีกภัย ผู้นำฝ่ายค้านยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรคชาติไทย

“ญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรคชาติไทย” ในระหว่างวันที่ 18- 20 กันยายน พ.ศ. 2539 ภายหลังจากการอภิปรายเสร็จสิ้นลงพรรคร่วมรัฐบาลซึ่งมีพรรคความหวังใหม่เป็นแกนนำได้ยื่นข้อเสนอให้นายบรรหาร ศิลปอาชา ลาออกจากตำแหน่ง ไม่เช่นนั้นพรรคร่วมรัฐบาลจะไม่ยกมือไว้วางใจ นายบรรหารยอมรับข้อเสนอโดยขอเวลา 7 วันก่อนประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่เมื่อถึงเวลานายบรรหารกลับประกาศยุบสภา และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 การยุบสภาครั้งนั้นนำมาซึ่งความแตกร้างในพรรคชาติไทยและสมาชิกจำนวนมากได้ลาออกจากพรรค

การรัฐประหาร 20 ตุลาคม 2501 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
นำไปสู่การยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบสภา-พรรคการเมือง

ปัจฉิมลิขิต ยุคมีดอันยาวนาน

ถ้าหากจะถือว่าระบอบประชาธิปไตยไทยที่ได้ลงหลักปักฐานมาตั้งแต่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2548) มีอายุได้ 73 ปีก็อาจจะไม่ถูกนักเพราะบ่อยครั้งระบอบประชาธิปไตยที่ว่านี้ก็ถูกแทนที่ด้วยระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ โดยมีช่วงหนึ่งที่มีระยะเวลายาวนานนับสิบปี และแน่นอนว่าภายใต้ระบอบนี้ สภาผู้แทนราษฎรที่เป็นองค์ประกอบหนึ่ง ของระบอบประชาธิปไตยก็ถูกทำลายลงไปด้วย

“บันทึกน่ายาสภาไทย” จึงขอบันทึก “ยุคมีดอันยาวนาน” ด้วยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าในอนาคตข้างหน้า สังคมไทยจักไม่ต้องเผชิญสภาวะที่ว่านี้อีกต่อไป

การเถลิงอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยการทำการรัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 มีข้อแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการยึดอำนาจ

รัฐในครั้งก่อนๆ เพราะเป็นการทำลายสถาบันทางการเมืองที่สืบทอดมาตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เกือบทั้งหมด ดังเห็นได้จากการยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบสภาผู้แทนราษฎรและพรรคการเมือง จำกัดสิทธิในการรวมตัวทางการเมืองของประชาชน และโอนย้ายอำนาจทั้งปวงมาขึ้นต่อหัวหน้าคณะปฏิวัติ คือ จอมพลสฤษดิ์แต่เพียงผู้เดียว โดยหลักการแล้วกระบวนการดังกล่าวเป็นการทำลายหลักนิติธรรม (rule of law) โดยตรง เพราะหัวหน้าคณะปฏิวัติมีอำนาจเกินพอที่จะพรากเอาเสรีภาพในร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินของพลเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ

ยุคจอมพลสฤษดิ์ยังเป็นจุดเริ่มต้นของ “การพัฒนา” ภายใต้อิทธิพล ของมหาอำนาจสหรัฐอเมริกา แม้ความเจริญด้านวัตถุและภาวะเศรษฐกิจจะเติบโตอย่างน่าอัศจรรย์ แต่การจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองทำให้เกิดการสั่งสมปัญหาสารพัด ผู้ใช้แรงงานถูกกดค่าแรงขั้นต่ำไว้เป็นเวลานานโดยไม่มีสิทธิชุมนุมเรียกร้อง เกษตรกรถูกแย่งชิงทรัพยากรโดยไม่ได้รับค่าชดเชย ในขณะที่นโยบายต่างประเทศก็ชักนำให้ไทยกลายเป็นศัตรูกับประเทศเพื่อนบ้าน เพราะรัฐบาลอนุญาตให้สหรัฐอเมริกามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย

ด้านการเมืองการปกครอง นอกจากสภาผู้แทนราษฎรจะถูกยกเลิกไปแล้ว ประกาศคณะปฏิวัติวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ยังระบุให้จับกุมนักคิด นักหนังสือพิมพ์ นักการเมืองหัวรุนแรงที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองก่อนปี 2501 นักการเมืองที่ถูกจับกุม เช่น นายสงวน ตุลารักษ์ หนึ่งในผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นายเจริญ สืบแสง ส.ส.ปัตตานี นายแคล้ว นรปติ ส.ส.ขอนแก่น รองหัวหน้าพรรคเศรษฐกิจ นายเทพ โชติณัฐิต หัวหน้าพรรคแนวร่วมเศรษฐกิจ นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ส.ส.สุราษฎร์ธานี ส่วนผู้ที่รอดพ้นการจับกุม บ้างก็หลบลงใต้ดินหรือไม่ก็ยุติการเคลื่อนไหว

ที่สำคัญ ระบอบเผด็จการทหารมิได้สิ้นสุดลงเมื่อจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่อสัญกรรม แต่ยังคงทอดมาถึงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นเวลาอีก 10 ปี จนเกิดกระแสเรียกร้องรัฐธรรมนูญของนิสิตนักศึกษา แล้วนำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นการเปิดหน้าใหม่ของประชาธิปไตยภาคประชาชน และพร้อมกันนั้นก็เกิดการปะทุของปัญหาที่ทับถมมานานกว่า 15 ปี

บทที่ 3

กลไกรัฐสภา

พระที่นั่งอนันตสมาคม
ที่ทำการรัฐสภาแห่งแรกของไทย

รัฐสภาคืออะไร¹

“รัฐสภา” ปรากฏขึ้นในระบอบการปกครองไทยตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อพุทธศักราช 2475 ในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน รัฐสภาเป็นสถาบันทางการเมือง 1 ใน 3 ของสถาบันหลักที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน โดยรัฐสภาเป็นฝ่ายใช้อำนาจด้านนิติบัญญัติ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของรัฐสภา โดยเฉพาะการตรากฎหมายมาบังคับใช้ในประเทศมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยตรง

ปัจจุบัน รัฐสภาไทยประกอบด้วย 2 สภา ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎร และ วุฒิสภา ซึ่งสมาชิกของทั้ง 2 สภาล้วนมาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยประชาชน

รัฐสภาไทยตามรัฐธรรมนูญสมัยต่าง ๆ

รูปแบบของรัฐสภานั้นกำหนดขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ขณะเดียวกันรูปแบบของรัฐธรรมนูญก็สะท้อนรูปแบบการปกครองอีกต่อหนึ่งด้วย

¹ สรุปรจาก วิชญ์ชัย ธรรมประดิษฐ์, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวดองค์การทางการเมือง เรื่อง 1. รัฐสภา (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2544).

1

พระราชบัญญัติ
ธรรมนูญการ
ปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว
พุทธศักราช 2475

2

รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรสยาม
พุทธศักราช 2475

มีสภาเดียว ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากสภาฯ ยังเป็นสิ่งใหม่สำหรับสังคมไทย ธรรมนูญฯ จึงกำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 3 ประเภท แบ่งตามระยะเวลา ดังนี้

1) สมัยที่ 1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวน 70 คน คณะราษฎรเป็นผู้จัดตั้ง โดยมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารใช้อำนาจแทน สภาผู้แทนฯ สมัยแรกนี้มีระยะเวลาตั้งแต่วันใช้ธรรมนูญฯ จนกระทั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 เข้ารับตำแหน่ง

2) สมัยที่ 2 ภายในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันใช้ธรรมนูญฯ หรือจนกว่าการจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อย ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 ประเภท ได้แก่

2.1 ประเภทที่ 1 คือ สมาชิกสภาผู้แทนฯ ของแต่ละจังหวัด จังหวัดละ 1 คน หากจังหวัดใดมีประชากรมากกว่า 1 แสนคน ให้มีผู้แทนฯ เพิ่มได้อีก 1 คน ผู้แทนฯ ประเภทนี้กำหนดให้มาจากการเลือกตั้งทางอ้อม โดยราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนระดับหมู่บ้าน ผู้แทนระดับหมู่บ้านเลือกผู้แทนระดับตำบล ผู้แทนระดับตำบลเป็นผู้เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งผู้แทนฯ สมัยที่ 2 ไม่มีขึ้นเนื่องจากการร่างรัฐธรรมนูญได้เสร็จสิ้นก่อนกำหนดระยะเวลา 6 เดือน)

2.2 ประเภทที่ 2 มาจากผู้แทนฯ สมัยที่ 1 โดยกำหนดให้มีจำนวนเท่ากับผู้แทนฯ ประเภทที่ 1 ถ้าผู้แทนฯ สมัยที่ 1 มีจำนวนมากกว่า ให้เลือกกันเองว่าจะให้ผู้ใดคงอยู่เป็นสมาชิก หรือถ้ามีจำนวนไม่ครบ ก็ให้เลือกกันเองว่าจะให้ใครมาเป็นสมาชิกเพิ่ม

3) สมัยที่ 3 เมื่อราษฎรสอบไล่ชั้นประถมศึกษาได้เกินกว่าครึ่งหนึ่ง แต่ต้องไม่เกิน 10 ปีนับแต่วันใช้ธรรมนูญฯ ให้สมาชิกสภาผู้แทนฯ มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร

มีสภาเดียว ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎร แต่ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 ประเภท

ประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้งโดยราษฎร การเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการเลือกตั้งทางอ้อมเมื่อ พ.ศ. 2476 หลังจากนั้นก็เปลี่ยนเป็นการเลือกตั้งทางตรงครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2480

ประเภทที่ 2 ผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือก ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในระหว่างที่ใช้บทเฉพาะกาลนี้อยู่

รัฐธรรมนูญ	รูปแบบรัฐสภา
<div>3</div> <p>รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489</p>	<p>มี 2 สภา ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนฯ มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร 2) พฤฒิสภา รัฐธรรมนูญกำหนดให้สมาชิกพฤฒิสภา มาจากการเลือกตั้งทางอ้อมโดยราษฎร แต่ในเริ่มแรก ให้สมาชิกฯ มาจากการเลือกตั้งโดยองค์การเลือกตั้งสมาชิกพฤฒิสภาก่อน และต้องมีการตรากฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งพฤฒิสภาออกใช้ ทว่ายังไม่ทันมีการออกกฎหมายดังกล่าวก็เกิดการรัฐประหารล้มเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนี้เสียก่อน
<div>4</div> <p>รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490</p>	<p>มี 2 สภา ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาฯ มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร 2) วุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภามีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนฯ มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์
<div>5</div> <p>รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492</p>	<p>มี 2 สภา ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) สภาผู้แทนราษฎร มาจากการเลือกตั้งทางตรงและรวมเขตจังหวัด 2) วุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน 100 คน มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์
<div>6</div> <p>รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495</p>	<p>มีสภาเดียว ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนฯ มี 2 ประเภท เช่นเดียวกับที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475</p>
<div>7</div> <p>ธรรมนูญ การปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502</p>	<p>มีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ พร้อมกับทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย สมาชิกสภาฯ มีจำนวน 240 คน มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์</p>
<div>8</div> <p>รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511</p>	<p>มี 2 สภา ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนฯ มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร และให้ถือเขตจังหวัดเป็นเกณฑ์ 2) วุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนฯ มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์
<div>9</div> <p>ธรรมนูญ การปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515</p>	<p>มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่นิติบัญญัติและพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรีเสนอ สมาชิกสภาฯ มีจำนวน 299 คน มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์</p>

รัฐธรรมนูญ

รูปแบบรัฐสภา

10

รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2517

มี 2 สภา ได้แก่

1) สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภา มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร มีจำนวนไม่น้อยกว่า 240 คน แต่ไม่เกิน 300 คน

2) วุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน 100 คน มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์

11

รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2519

มีสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินทำหน้าที่นิติบัญญัติสมาชิกสภา มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ มีจำนวนไม่น้อยกว่า 300 คน แต่ไม่เกิน 400 คน

12

ธรรมนูญ
การปกครองราชอาณาจักร
พุทธศักราช 2520

มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญและหน้าที่นิติบัญญัติ สมาชิกสภา มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ มีจำนวนไม่น้อยกว่า 300 คน แต่ไม่เกิน 400 คน

13

รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2521

มี 2 สภา ได้แก่

1) สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภา มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร

2) วุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ มีจำนวนไม่เกิน 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนฯ

14

ธรรมนูญ
การปกครองราชอาณาจักร
พุทธศักราช 2534

มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญและหน้าที่นิติบัญญัติ สมาชิกสภา มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ มีจำนวนไม่น้อยกว่า 200 คน แต่ไม่เกิน 300 คน

15

รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2534

มี 2 สภา ได้แก่

1) สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภา มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร

2) วุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน 270 คน มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์

16

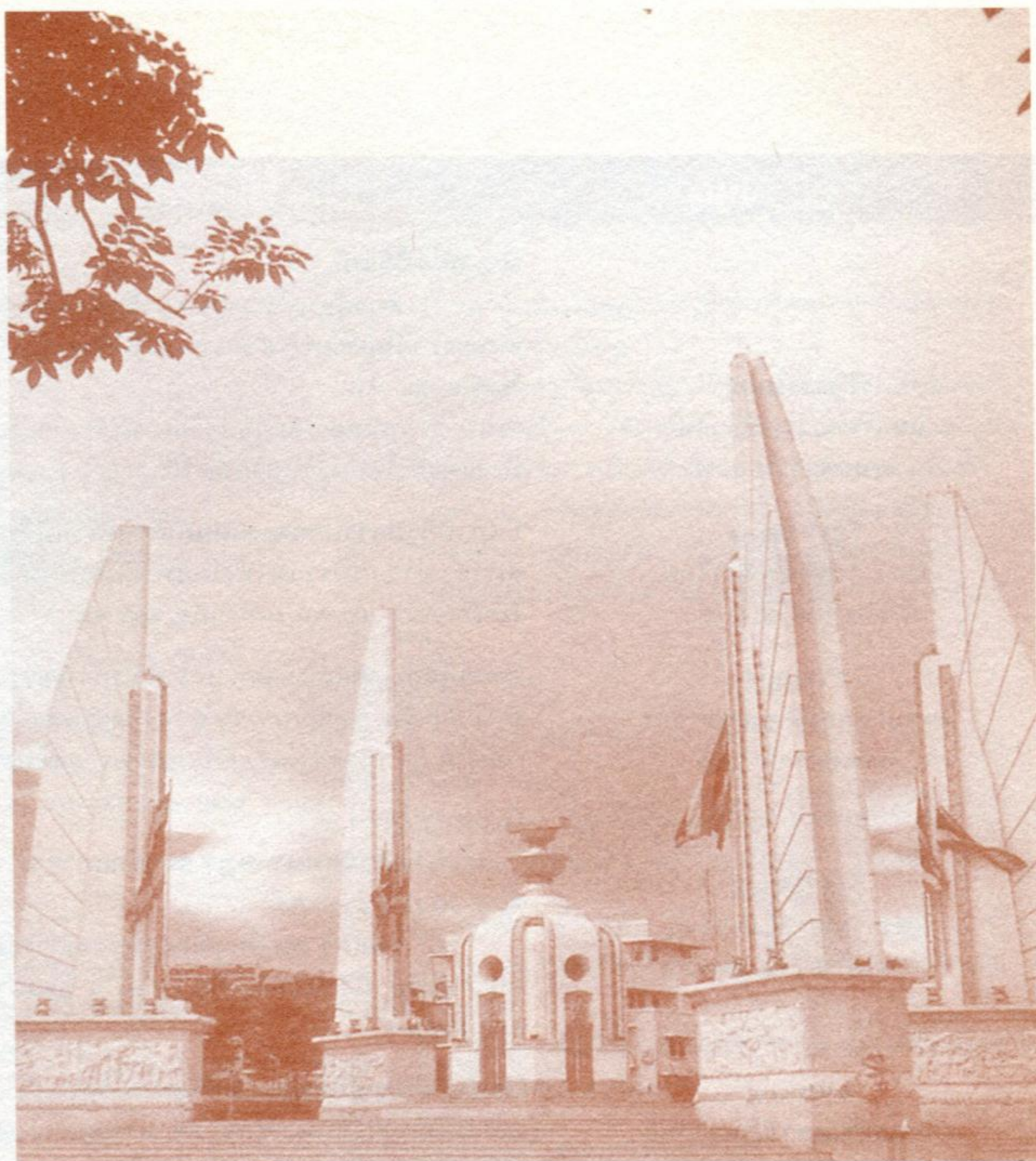
รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2540

มี 2 สภา ได้แก่

1) สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภา มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร มีจำนวนทั้งสิ้น 500 คน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้แทนฯ ที่มาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจำนวน 100 คน และ ผู้แทนฯ ที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน 400 คน

2) วุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน 200 คน มาจากการเลือกตั้งทางตรงโดยราษฎร ใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง

อำนาจหน้าที่ของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

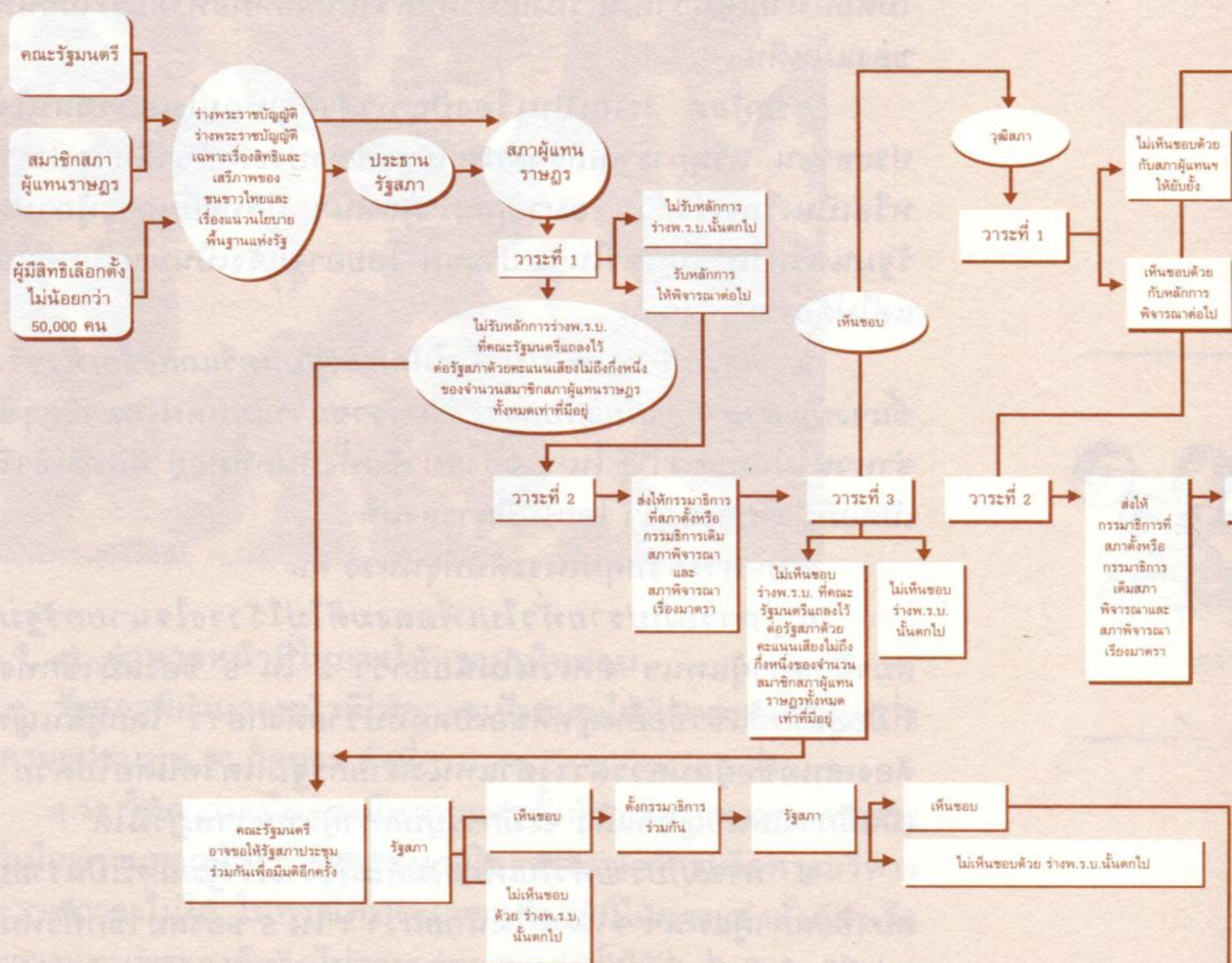
ปัจจุบัน รัฐสภาของประเทศไทยประกอบด้วย 2 สภา ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา สมาชิกของทั้ง 2 สภามีฐานะเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย แต่มีอำนาจหน้าที่แตกต่างกัน โดยรัฐสภามีอำนาจหน้าที่หลักๆ ดังนี้

1) อำนาจหน้าที่ในด้านนิติบัญญัติ

รัฐสภามีอำนาจหน้าที่พิจารณากฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมาย และพระราชกำหนด ซึ่งจัดเป็นกฎหมายแม่บท ทั้งนี้กฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นมานั้นต้องไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

กระบวนการพิจารณากฎหมายของ

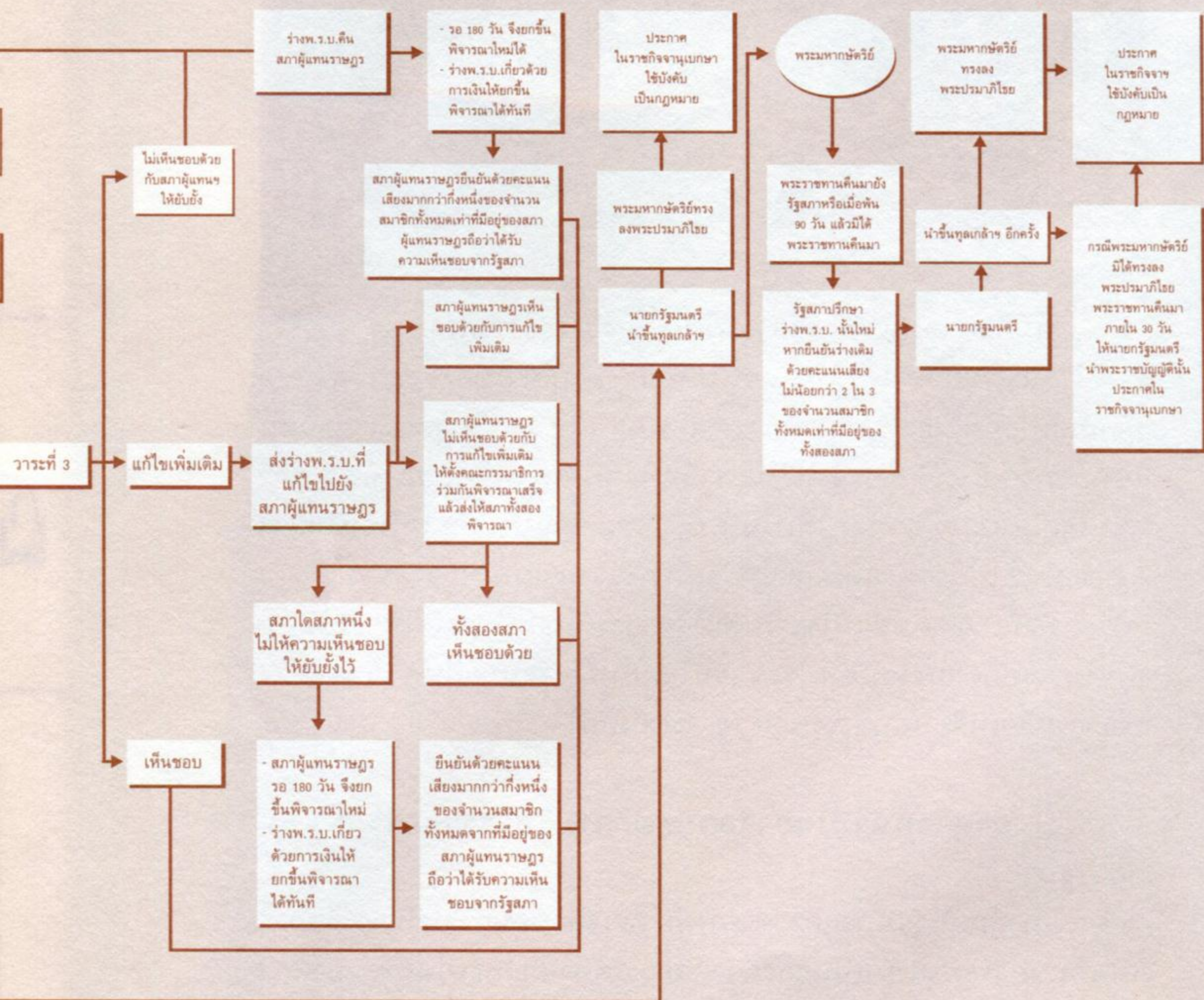

² คัดลอกมาจาก วิษณุชัย ธรรมประดิษฐ์, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวดองค์กรทางการเมือง เรื่อง 1. รัฐสภา (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2544), หน้า 50.

ภูมิแสดง

องรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540²

2) อำนาจหน้าที่ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

สมาชิกสภาผู้แทนฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ หรือสมาชิกสภาผู้แทนฯ และสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้ง 2 สภาสามารถเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ โดยเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและให้รัฐสภาพิจารณาเป็น 3 วาระ

ทั้งนี้ ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ จะเสนอมิได้

3) อำนาจหน้าที่ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ซึ่งเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจอธิปไตยขององค์กรผู้ใช้อำนาจนิตินบัญญัติกับองค์กรผู้ใช้อำนาจบริหาร โดยรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดวิธีการควบคุมในระดับที่แตกต่างกันดังนี้

การควบคุมก่อนการเข้าบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภาโดยไม่มีการลงมติไม่ไว้วางใจ ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่เข้ารับหน้าที่

การควบคุมในระหว่างการบริหารราชการแผ่นดิน แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่

3.1) การควบคุมในระดับที่ไม่รุนแรง คือ

ก. การตั้งกระทู้ถาม

กระทู้ธรรมดา สมาชิกสภาผู้แทนฯ และสมาชิกวุฒิสภามีสิทธิยื่นกระทู้ถามรัฐมนตรีเกี่ยวกับงานในหน้าที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยยื่นล่วงหน้าต่อประธานสภาซึ่งผู้ยื่นกระทู้ต้องระบุว่าจะให้รัฐมนตรีตอบในที่ประชุมสภาหรือตอบในราชกิจจานุเบกษาก็ได้ แต่รัฐมนตรีมีสิทธิที่จะไม่ตอบหากเห็นว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

กระทู้สด หากเป็นเรื่องปัญหาสำคัญที่อยู่ในความสนใจของประชาชน หรือกระทบถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติหรือประชาชน หรือเป็นเรื่องเร่งด่วน สมาชิกสภาผู้แทนฯ มีสิทธิยื่นกระทู้ถามนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีในวันประชุม โดยอาจแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ไม่ต้องระบุคำถาม

ข. การอภิปรายทั่วไปเพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า 3 ใน 5 ของสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ มีสิทธิเข้าชื่อขอเปิดอภิปรายดังกล่าว โดยไม่มีการลงมติ

3.2) การควบคุมในระดับที่รุนแรง คือ

ก. การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 2 ใน 5 ของสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่มีสิทธิเข้าชื่อยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายดังกล่าว โดยผู้ยื่นญัตติจะต้องเสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไปด้วย และเมื่อมีการเสนอญัตติแล้ว จะมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรมิได้

ข. การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล สมาชิกสภาผู้แทนฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ มีสิทธิเข้าชื่อยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายดังกล่าว

ทั้งนี้ หากการเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีที่มีพฤติกรรมร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือจงใจฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย อาจมีการดำเนินการให้วุฒิสภาพิจารณาถอดถอนออกจากตำแหน่งได้อีกด้วย

4) อำนาจหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบ

รัฐสภามีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นชอบในกิจการสำคัญในการปกครองประเทศ 16 กิจการ ดังนี้

4.1) ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เมื่อพระมหากษัตริย์ไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักรหรือทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์หรือไม่สามารถทรงแต่งตั้งได้

4.2) รับฟังการปฏิญาณตนของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก่อนที่จะเข้ารับหน้าที่

4.3) รับทราบการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายระเบียบว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467

4.4) รับทราบการสืบราชสมบัติในกรณีที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระราชทายาทไว้ หรือให้ความเห็นชอบผู้สืบราชสันตติวงศ์ที่คณะองคมนตรีเสนอในกรณีที่ราชบัลลังก์ว่างลงและพระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งพระราชทายาทไว้

4.5) ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใด พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยและพระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือเมื่อพ้นเก้าสิบวันแล้วมิได้พระราชทานคืนมา รัฐสภาจะต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่ ถ้ารัฐสภามีมติยืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้ง 2 สภาให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายอีกครั้ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานคืนมาภายใน 30 วันให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษา ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้เสมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว

4.6) ในสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ ถ้ารัฐสภามีมติด้วยคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้ง 2 สภา รัฐสภาสามารถพิจารณาเรื่องอื่นได้นอกเหนือจากการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การอนุมัติพระราชกำหนด การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม การให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญาการเลือกหรือการให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่ง การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง การตั้งกระทู้ถาม และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

4.7) ให้ความเห็นชอบเพื่อปิดสมัยประชุมสามัญของรัฐสภาก่อนครบกำหนดเวลา 120 วัน

4.8) เปิดประชุมรัฐสภาสมัยประชุมสามัญทั่วไปครั้งแรกภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป

4.9) หากสภาผู้แทนราษฎรมิได้ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีระบุไว้ในนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภา ก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ว่าจำเป็นต่อการบริหารราชการแผ่นดิน หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใด ด้วยคะแนนเสียงไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนฯ ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ คณะรัฐมนตรีอาจขอให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นอีกครั้งหนึ่ง

4.10) ในกรณีที่อายุของสภาผู้แทนฯ สิ้นสุดลงหรือมีการยุบสภา ภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนฯ ใหม่ รัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาสามารถพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม หรือร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภายังมิได้เห็นชอบต่อไปได้ ถ้าคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปร้องขอภายใน 60 วันนับแต่วันเรียกประชุมครั้งแรกหลังการเลือกตั้งทั่วไป และรัฐสภามีมติเห็นชอบด้วย

4.11) พิจารณาตราข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ซึ่งเป็นเสมือนกติกาที่ใช้บังคับในการดำเนินการประชุมร่วมกันของรัฐสภา

4.12) รับฟังการแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีก่อนเข้ารับบริหารราชการแผ่นดิน

4.13) อภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติในกิจการสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรจะฟังความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนฯ และวุฒิสภา

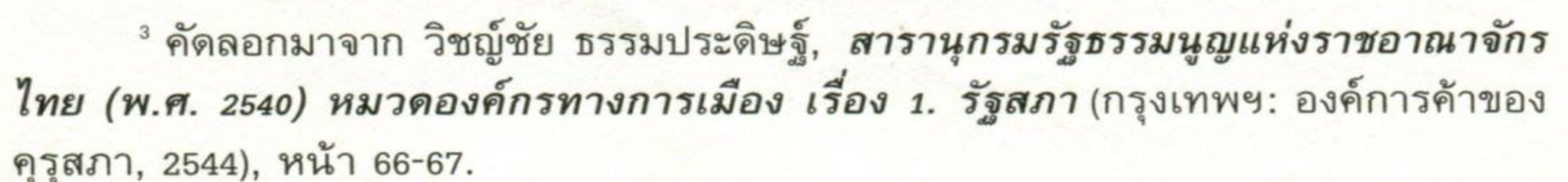
4.14) ให้ความเห็นชอบต่อองค์พระมหากษัตริย์ในการประกาศสงคราม

4.15) ให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญาสันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่นกับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทยหรือเขตอำนาจแห่งรัฐหรือที่ต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้เป็นไปตามสัญญา

แผนภูมิแสดง
อำนาจหน้าที่ของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540³

การประชุมรัฐสภา

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติเกี่ยวกับสมัยประชุมและการประชุมของสมาชิกสภาไว้เป็นการเฉพาะ ดังนี้

สมัยประชุมรัฐสภา แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สมัยประชุมสามัญ และสมัยประชุมวิสามัญ

1) **สมัยประชุมสามัญ** แบ่งได้อีกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สมัยประชุมสามัญทั่วไป และ สมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ โดยรัฐธรรมนูญกำหนดให้ปีหนึ่งมีสมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสมัยหนึ่งมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 120 วัน

1.1) **สมัยประชุมสามัญทั่วไป** รัฐธรรมนูญกำหนดให้วันประชุมรัฐสภาครั้งแรกหลังเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรเป็นวันเริ่มสมัยประชุมสามัญทั่วไป โดยมีเรื่องที่รัฐสภาสามารถนำมาพิจารณา คือ การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล และเรื่องอื่นๆ ที่ไม่ใช่เรื่องที่ต้องพิจารณาในการประชุมสมัยสามัญนิติบัญญัติ อย่างไรก็ตาม รัฐสภาอาจนำเรื่องที่ต้องพิจารณาในสมัยสามัญนิติบัญญัติมาประชุมในสมัยสามัญทั่วไปได้

1.2) **สมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ** รัฐธรรมนูญกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กำหนดวันเริ่มสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ โดยมีเรื่องที่รัฐสภาสามารถนำมาพิจารณา คือ การพิจารณากรณีเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การอนุมัติพระราชกำหนด การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม การให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญาที่รัฐบาลไปทำกับต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ การเลือกหรือเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่ง การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง การตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี และการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม หากรัฐสภาเห็นว่ามีความจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องอื่นในสมัยประชุมนี้ รัฐสภาจะต้องมีมติด้วยคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของทั้ง 2 สภา จึงจะเปลี่ยนแปลงวาระการประชุมเป็นอย่างอื่นได้

2) สมัยประชุมวิสามัญ มีได้ 2 กรณี ได้แก่

2.1) เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญได้ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว คณะรัฐมนตรีจะเป็นองค์กรนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอให้ทรงตราพระราชกฤษฎีกาเปิดสมัยประชุมวิสามัญ

2.2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาทั้ง 2 สภา รวมกัน หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้ง 2 สภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ประธานรัฐสภานำความกราบบังคมทูล เพื่อให้มีพระบรมราชโองการประกาศเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญได้

องค์กรและวิธีการในการเรียกประชุมรัฐสภา

1) องค์กรรัฐธรรมนูญกำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมทรงเปิด และทรงปิดประชุมรัฐสภา แต่ในทางปฏิบัติ คณะรัฐมนตรีจะเป็นองค์กรนำความขึ้นกราบบังคมทูล และมีผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

2) วิธีการ การเรียกประชุม การขยายเวลาประชุม และการปิดประชุมรัฐสภา กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา เว้นแต่กรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนฯ และสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนฯ เข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อมีพระบรมราชโองการเรียกประชุมรัฐสภาเป็นสมัยวิสามัญ

องค์ประชุมของการประชุมรัฐสภา

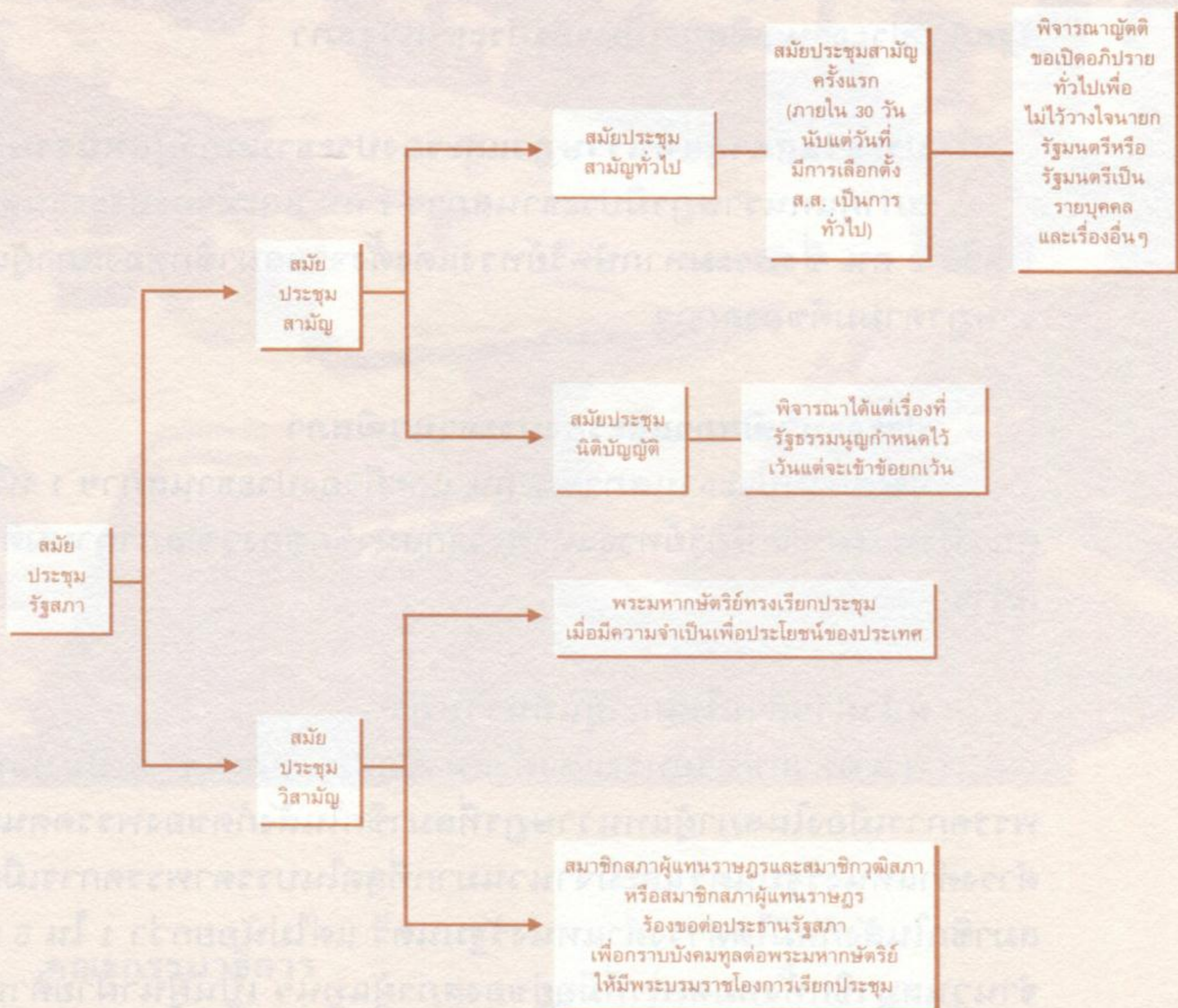
องค์ประชุม หมายถึง จำนวนสมาชิกของที่ประชุมที่ต้องมาเข้าร่วมในการประชุมเพื่อพิจารณาเรื่องนั้นๆ หากที่ประชุมใดมีองค์ประชุมไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด จะเป็นเหตุให้ที่ประชุมนั้นไม่สามารถพิจารณาเรื่องใดๆ ได้

รัฐธรรมนูญกำหนดองค์ประชุมของการประชุมสภาผู้แทนฯ และวุฒิสภาไว้ว่า สภาผู้แทนฯ และวุฒิสภาต้องมีสมาชิกของสภานั้นมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกที่มีอยู่ของแต่ละสภาในขณะนั้น ทั้งนี้ มีข้อยกเว้นที่ไม่ต้องปฏิบัติตามหลักในเรื่ององค์ประชุม คือ กรณียื่นกระทู้ถาม

แผนภูมิแสดง สมัยประชุมรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540⁴

⁴ คัดลอกมาจาก วิษณุชัย ธรรมประดิษฐ์, *สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวดองค์กรทางการเมือง เรื่อง 1. รัฐสภา* (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคຸຣຸສກາ, 2544), หน้า 75.

องค์กรที่สำคัญของรัฐสภา

ประธานรัฐสภาและรองประธานรัฐสภา

รัฐธรรมนูญกำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา

ประธานสภาผู้แทนราษฎรและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

สภาผู้แทนราษฎรมีประธานสภาฯ 1 คน และมีรองประธานสภาฯ 1 หรือ 2 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรตามมติของสภาฯ

ประธานวุฒิสภาและรองประธานวุฒิสภา

วุฒิสภามีประธานสภาฯ 1 คน และมีรองประธานสภาฯ 1 หรือ 2 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมาชิกของวุฒิสภาตามมติของสภาฯ

ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนฯ ผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกในสังกัดของพรรคตนมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนฯ เป็นผู้นำฝ่ายค้าน

ในกรณีที่ไม่มีพรรคการเมืองใดมีคุณสมบัติดังกล่าวให้สมาชิกสภาผู้แทนฯ ผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองซึ่งได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากจากสมาชิกสภาผู้แทนฯ ในพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดของพรรคนั้นมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นผู้นำฝ่ายค้าน ในกรณีที่มีเสียงสนับสนุนเท่ากันให้ใช้วิธีจับฉลาก

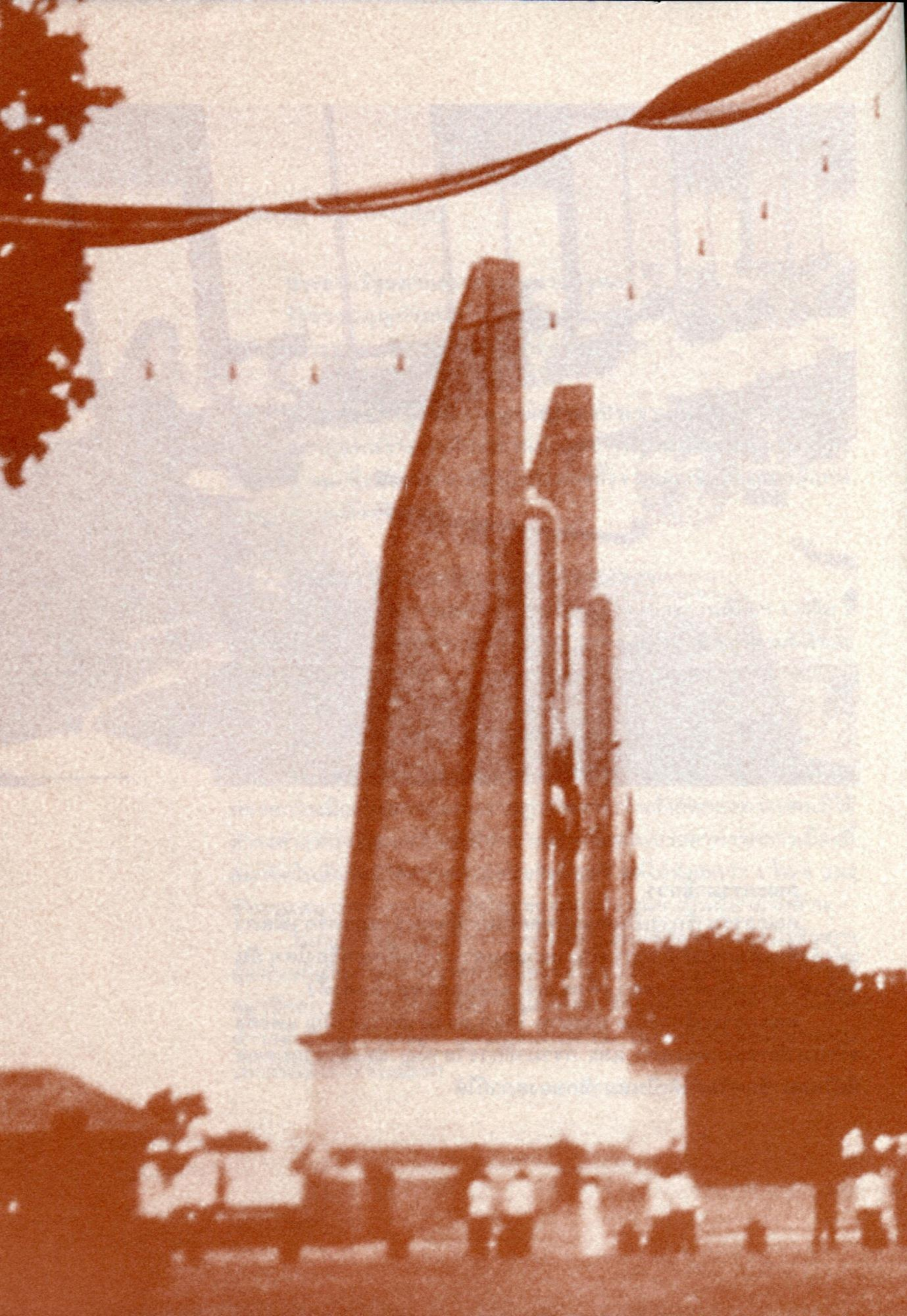

คณะกรรมการธิการ

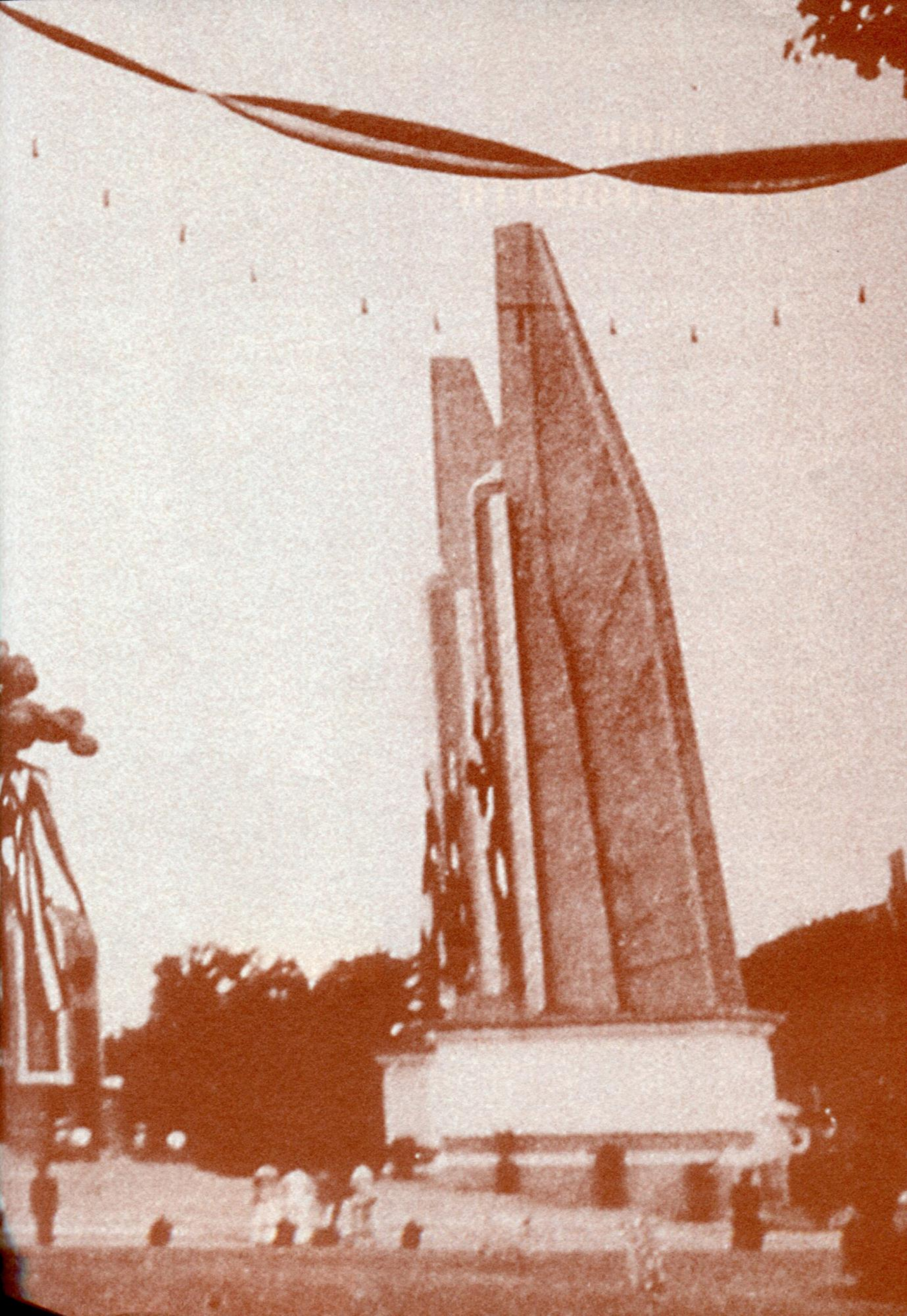
คณะกรรมการธิการเป็นคณะบุคคลที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา แต่งตั้งขึ้นเพื่อกระทำการ พิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใดๆ อัน อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภา เพื่อรายงานเสนอต่อสภาที่แต่งตั้ง

คณะกรรมการธิการมี 2 ประเภท ได้แก่ กรรมการธิการสามัญ แต่งตั้ง จากสมาชิกของแต่ละสภา และ กรรมการธิการวิสามัญ แต่งตั้งจากบุคคล ที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกของสภาก็ได้

บทที่ 4

การเมืองเรื่องใกล้ตัว

ที่ผ่านมา “การเมือง” ถูกทำให้เป็น เรื่องน่าเบื่อ ลึกลับ เต็มไปด้วยการแย่งชิง อำนาจด้วยเล่ห์เพทุบาย จนทำให้เมื่อถูกชักชวนให้สนทนาเรื่องการเมืองแล้ว หลายคนก็จะเบือนหน้าหนี แต่ขณะเดียวกันการเมืองก็เกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันของเราอย่างแยกไม่ขาด

การเมืองเรื่องใกล้ตัว คือการนำเอา การดำเนินชีวิตประจำวันของเราทุกคนที่ การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง มาเชื่อมโยงให้เห็นว่า เราทุกคนกับการเมือง ไม่ห่างกันอย่างที่คิดโดยแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

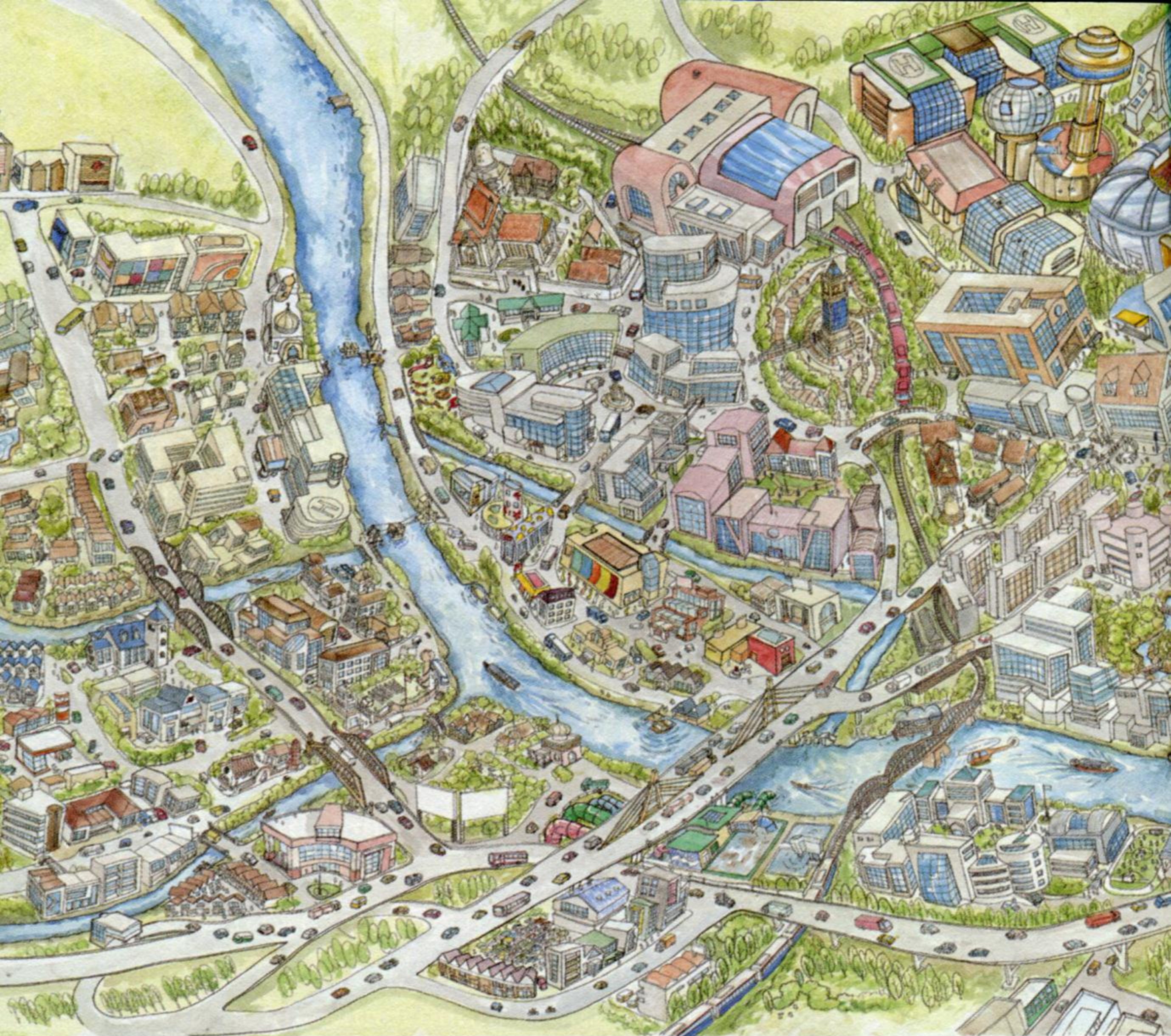
- การบ้าน การเมืองเรื่องของคน คือการเชื่อมโยงชีวิตประจำวันของเราทุกคนกับการเมืองว่ามีผลกระทบต่อกันอย่างไร

- อยู่ห่างแค่ไหนก็ใกล้กันไม่เกิน 6 ช่วง คือแบบทดสอบความเชื่อมโยงระหว่างเราทุกคนกับ (นัก) การเมืองทั้งในระดับโลกและในประเทศ

- รัฐธรรมนูญ 2540 รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน คือการนำเสนอช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้เปิดไว้

ทั้งหมดคือการทำให้เห็นว่า ช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไม่ได้มีเพียงแต่การหย่อนบัตรลงคะแนนเลือกตั้งเท่านั้น

หากพูดจាកันในภาษาพระ มนุษย์ทุกคนต่างอยู่ในวัฏสงสาร และล้วนอยู่ในวงจรของบาปด้วยกันทั้งสิ้น บ้างอธิบายว่า เป็นผลจากการกระทำของตัวเอง แต่เคยไหมที่บางชะตากรรมที่เกิดขึ้นโดยตรงกับเรา แม้จะเฝ้าถามถึงสาเหตุและค้นหามันครั้งแล้วครั้งเล่า เราก็ไม่พบเลยว่า มันเกิดขึ้นจากการกระทำของเราในชาตินี้ที่ตรงไหน มันจึงง่ายที่จะโทษไปว่าเป็นเรื่องกรรมแต่ชาติปางก่อน เพื่อให้เราอยู่ในวงจรของบาปนี้ต่อไปได้อย่างปกติสุข และหลายครั้งมักลงเอยด้วยการไม่ใส่ใจใยดีต่อกัน ซึ่งยิ่งทำให้เราถูกบ่วงแห่งบาปรัดเราให้แน่นขึ้นไปอีก

หากมนุษย์ต้องสัมพันธ์กัน การจัดการความสัมพันธ์นั้น เราเรียกมันว่า “การเมือง”

การบ้าน การเมือง เรื่องของทุกคน

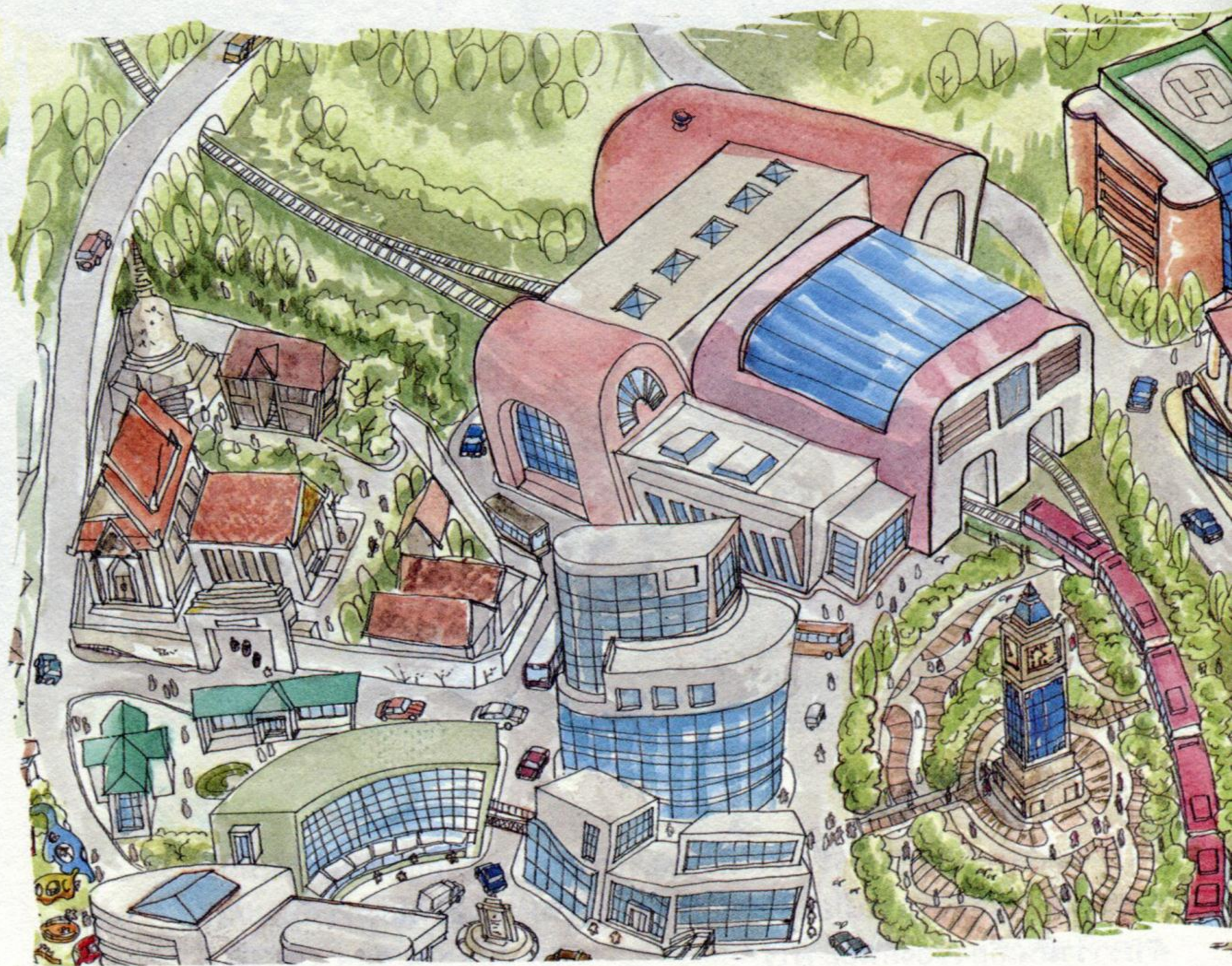
เราจะปฏิเสธได้อย่างไรว่า ที่สุดของบาปก็คือ การอยู่ภายใต้การเมืองที่เลว และที่สุดของการเมืองที่เลวคือ การไม่สามารถเชื่อมโยงการเมืองกับตัวเรว่ามันเกี่ยวข้องกันอย่างไร

“การเมือง” กลายเป็นเพียงเรื่องผลประโยชน์ของตัวแทน หรืออย่างมากก็เกี่ยวกับเราในฐานะเพียงแค่เงินภาษีที่ต้องสูญเสียไปให้กับนักการเมืองที่แย่งชิงผลประโยชน์กัน และทำให้เราหลีกหนี พยายามไม่ยุ่งเกี่ยวกับมัน แม้ว่าในความจริง มันก็ยังคงยุ่งเกี่ยวกับเราและกำหนด “ชะตากรรม” ของเราอยู่นั่นเอง

ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์

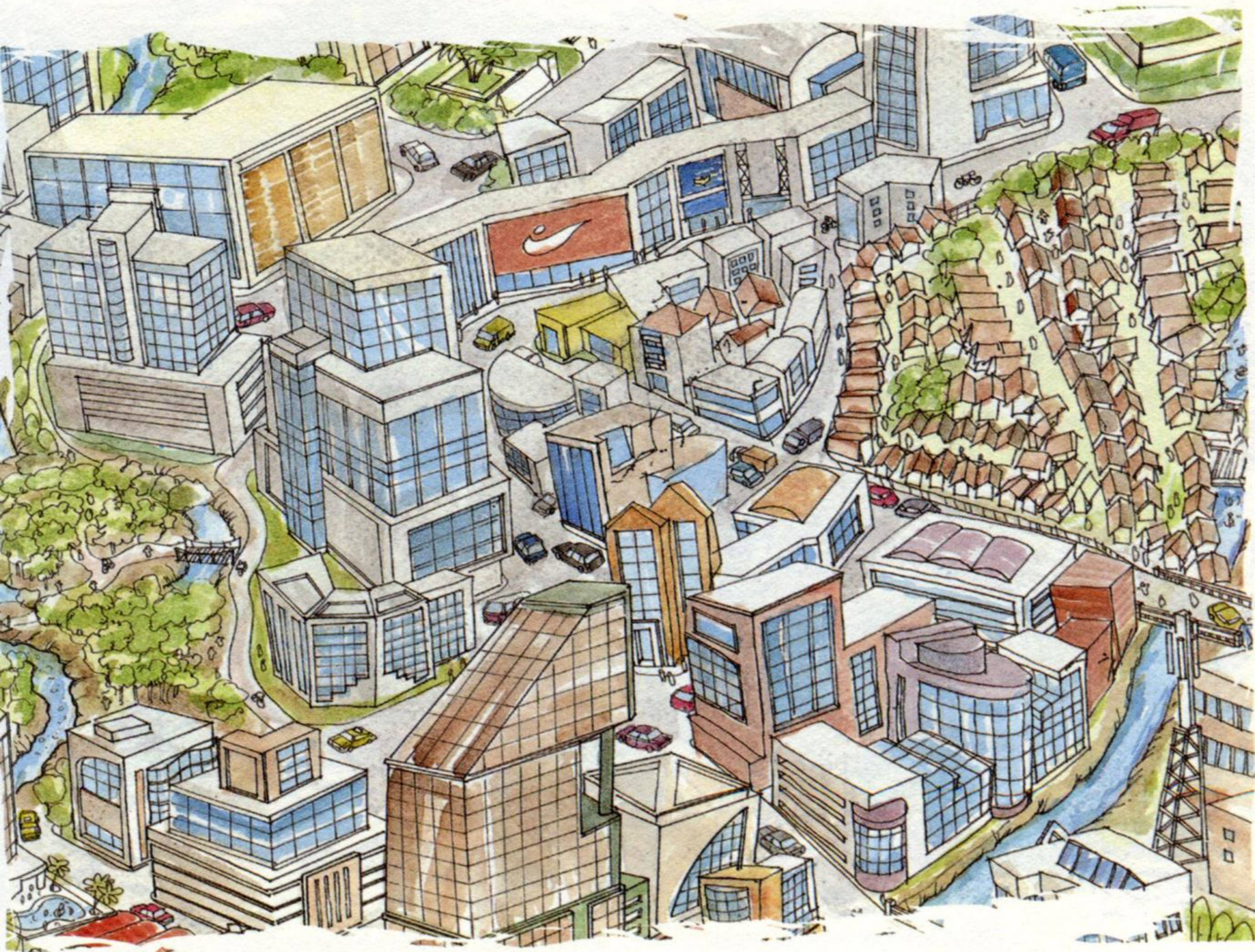

การเมืองที่ดีต้องทำให้เกิดนโยบายส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการศึกษานอกแบบอย่างทั่วถึง โดยคำนึงถึงความหลากหลายในการแสวงหาความรู้ การเข้าถึงสุนทรียภาพ การขัดเกลาตัวเอง และเพื่อให้เป็นทางเลือกหนึ่งของการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า แทนที่จะเหลือการแสดงออกซึ่งคุณค่าด้วยการบริโภคเพียงอย่างเดียว

ห้างสรรพสินค้า

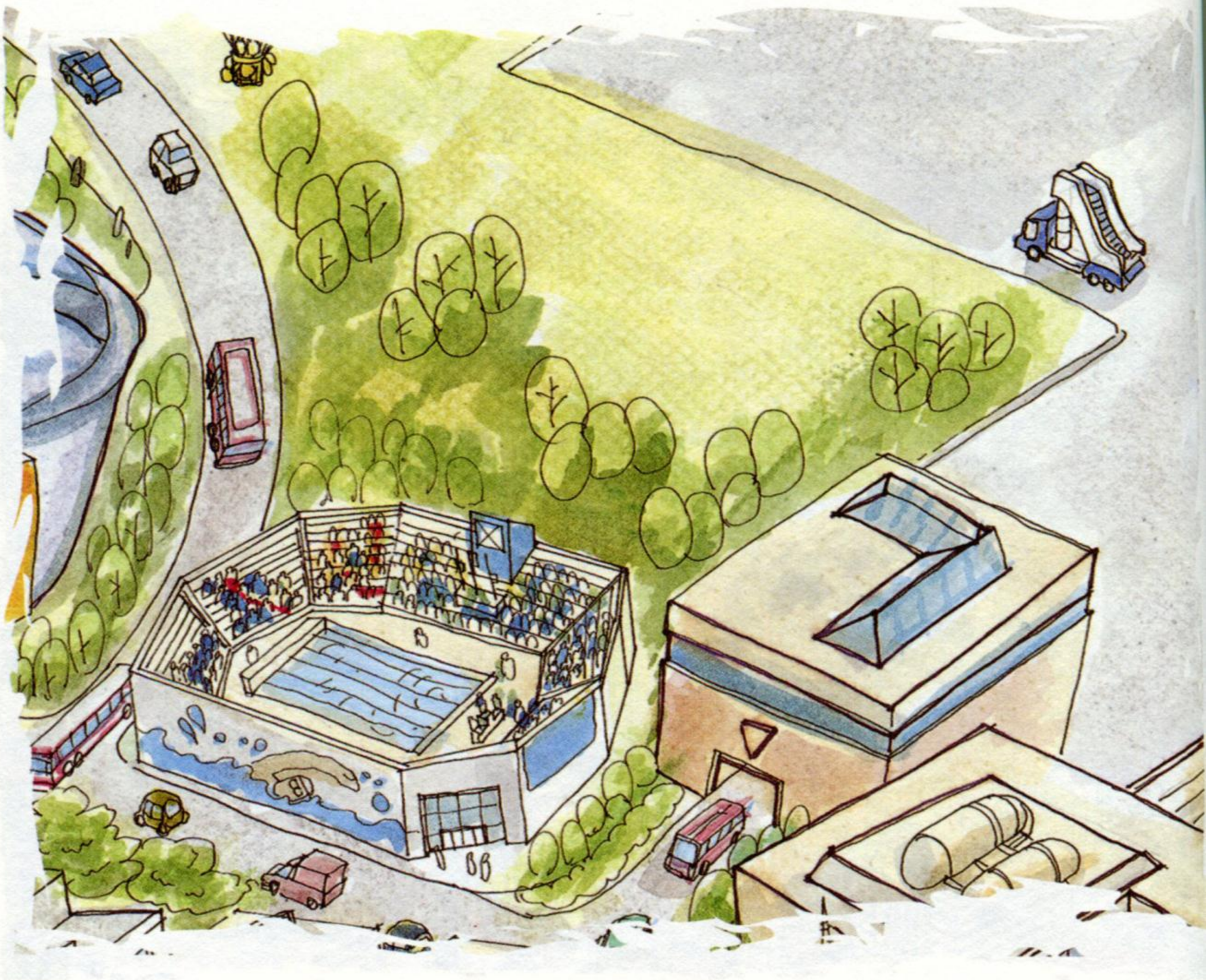

ห้างสรรพสินค้าบางแห่งใช้ไฟใน 1 วันเท่ากับกำลังการผลิตไฟฟ้าของเขื่อนบางเขื่อน 1 วัน ข้อมูลเปรียบเทียบนี้บ่งบอกถึงการแย่งชิงเอาทรัพยากรคือ ป่า น้ำ ที่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่นมาแปลงเป็นไฟฟ้าเพื่อห้างสรรพสินค้า แหล่งอำนวยความสะดวกให้กับคนเมือง ซึ่งมักจะมีมาตรฐานชีวิตที่ดีกว่าคนชนบทอยู่แล้ว การเมืองที่ดีจะต้องมีกลไกในการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

สวนสาธารณะ

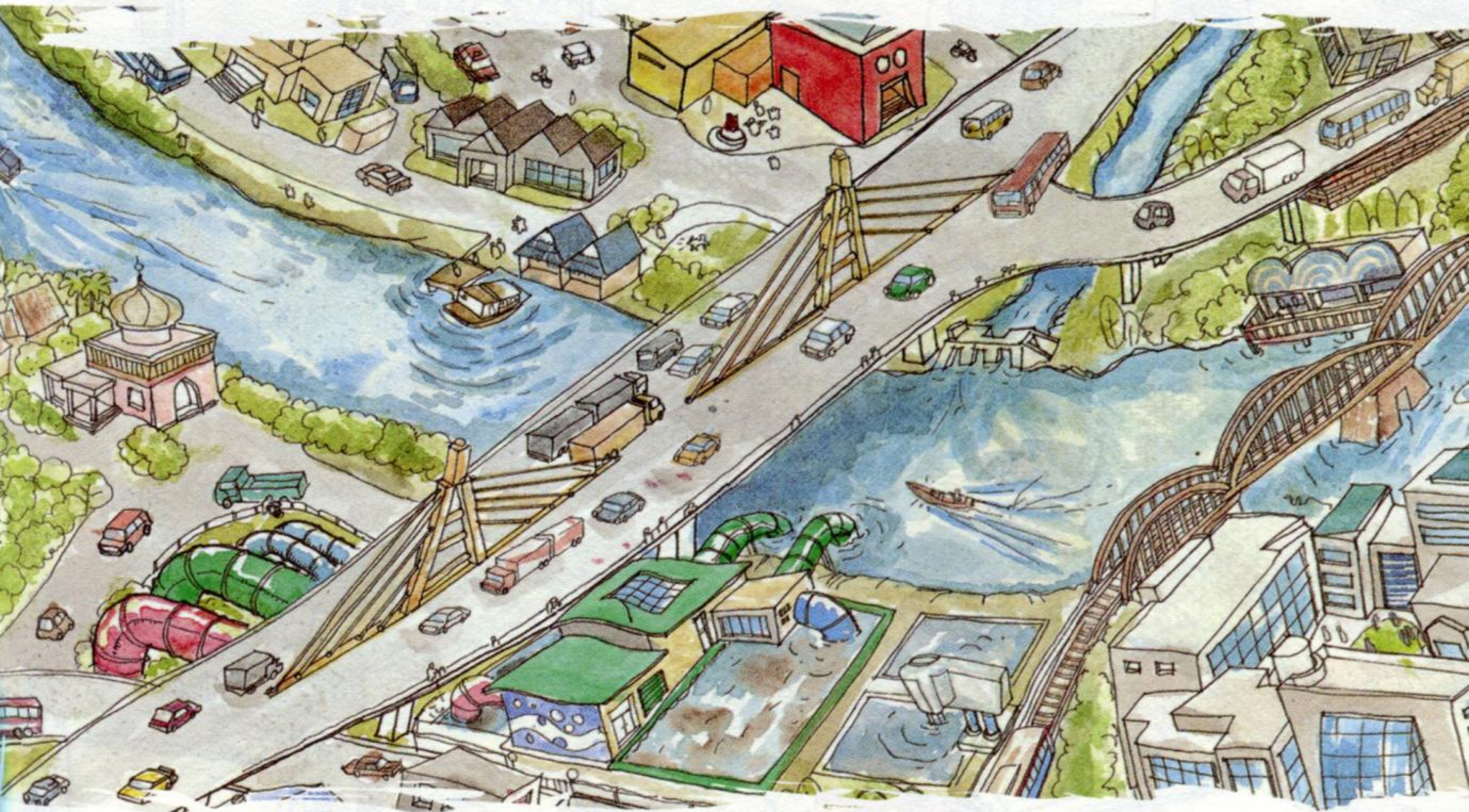

พื้นที่ว่างในเมืองใหญ่เป็นพื้นที่สาธารณะที่นับวันมีแต่จะหายากขึ้นและแพงขึ้น ก็ใครละจะยอมเอาเงินมาซื้อที่ดินที่แพงแสนแพงเพื่อให้ต้นไม้อยู่ ให้คนเมืองได้ออกกำลังกายและหย่อนใจโดยไม่ได้ก่อให้เกิดเม็ดเงินหรือมีกำไร การเมืองที่ดี จึงต้องจัดการให้ปัจจัยพื้นฐานเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีเหล่านี้มีมากพอ กระจายทั่วถึงอย่างมีคุณภาพด้วยต้นทุนที่ต่ำ เช่น ผ่านการวางแผนการใช้ประโยชน์ด้วยผังเมือง ส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการพื้นที่โดยชุมชน

การคมนาคม

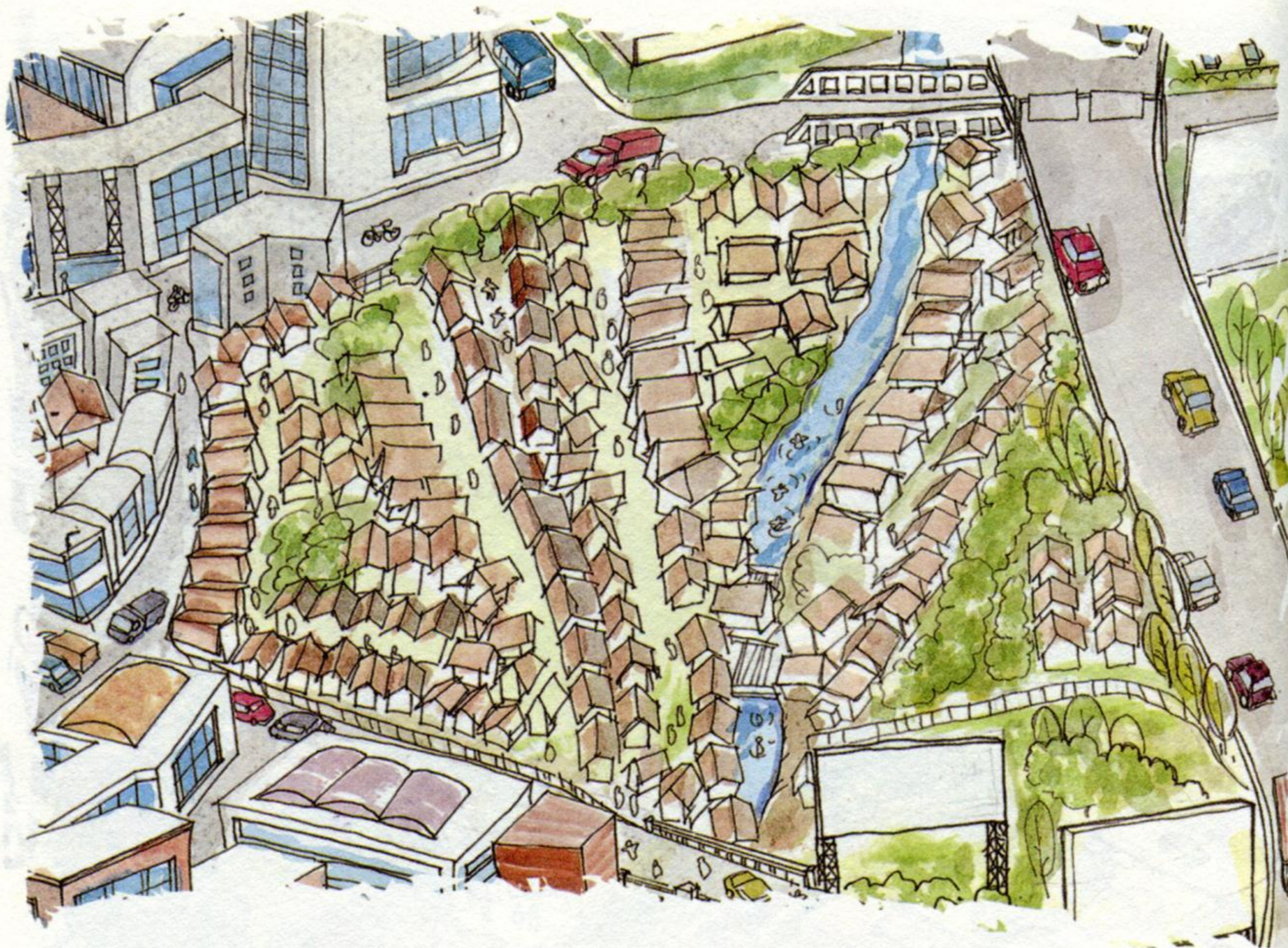

ปัญหาการจราจรก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรและคุณภาพชีวิตที่ลดลง การแก้ปัญหารถติดด้วยการเพิ่มถนน นอกจากทำให้เกิดการไล่รื้อเวนคืนที่ดิน และสูญเสียงบประมาณแล้ว ที่สุดปัญหาจำนวนรถที่เพิ่มขึ้นก็ไล่ทันปริมาณถนนอยู่ดี การเมืองที่ดีควรจะสร้างทางเลือกด้วยการมีระบบขนส่งมวลชนสาธารณะที่มีค่าบริการไม่แพง และยังเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะพลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

ชุมชนแออัด

สลัมเป็นความจำเป็นของเมือง เพราะเป็นที่พักอาศัยของผู้ใช้แรงงาน ราคาถูกที่ไม่มีทุนทรัพย์ในการเดินทางและจัดหาที่พักอาศัยที่ดีพอ กล่าวอีกทางได้ว่า สังคมเศรษฐกิจต้องการแรงงานเหล่านี้ แต่ไม่ได้ต้องการให้แรงงานเหล่านี้อยู่อาศัย การเมืองที่ดีต้องสร้างให้เกิดระบบที่ให้ค่าแก่แรงงานด้วยสวัสดิการที่พอกำจ่าย มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีค่าแรงที่เป็นธรรมสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีการกระจายงานออกไปอย่างทั่วถึง เพื่อป้องกันไม่ให้แรงงานอพยพเข้าเมือง หรือมีทางเลือกในการดำรงชีวิตได้โดยไม่ต้องเข้ามาหางานทำในเมือง

ชุมชน

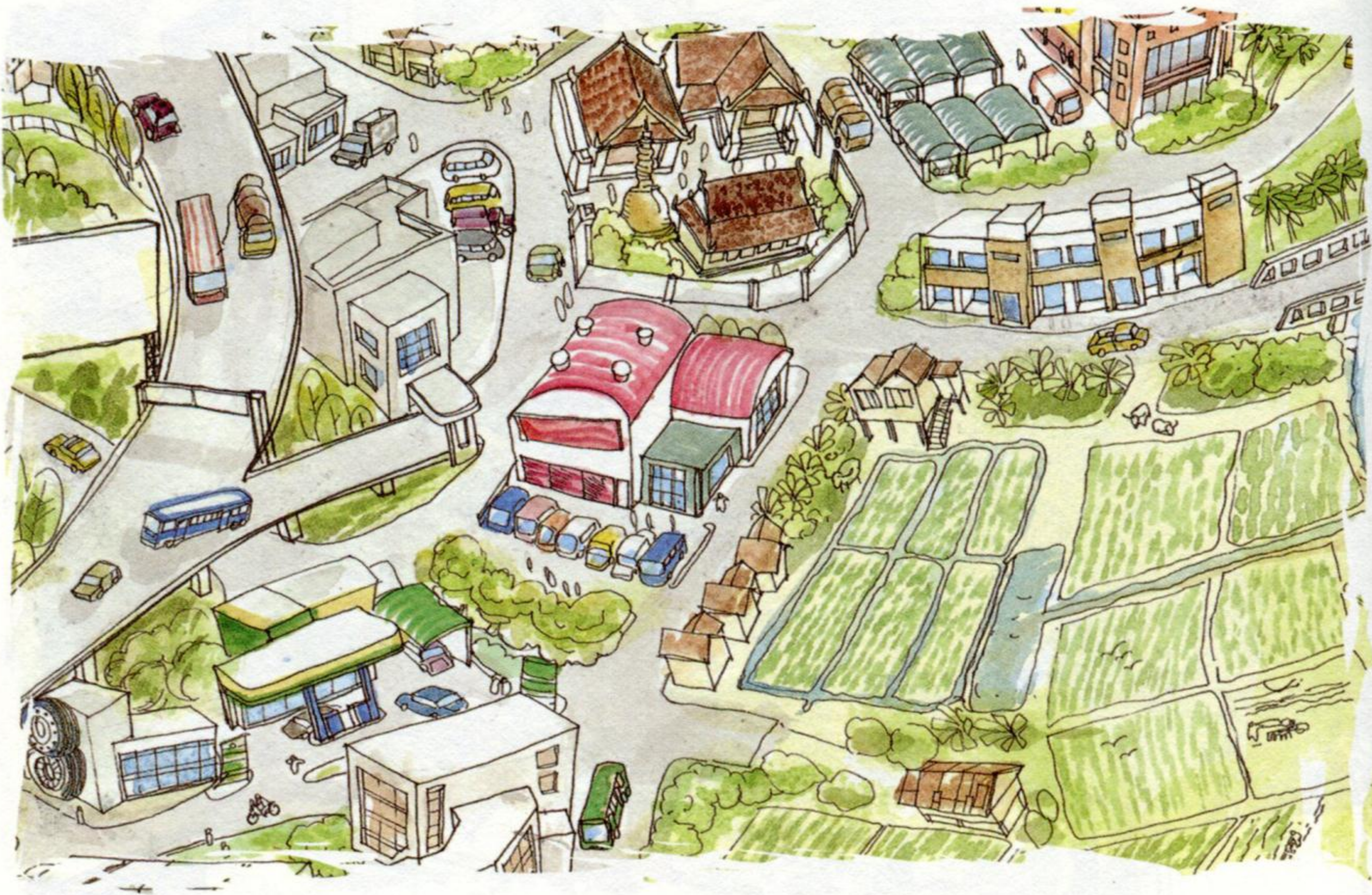

ครอบครัวและเพื่อนบ้านเป็นหลักประกันที่ดีที่สุดของความมั่นคงในชีวิต การเมืองที่ดีจะต้องไม่ให้ความสำคัญเพียงแค่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จนทำลายความสัมพันธ์ของผู้คนอันเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญ การเมืองที่ดีต้องส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวในชุมชน เช่นการจัดให้แต่ละหมู่บ้านมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี และบริหารจัดการดูแลกันเองในชุมชน เพราะความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นรากฐานของความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจ และสำนึกร่วมในความเป็นคนในสังคมเดียวกัน

ทรัพยากร

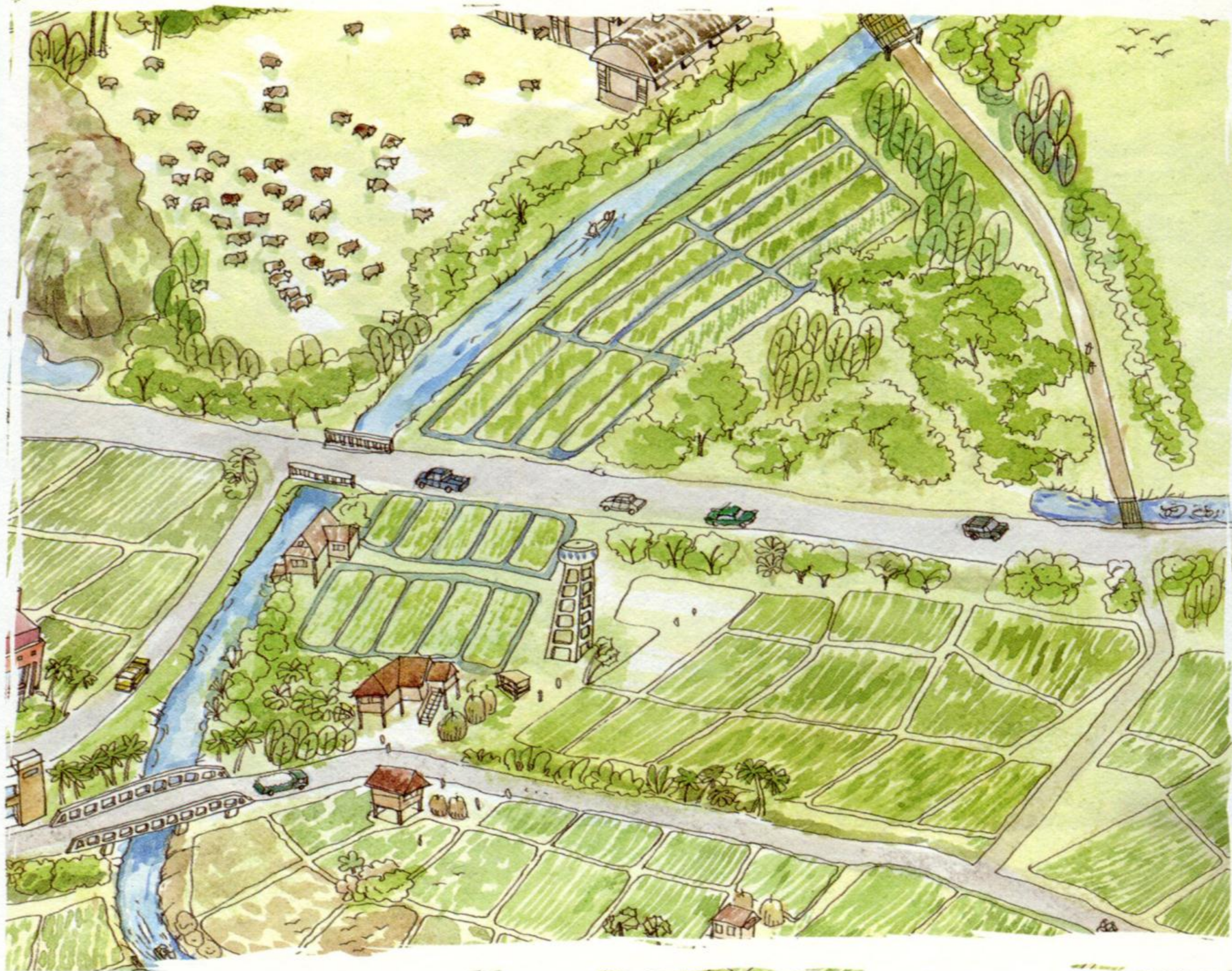

ท่ามกลางทรัพยากรที่ลดน้อยลง การเมืองที่ดีต้องไม่ผูกขาดการดูแลทรัพยากร ไว้ในมือของผู้มีอำนาจ หรือคิดไปเองว่าผู้มีอำนาจจะรัก หวงแหน และสามารถดูแลทรัพยากรได้ดีกว่า แม้ว่าผู้มีอำนาจนั้นจะมาในฐานะตัวแทนอันชอบธรรมก็ตาม รัฐธรรมนูญจึงมีเจตนารมณ์ชัดเจนให้ผู้แทนใช้อำนาจนั้นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การเมืองที่ดีต้องสร้างสำนึกเรื่องความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรให้กับพลเมือง ขณะเดียวกันก็ควรเชื่อมั่นว่า มีแต่ผู้ใช้ทรัพยากรนั้นเท่านั้นที่จะหวงแหนรักษาและดูแลทรัพยากรนั้นได้อย่างยั่งยืน

พื้นที่เกษตรกรรม

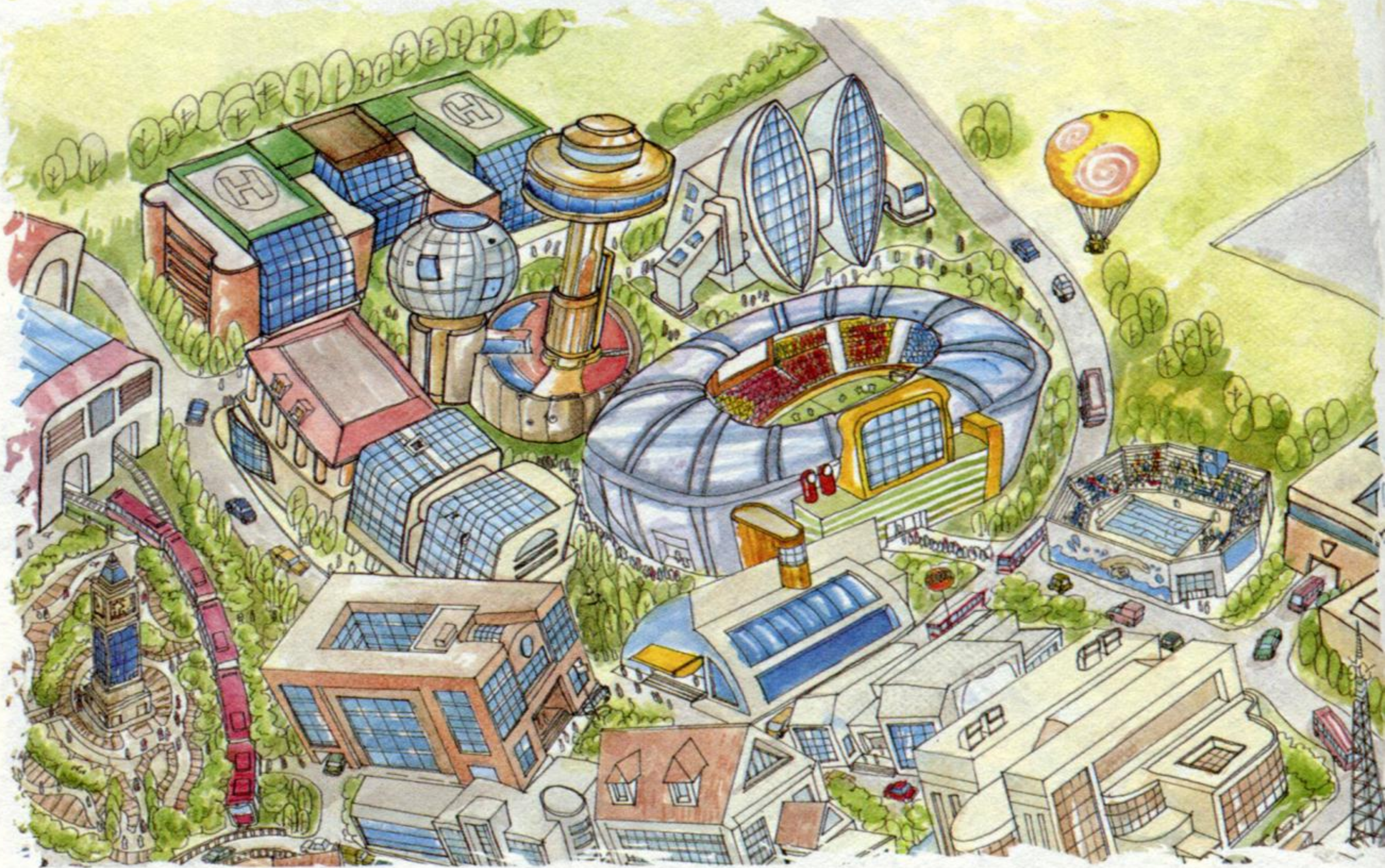

พื้นที่และอาชีพเกษตรกรรม เป็นส่วนสำคัญในการผลิตอาหารเลี้ยงคนในสังคม การเมืองที่ดีต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาด้านนี้อย่างเป็นระบบ ในฐานะความมั่นคงทางด้านอาหารของชาติ ต้องสร้างกลไกปกป้องเกษตรกรให้พ้นจากภาวะจำยอมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ หรือการไร้อำนาจต่อรองในการแข่งขันภายใต้ระบบตลาดเสรี เป็นต้น

สนามเด็กเล่น สนามกีฬา โรงหนัง โรงละคร

ท่ามกลางห้างสรรพสินค้าและสถานบันเทิงนานาชนิด ทั้งหมดมีเป้าหมายเดียวกันคือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมืองที่ดีต้องมีพื้นที่อันหลากหลายให้เราได้แสดงออกซึ่งตัวตนอันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านกีฬา ศิลปะ หรือความสามารถด้านอื่น ๆ เพราะการมีพื้นที่เหล่านี้มีความหมายว่า สังคมยอมรับและให้ความสำคัญ แม้ว่าการแสดงออกเหล่านั้นจะไม่เกิดผลในทางเศรษฐกิจโดยตรงอย่างการเรียนในห้องเรียน หรือการทำให้เงินสะพัดในห้างสรรพสินค้าก็ตาม

วัด มัสยิด โบสถ์

มนุษย์มีสิทธิที่จะเชื่อ มีสิทธิที่จะเลือกชีวิต และมีวิธีที่เข้าถึงความจริงที่แตกต่างกันออกไป การเมืองที่ดี ไม่เพียงแต่ต้องยอมรับความหลากหลายทางศาสนา หากแต่ยังจำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายในสังคม เพื่อรองรับกับความต้องการ ความเชื่อ และจิตวิญญาณอันแตกต่างหลากหลายนั้น

สถาบันการศึกษา

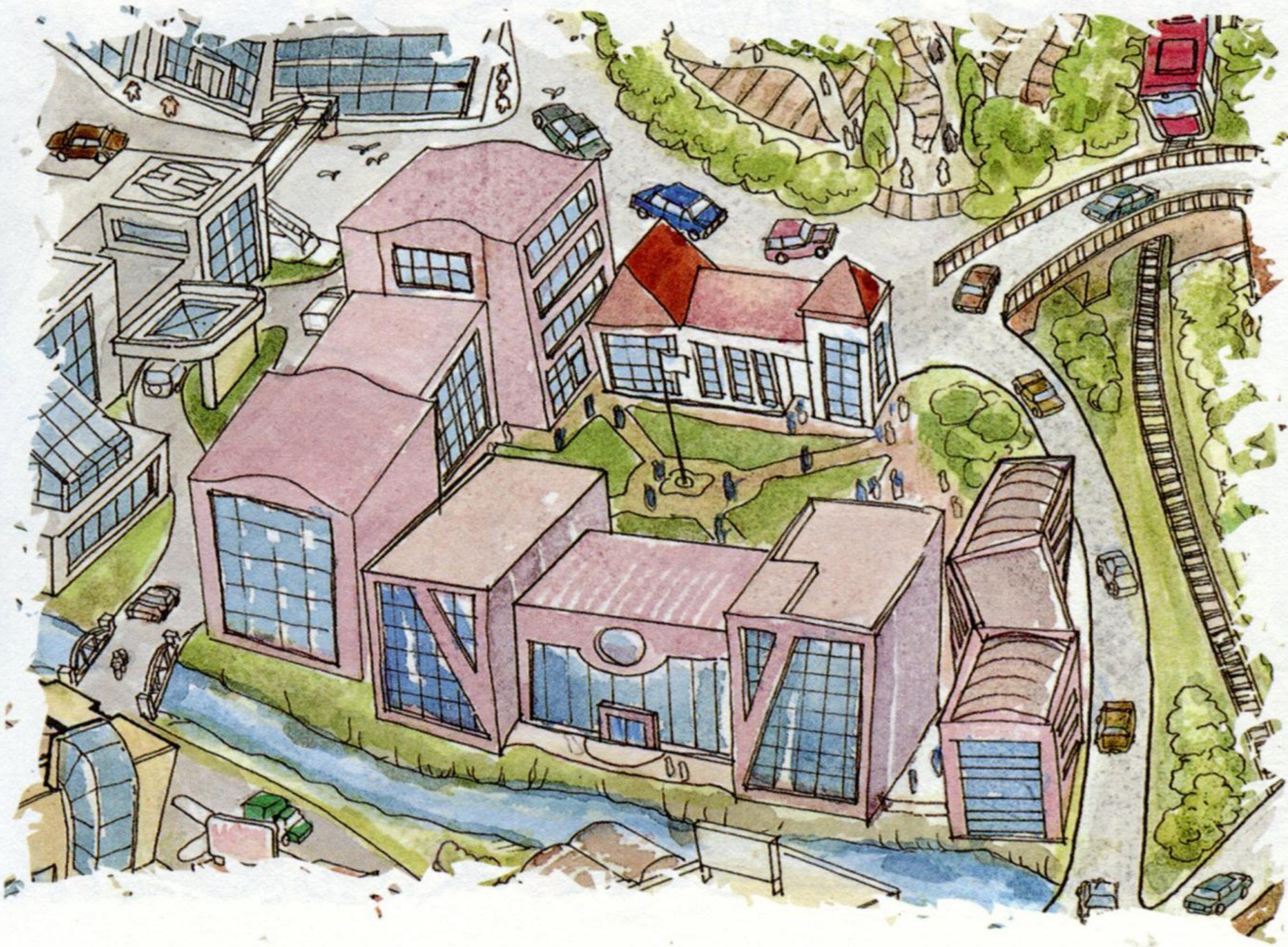

การศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา และยังเป็นสิทธิพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงได้รับ การเมืองที่ดีจะต้องสร้างหนทางให้คนได้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะด้วยฐานะ เพศ เชื้อชาติ วัย หรือเพราะภูมิประเทศอันห่างไกลกันดาร การศึกษาจึงไม่ใช่เพียงการผลิตบัณฑิตเพื่อป้อนตลาดแรงงานเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสังคมที่ดีด้วย

ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา

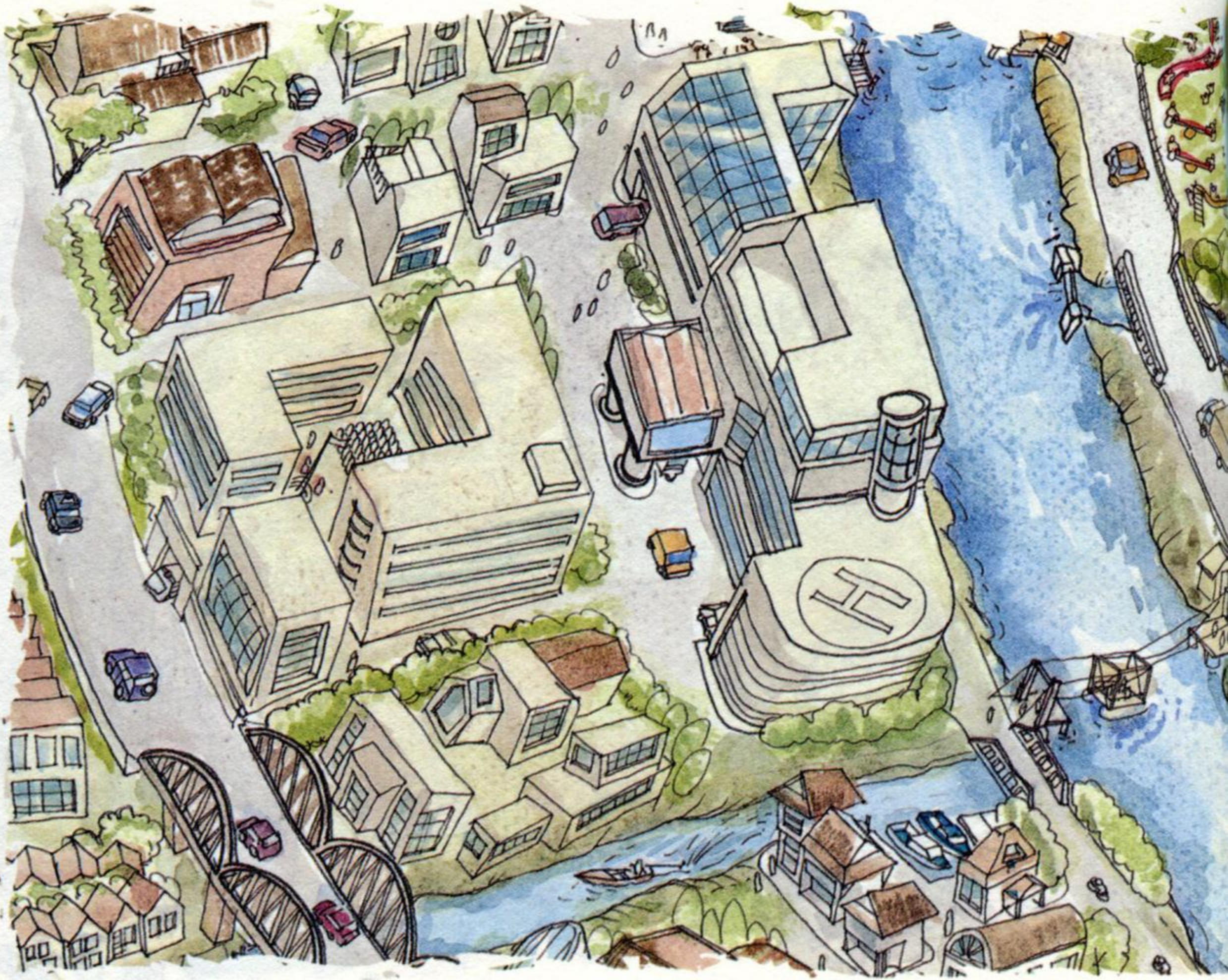

ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การเมืองที่ดีจะต้องทำให้เกิดระบบที่เอื้อหรือส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้อำนาจนั้นด้วยตัวเองให้มากที่สุด การเมืองที่ดีจึงต้องกระจายอำนาจเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสที่จะกำหนดชีวิตตนเอง และเหลืออำนาจที่ใช้ผ่านสถาบันผู้แทนเท่าที่จำเป็น

โรงพยาบาล

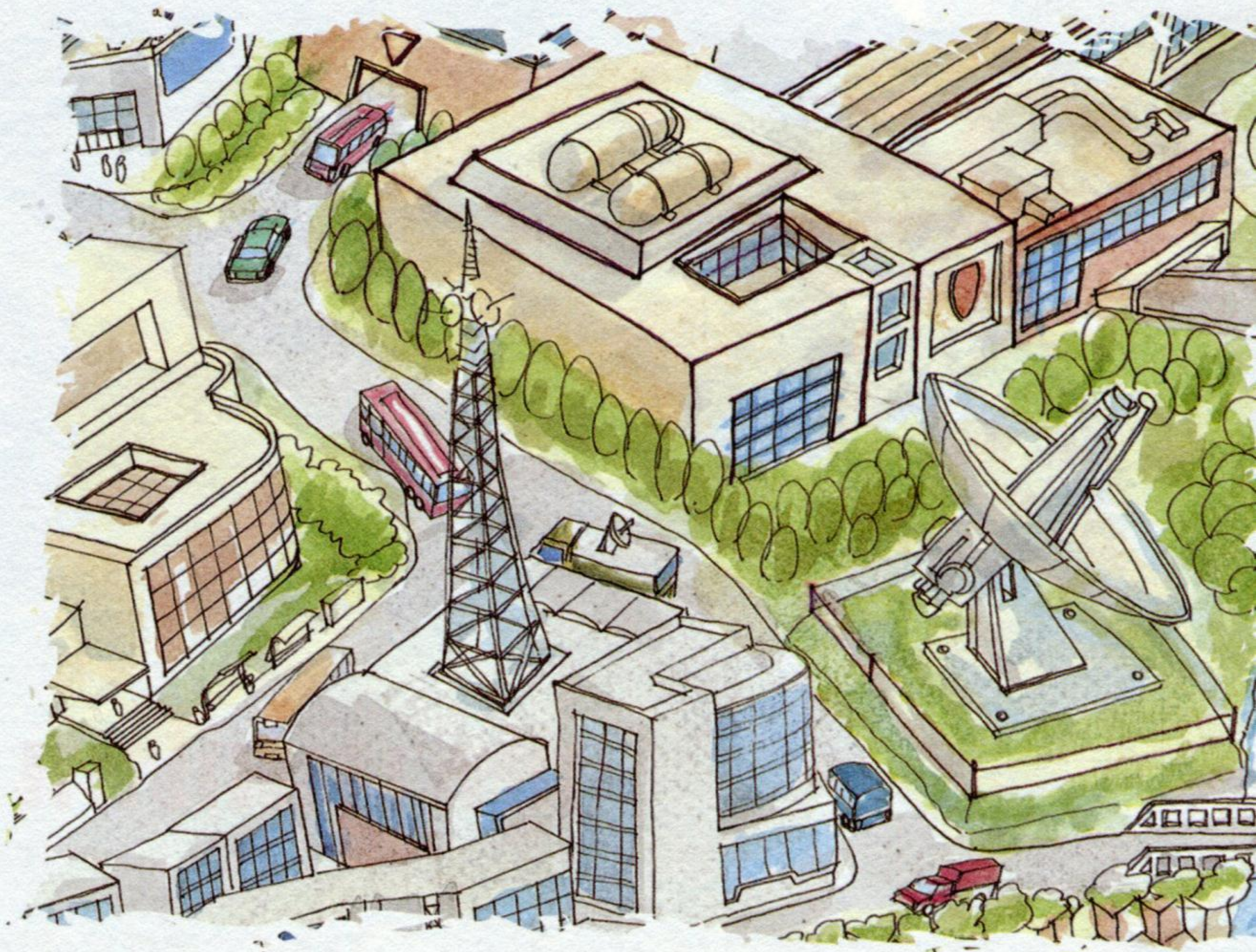

สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลที่ดีเป็นสิทธิโดยพื้นฐานของคนไทยทุกคน การเมืองที่ดีจำเป็นจะต้องมีโรงพยาบาล และสถานพยาบาลกระจายอย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันก็ควรจะมีผู้ใช้บริการน้อย เพราะนั่นหมายถึงสุขภาพและอนามัยที่ดีของประชาชน การเมืองที่ดีจึงต้องสร้างระบบสาธารณสุขที่ดีตั้งแต่แรกเกิด สร้างสภาพแวดล้อม อาหาร และรวมไปถึงวัฒนธรรมที่ดีด้วย

สื่อมวลชน

สื่อมวลชนคือไม่เพียงแต่จะเป็น “กระจก” สะท้อนความเป็นจริงของสังคมการเมือง แต่สื่อมวลชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็น “ตะเกียง” ในการนำเสนอทางเลือกที่ดีกว่าแก่สังคมด้วย การเมืองที่ดีจะต้องให้ความสำคัญกับบทบาทของสื่อมวลชน และเคารพ ด้วยการให้และส่งเสริมให้มีเสรีภาพ ปราศจากการแทรกแซงจากอิทธิพลใด ๆ ขณะเดียวกันก็ต้องสร้างวัฒนธรรมที่ทำให้สื่อมวลชนเสนอข่าวด้วยความถูกต้อง เทียงตรง เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และเป็นธรรม

ข้อมูลส่วนนี้ นำมาจาก
บัญชา ธนบุญสมบัติ
กฏพิสดาร ปราบกฏการณ์พิศวง
(กรุงเทพฯ: สารคดี) 2548

นางแคทเธอรีน สมิธ

เป็นภรรยาของ

นายไรอัน สมิธ
ชาวอังกฤษ

เป็นเพื่อนร่วมรุ่นมหาวิทยาลัยวอชิงตันกับ

อยู่ห่างแค่ไหน

ก็ไกลกันไม่เกิน 6 ช่วง

Six Degrees of Seperation

เคยมาทำงานที่ญี่ปุ่นร่วมกับ

นายมิเชล อองรี
ชาวฝรั่งเศส

นายอิอิจิ ฟุโนทสึ
เจ้าของบริษัทเครื่องใช้ไฟฟ้า

มีโรงงานอยู่อินเดีย

เคยมาพักโรงแรมที่กรุงเทพฯ

นายอันวา ราชีพ
เป็นผู้จัดการ

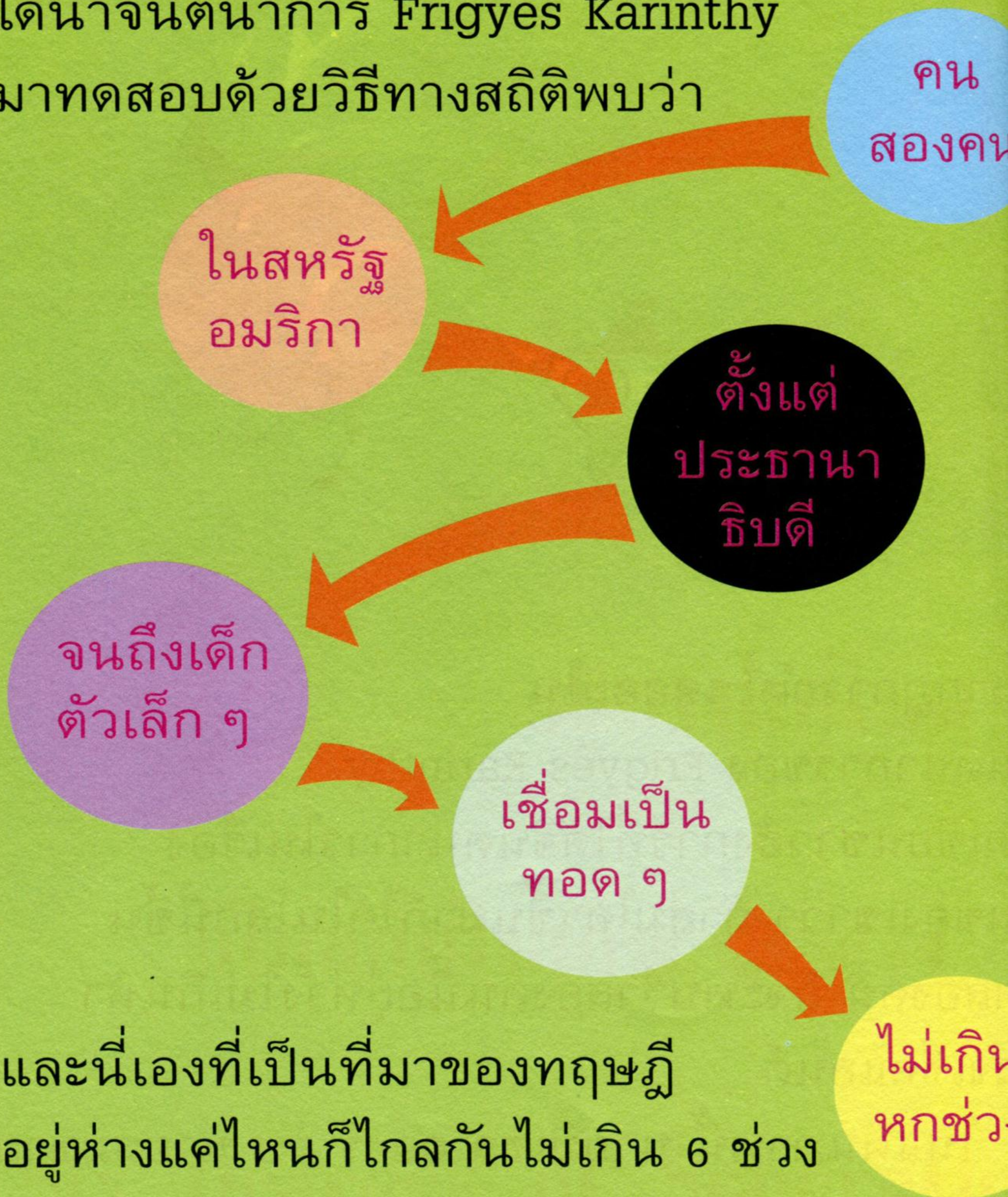
นายสมชาย ศรีแก้วใส
เป็นพนักงาน

ปรากฏการณ์นี้ เคยอยู่ใน
จินตนาการของ Frigyes Karinthy
นักเขียนชาวฮังการีที่ได้จินตนาการในเรื่อง
สั้นของเขาว่า ถ้าสุ่มใครขึ้นมาก็ได้ในโลกนี้ขึ้น
มาสองคน ก็จะพบว่าสองคนนี้อยู่ห่างไม่เกินห้า
ช่วงเช็กแฮนด์

ในแผนภาพนี้ นายมิเชล อองรี กับ นายสมชาย
ศรีแก้วใส ก็อยู่ในปรากฏการณ์นี้ เช่นกัน

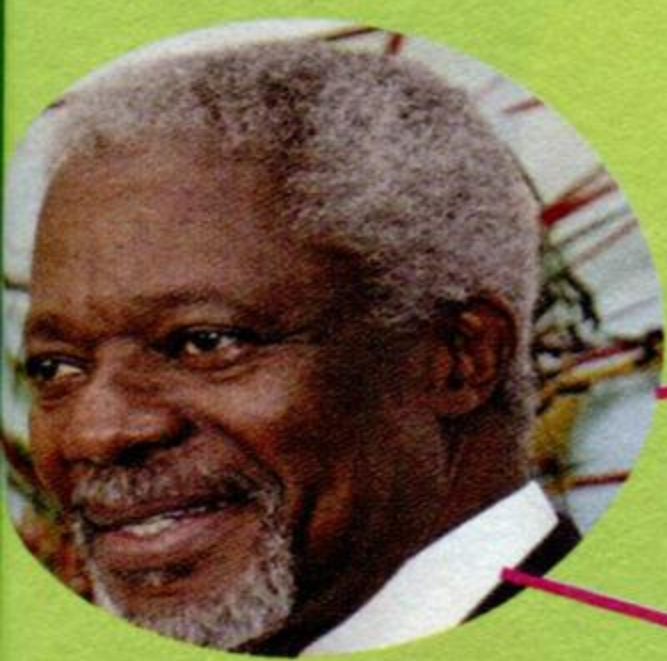
ต่อมาในปี 2510 สแตนลีย์ มิลแกรม
นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด
ได้นำจินตนาการ Frigyes Karinthy
มาทดสอบด้วยวิธีทางสถิติพบว่า

และนี่เองที่เป็นที่มาของทฤษฎี
อยู่ห่างแค่ไหนก็ไกลกันไม่เกิน 6 ช่วง
(Six Degrees of Separation)

ถึงแม้การทดลองนี้จะมีข้อถกเถียงได้อีกมาก แต่
ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับการที่จะเชื่อมโยงตัว
เราทุกคนในโลกนี้ เข้ากับการเมืองที่ดูจะห่างไกล
ให้ใกล้กันมากขึ้น เช่นปรากฏการณ์ที่ว่านี้

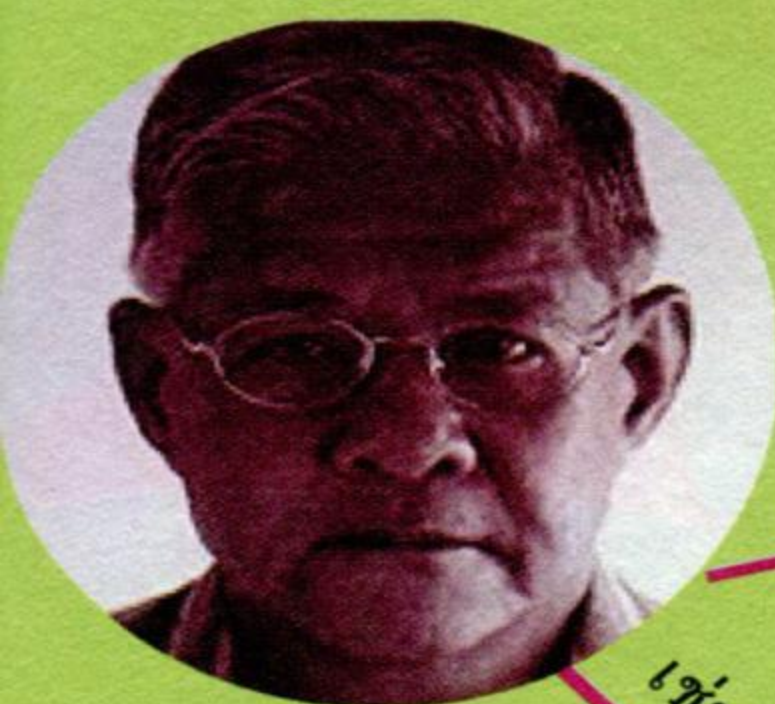

เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ

นายโคฟี อันนัน
เจ้าของรางวัลโนเบล
สาขาสันติภาพ

นางอองซาน ซูจี
นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในพม่า

แต่งตั้ง นายอานันท์ ปันยารชุน
เป็นประธานคณะกรรมการปฏิรูปสหประชาชาติ

ศ. ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม
เช่นเดียวกับ
นเมธีวิจิตรอาวุธะ สกว.

นายอานันท์ ปันยารชุน
เป็นประธานคณะกรรมการอิสระ
เพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอสมช.)

ศึกษาชุมชน
ทะเลสาบสงขลา

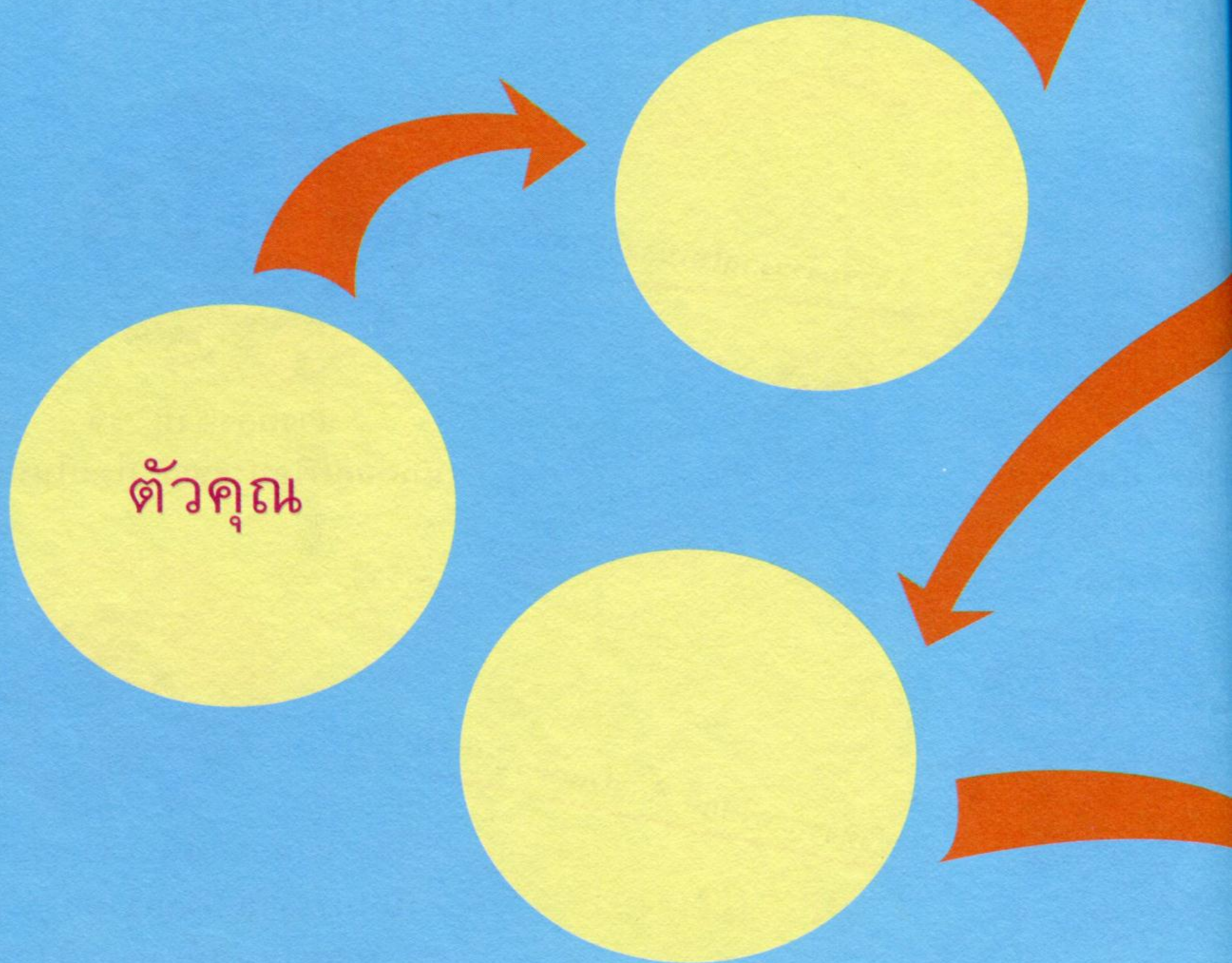
ศ. สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์
ผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดี

นางคำ ไหมแก้ว
ชาวบ้านผู้อาศัยทำกิน
บริเวณทะเลสาบสงขลา

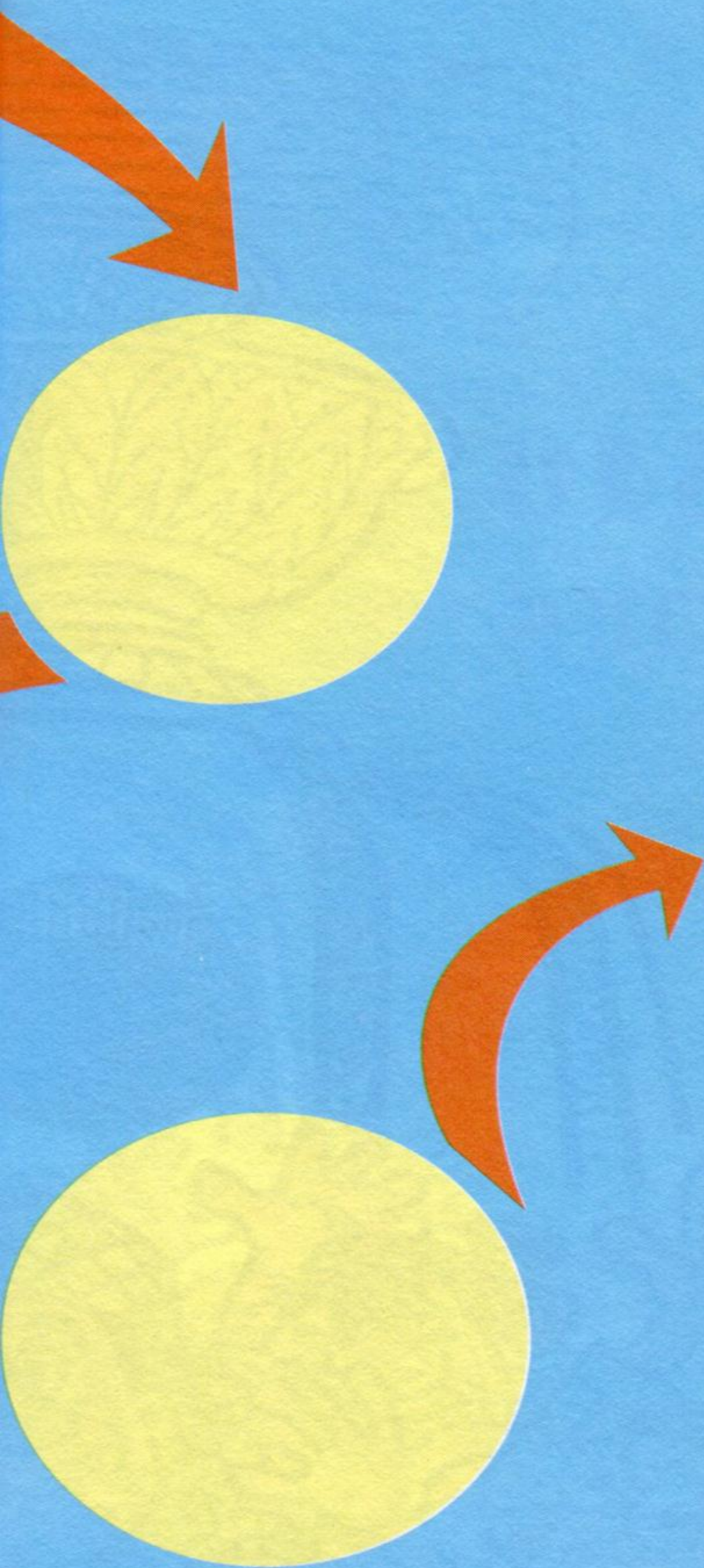

แบบทดสอบตัวคุณกับการเมือง

ต่อไปก็เป็นตาของคุณที่จะพิสูจน์ว่า
คุณจะสามารถเชื่อมโยงกับ
10 (ผู้มีบทบาททาง)การเมือง
ที่ดูเหมือนจะไกลตัวได้อย่างไร

1. นายจอร์จ ดับเบิลยู บุช
ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา
2. นายเนลสัน แมนเดลา
อดีตประธานาธิบดีแอฟริกาใต้
3. นายปรีดี พนมยงค์
รัฐบุรุษอาวุโส
4. พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร
นายกรัฐมนตรี
5. นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร
6. นายโกศล พลกุล
ประธานรัฐสภา
7. นายจอห์น อิงภากรณ์
สมาชิกวุฒิสภา
8. นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน
ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
9. นายเสน่ห์ จามริก
ประธานคณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
10. นายอุทัย พิมพ์ใจชน
อดีตประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ 2540
รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

รัฐธรรมนูญ 2540 แยกไม่ออกกับกระแสปฏิรูปการเมืองที่มีมาอย่างต่อเนื่องหลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่ต้องการมากกว่าการใช้สิทธิเลือกตั้ง แล้วปล่อยให้กระบวนการทางการเมืองเป็นเรื่องเฉพาะในรัฐสภา โดยประชาชนทำได้เพียงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งต่อไปเท่านั้น

แต่กว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ นั้นเกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ รวมกันอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อให้ตระหนักถึงความจำเป็นในการปฏิรูปการเมือง หรือการผลิตงานวิชาการเป็นจำนวนมากเพื่อตอบโจทย์การเมืองไทย ของนักคิดหลากหลายสำนัก จนกระทั่งมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี 2539 เพื่อเปิดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญ โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญที่ประกอบจากตัวแทนจังหวัดและนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ

แต่ที่นอกเหนือจากการยกร่างรัฐธรรมนูญแล้ว การเปิดฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ กระบวนการรณรงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจกับสังคมผ่านสื่อชนิดต่าง ๆ จนกลายเป็น "ฉันทามติ" ของประชาชนจำนวนมากจนทำให้รัฐสภาผ่านความเห็นชอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540

นอกจากการปรับปรุงกระบวนการทำงานของรัฐสภาและรัฐบาลเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงแล้วสิ่งที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรงคือ

มาตรา 170

ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
ไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อ
ประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายตามที่กำหนด
ในหมวด 3 และหมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญนี้
คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำร่างพระราชบัญญัติเสนอมาด้วย
หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อรวมทั้งการตรวจสอบ
ให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ

เข้าชื่อเสนอกฎหมาย

ปรับ
ประชาธิปไตย
แบบมีผู้แทนให้เป็น

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ของประชาชน
โดยประชาชน
เพื่อประชาชน

มาตรา 58

บุคคลย่อมมีสิทธิได้ไปทางวิญญู
หรือร่วมแสดงความคิดเห็นในกระบวนการของคณะรัฐมนตรี
หน่วยงานของรัฐ ทุกระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับ
เป็นหลักการเปิดโอกาสให้บุคคลนั้นๆแสดงความคิดเห็น
ของใจ ความประสงค์ของประชาชน หรือส่วนได้
เสียอันพึงได้รับจากกิจกรรมของบุคคลอื่น
ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

เข้าถึง
ข้อมูลสาธารณะ

มาตรา 287

ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
ในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวน
ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
ในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อ
ประธานสภาท้องถิ่นเพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณา
ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้
คำร้องขอความวรรคหนึ่งต้องจัดทำร่างข้อบัญญัติ
ท้องถิ่นเสนอมาด้วย
หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อรวมทั้ง
การตรวจสอบ ให้เป็นไปตาม
กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 214

ในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉิน
เห็นว่าการบริหารในจังหวัดหรืออำเภอถึงขั้นอันตราย
ได้เสนอขอประกาศใช้พระราชอำนาจฉุกเฉิน
โดยความเห็นชอบของ คณะรัฐมนตรีหรือสภาบริหารส่วนท้องถิ่น
และประธานสภาท้องถิ่นเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มีการออกเสียงประชามติ
การออกเสียงประชามติต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือบรรเทาความไม่สงบ
เป็นระบอบหรือไม่เห็นชอบกับการดำเนินกิจการใดหรือเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงซึ่งมิใช่ เรื่องที่
คดีรัฐธรรมนูญ การออกเสียงประชามติมีผลผูกพันบุคคลโดยบุคคลหนึ่งหรือ คณะ
คณะบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ระบอบที่มีได้ ประกาศตามวาระหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ให้
เสียงประชามติซึ่งจะตั้งขึ้นก่อนถึงวันเลือกตั้งไม่เข้าวาระนี้ เว้นแต่มีมติวันนับแต่
ราชกิจจานุเบกษาและวันออก เสียงประชามติต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร
ระหว่างที่ประกาศตามวาระหนึ่งมีผลใช้บังคับ รัฐต้องดำเนินการให้บุคคลฝ่ายที่เห็นชอบ
พร้อมกับการนั้นแสดงความคิดเห็นของตนได้โดยเท่าเทียมกัน บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
ผู้แทนราษฎรย่อมมีสิทธิออกเสียงประชามติในการออกเสียงประชามติ หากมีปรากฏว่า
ออกเสียงประชามติเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ
ประธานโดยเสียงข้างมากไม่เห็นชอบด้วยกับเรื่องหรือการที่ประธานคณะนิติบัญญัติ
พร้อมที่มากกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติและปรากฏว่า
ประชามติโดยเสียงข้างมากให้ความเห็นชอบให้ถือว่าประธานโดยเสียงข้างมาก
ด้วยถือเรื่อง หรือปัญหา
การออกเสียงประชามติตามวาระนี้ให้มีผลเป็นเพียงการให้คำแนะนำ
แก่คณะรัฐมนตรีในเบื้องต้น หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติ
ให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
การออกเสียงประชามติ

เข้าชื่อเสนอ ข้อบัญญัติท้องถิ่น

เข้าร่วมประชุม

เข้าร่วมองค์การอิสระ ด้านสิ่งแวดล้อม

มาตรา 56

สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งรัฐ
และชุมชนในการบำรุงรักษาและการปรับปรุง
ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางชีวภาพ
และการคุ้มครอง สิ่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ในสิ่งแวดล้อมที่จะ
ไม่ก่อให้เกิดภัยคุกคามต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิต
ของคน ป้อมไว้ด้วยความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ
การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรง
ต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม การกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมิน
ผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วย
บุคคลนอกองค์การเลขานุการด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันชุมชนที่
เกี่ยวข้องศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการ
ดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติสิทธิของบุคคล
ที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ
ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติ
หน้าที่ตามกฎหมายหรือกฎหมายประกอบพระราชบัญญัติ
การคุ้มครองและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม

เข้าร่วมองค์การอิสระ ตัวแทนผู้บริโภค

มาตรา 57

สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภค
ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ
กฎหมายความวาระหนึ่งต้องบัญญัติให้มีองค์การอิสระซึ่ง
ประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการ
ตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการ
กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

**รับรองสิทธิ
มนุษยชน**

**ห้าม
ทรมาน**

มาตรา 31

บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ
ในชีวิตและร่างกาย การทรมาน การลงโทษ หรือการลงโทษ
ทัณฑ์วิสามัญหรือให้มนุษย์ทรมาน จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิต
ตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย
หรือไร้มนุษยธรรม และความในวรรคนี้
การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือ
การกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้
เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 4

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล
ย่อมได้รับความคุ้มครอง

**เปลี่ยน
การเมือง
ของนักการเมืองให้เป็น
การเมืองของพลเมือง
โดยเพิ่มและรับรองสิทธิ
เสรีภาพให้แก่
พลเมือง**

**ฟ้องร้องราชการ
ให้ปฏิบัติหน้าที่
รักษาสีงแวดล้อม**

มาตรา 56

สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐ
และชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
เพื่อให้ดำรงชีพได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย
สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ
การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้
เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วย
ผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม
ให้ความเห็นประกอบ
ก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติสิทธิของบุคคลที่จะฟ้อง
หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น
หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติ
ไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง
ย่อมได้รับความคุ้มครอง

**ศักดิ์ศรีความเป็น
มนุษย์นำมาต่อสู้
ในชั้นศาลได้**

มาตรา 28

บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิ
และเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ
หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้
สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิ
ทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

มาตรา 237

โมฆคดีอาญา

การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้
เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้แทนได้กระทำ
ความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นมิฉะนั้นได้โดย
ไม่มีหมายการที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับ
แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า กับจะต้อง
แจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับได้วางใจหมายจับหรือหมายจึงบุคคลจะ
(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้ถูกจับได้กระทำความผิดอาญา
ที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ
(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้ถูกจับได้กระทำความผิด
และมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ถูกจับจะหลบหนี
หรือจะไม่ปฏิบัติตามพยานหลักฐาน
หรือก่อเหตุอันตรายประการ

**ห้ามเจ้าหน้าที่
รัฐจับกุมโดย
ไม่มีหมายศาล**

แสดงความคิดเห็นโดยเสรี

มาตรา 39

บุคคลย่อมมีเสรีภาพ

ในการแสดงความคิดเห็น การพูดการเขียน
การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น
การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัย
อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ
เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพเกียรติยศ ชื่อเสียง ศักดิ์ศรีในครอบครัวหรือความเป็น
ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน
การตั้งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อสิทธิเสรีภาพ
จะกระทำมิได้ การให้น้ำข่าวหรือบทความไม่ให้เป็นหน้าที่ที่ควรตรวจสอบนำไปโฆษณาในหนังสือ
พิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว
งที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจ
ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง
เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น
ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ
การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์
หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

**สิทธิผู้บริโภค
ได้รับความ
คุ้มครอง**

มาตรา 57

สิทธิของผู้บริโภค

ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติกฎหมาย
ตามวรรคหนึ่งต้องมีบทบัญญัติให้มีการศึกษาซึ่งประกอบด้วยความ
ผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการพิจารณากฎหมาย กฎ
และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนด
มาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

มาตรา 46

บุคคลซึ่งร่วมกัน

เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอันชอบ
หรือฟื้นฟูประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ
หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วม
ในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์
จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
อย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้
ตามที่กฎหมายบัญญัติ

**สิทธิชุมชน
ร่วมรักษา
สิ่งแวดล้อม**

เพิ่ม
อำนาจ
ให้พลเมืองในการ
ควบคุมการใช้อำนาจ
ทั้งในด้านการเมือง
และการบริหารราชการ

เข้าร่วม
ประชาพิจารณ์

มาตรา 59

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล จากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใด ที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามกฎหมายบัญญัติ

มาตรา 286

ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนนเสียง เห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นใดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นไม่สมควรดำรงตำแหน่ง ให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้นั้นพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้

ตามพิกฎหมายบัญญัติ

การลงคะแนนเสียงตามวรรคหนึ่งต้องมีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

มาลงคะแนนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวน

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด

เข้าชื่อถอดถอน นักการเมืองและข้าราชการ ระดับสูงที่ทุจริต

มาตรา 303

ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา
ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด
หรืออธิการบดีสูงสุด ผู้ใด มีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่
ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม
หรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย วุฒิสภามีอำนาจถอดถอน
ผู้นั้นออกจากตำแหน่งได้
บทบัญญัติวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ด้วย คือ
(1) กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
(2) ผู้พิพากษาหรือตุลาการ พนักงานอัยการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ทั้งนี้ ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ
การป้องกันและปราบปรามการทุจริต

มาตรา 304

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร
หรือประธานวุฒิสภามีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภา
ตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา 303 ออกจากตำแหน่งได้ คำร้องขอตั้งกล่าวต้องระบุพฤติการณ์
ที่กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวก่อทำความผิดเป็นชื่อ ๆ ให้ชัดเจน
สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา
มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา 307 ให้ถอดถอน
สมาชิกวุฒิสภาออกจากตำแหน่งได้
หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการที่ประธานจะเข้าชื่อร้องขอตามวรรคหนึ่ง
ให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน
และปราบปรามการทุจริต

เข้าชื่อถอดถอน ผู้บริหารท้องถิ่น

คณะกรรมการสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

ที่ปรึกษา

- นายจาตุรนต์ ฉายแสง
- นายกกนก อภิตี
- ท่านผู้หญิงสุธาวัลย์ เสถียรไทย
- นายนคร พงษ์น้อย
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ
- ศาสตราจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์

กรรมการ

1. ศาสตราจารย์ชัยอนันต์ สมุทวณิช	ประธานกรรมการ
2. นายเฉลิมชัย ห่อนาค	กรรมการ
3. นายไชยวัฒน์ บุนนาค	กรรมการ
4. นายนิธิ สถาปิตานนท์	กรรมการ
5. นายพิเชฐ ดุรงคเวโรจน์	กรรมการ
6. นายวีระ โรจน์พจนรัตน์	กรรมการ
7. นายสันทัต สมชีวิตา	กรรมการ
8. ผู้แทนสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้	กรรมการ
9. ผู้อำนวยการสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ	กรรมการ

ขอขอบคุณ

คุณวาณี สายประดิษฐ์-พนมยงค์, คุณสุพจน์ แจ่มเร็ว, คุณธงชัย ลิขิตพรสวรรค์
คุณแคน สารีกา, คุณแดน บุรีรัมย์, คุณเพลิน พรหมแดน, คุณเอนก นาวิกมูล
อ.ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, อ.ฉลอง สุนทราวณิชย์, อ.ณัฐพล ใจจริง
ว่าที่ ร.ต.สมาน ประทุมเจริญ, คุณสุรศักดิ์ คงควร, คุณณัฐดนัย เหลื่อมภักดี
คุณชลิดา เอื้อบำรุงจิต, คุณสุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์, คุณนทพร อยู่มั่งมี
คุณจิระนันท์ พิตรปรีชา, มุลนิธิหนังไทย, บ.แปลน โมทีฟ จำกัด

จัดทำโดย

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

ชั้น 21 อาคารทีปโก 118/1 ถ. พระรามที่ 6

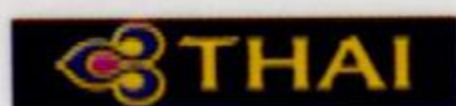
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ : 02-357-3999

โทรสาร : 02-357-4000

www.ndmi.or.th

ผู้สนับสนุนจากภาคเอกชน

Gulf Electric
Group of Power Companies

TURNAROUND
Total Business Solutions

ISBN 974-9771-44-3

9 789749 771440